

Hyvinvoiva, turvallinen ja ympäristöystävällinen talli

- opas vastuulliseen tallitoimintaan

Pesonen, I., Virtanen, H. & Jansson, H. (toim.)

Hyvinvoiva, turvallinen ja ympäristöystävällinen talli

- opas vastuulliseen tallitoimintaan

Pesonen, I., Virtanen, H. & Jansson, H. (toim.)

ISBN: 978-952-5267-15-0 (painettu)
ISBN: 978-952-5267-16-7 (verkkojulkaisu)

Toimittanut: Inkeri Pesonen, MTT
Hanna Virtanen, MTT
Helena Jansson, MTT

Kirjoittajat: Inkeri Pesonen, MTT
Hanna Virtanen, MTT
Helena Jansson, MTT
Seppo Hyypä, MTT
Susanna Särkijärvi, MTT
Håkan Jansson, MTT
Aaro Närvänen, MTT
Heli Takamaa, MTT
Elina Vehmasto, MTT
Hilkka Vihinen, MTT
Marja-Liisa Vieraankivi, MTT
Heidi Karjalainen, Suomen Hippos ry.
Kielo Kivilohkare, Suomen Ratsastajainliitto ry.
Charlotta Rosenberg, Tapiola
Menna Rantala, Agropolis Oy
Johanna Tanhuanpää, Agropolis Oy

Valokuvat: Ypäjän Hevosopiston arkisto / Kaisa Kähö, Marko Kullanen,
Kirsti Piminäinen. Helena Jansson, Aaro Närvänen,
Susanna Särkijärvi, Hanna Virtanen, Menna Rantala,
Johanna Tanhuanpää

Piirroksiset: Salla Yrjölä, Aaro Närvänen, Juha-Pekka Virtanen

Taitto: SS-Taitto Sirkku Stork Tmi

EquineLife-logo: Ritva Pesonen

Copyright: Tekijät ja julkaisija

Julkaisija ja kustantaja: Agropolis Oy, Humppilantie 9 A, 31600 Jokioinen

Painopaikka: Painotalo Auranen Oy, Forssa 2008

Tämä julkaisu on toteutettu osana EquineLife-hanketta hankekumppaneiden ja lounaishämäläisten kuntien sekä Euroopan Unionin LIFE Ympäristö-rahoituksella. Julkaisija ja tekijät sekä heidän taustaorganisaationsa eivät vastaa mahdollisista virheistä tai puutteista tässä julkaisussa eivätkä niiden julkaisun käyttäjälle mahdollisesti aiheuttamista välittömistä tai välillisistä vahingoista.

LUKIJALLE	8
1. JOHDANTO	9
2 YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT	11
NÄIN ALOITAT JÄRJESTELMÄN RAKENTAMISEN	13
OPPAAN RAKENNE	13
3 HYVINVOIVA HEVONEN	16
LAINSAADÄNTÖ JA MUUT SÄÄDÖKSET	17
TALLIOLOT	17
Ilmanvaihto, melu ja valaistus	19
Syöntiasento	21
HOITO JA RUOKINTA	21
TERVEYDENHUOLTO	22
Lääkeainekirjanpito	23
Hevosen rekisteröinti	24
Hevosen kuljettaminen	25
Eläinkuljetusten lainsäädäntö	25
Kaupalliset kuljetukset	25
Hevoskuljetusautot ja trailerit	26
HEVOSEN KUOLEMA	27
Hevosen lopettaminen	27
Hevosen vieminen teuraaksi	28
4 EKOLOGINEN TALLI	37
LAINSAADÄNTÖ JA MUUT SÄÄDÖKSET	38
LANTAHUOLTO	38
Lannan varastointi ja käsittely	41
Pihattojen kuivikepohjat lantavarastona	43
Tallit ilman lantala	44
Lannan luovutus ja myynti	44
Lannan kompostointi	46
Lannan levitys omalle pellolle	47

TARHAT JA LAITUMET	47
Tarhat	48
Tarhavesien puhdistus	50
Tarhojen sääsuojat	54
Laitumet	54
Laitumien ja tarhojen aidat	56
Laitumen sääsuoja	56
TALLIN MATERIAALI- JA ENERGIAVIRRAT	58
Materiaaleihin sitoutuva ympäristövaikutus	59
Rehut ja kuivikkeet	59
Vesi	59
Jätevedet	59
Siivous- ja muut kunnossapitoaineet	60
Energiankulutus	60
SIISTEYS JA JÄTEHUOLTO	61
Tallilla syntyvät jätteet	61
KUOLLEEN HEVOSEN HÄVITTÄMINEN	63
5 TURVALLINEN TALLI	70
LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUUT SÄÄDÖKSET	71
HEVONEN TALLISSA JA TALLIYMPÄRISTÖ	74
Tallitilat	74
Varusteet ja muut tarvikkeet	75
Piha-alueet, tarhat ja suorituspaikat	76
PALOTURVALLISUUS JA PELASTAUTUMINEN	76
Tallien osastointi ja poistumistiet	77
Henkilökunnan kouluttaminen ja ensiapuvalmius	77
Alkusammuttimet ja hälytysjärjestelmät	77
Toimiminen hätätilanteissa	78
Pelastussuunnitelma	79
Turvallisuusasiakirja ja -suunnitelma	80

TYÖNANTAJA, HENKILÖKUNTA JA ASIAKKAAT	80
Työnantajan oikeudet ja velvollisuudet	80
Työntekijän oikeudet ja velvollisuudet	82
Työnantajan ja työntekijöiden välinen yhteistoiminta	83
Tallin työolot	84
Opiskelijat, oppisopimus, vapaaehtoistyö ja nuoret työntekijät	85
Työhyvinvointi	85
Ratsastuspalveluita ja täyshoitopaikkoja tuottavat tallit	86
Asiakkaat	86
HEVONEN LIIKENTEESSÄ	86
Tiellä ja kevyenliikenteenväylillä kulkeva hevonen	87
Jokamiehenoikeus	88
Hevosten kuljettaminen	89
6 HEVOSALAN TOIMIJOIDEN	
VUOROVAIKUTUS JA YHTEISTYÖ	96
LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUUT SÄÄDÖKSET	97
ERILAISIA YHTEISTYÖMUOTOJA HEVOSTALOUDESSA	97
Verkostojen ja yhteistyön edellytyksiä ja etuja	99
Yhteistyön haasteita	100
KONFLIKTITILANTEIDEN PURKAMINEN	101
7 JÄRJESTELMÄN TOTEUTTAMINEN	103
SEURANTA JA ARVIOINTI SEKÄ JATKUVA PARANTAMINEN	106
YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄN HYÖDYT	107
LOPUKSI	107
LIITTEET	110

Lukijalle

Kasvava hevosala on yhteiskunnallisesti hyvin merkittävä. Se edustaa uutta, vahvasti palvelujen tarjontaan perustuvaa yrittäjyyttä ja lisäksi se tuo erityisesti maaseutualueiden talouteen markkinaperusteista, korkean lisäarvon tuloa. Se monipuolistaa maaseudulla toimivien ikä- ja sukupuolirakennetta, sillä hevosharrastajissa on paljon nuoria, ja yrittäjät ovat muihin maaseutuelinkeinoihin verrattuna useammin naisia. Lisäksi hevosalous liittyy usein kaupungin ja maaseudun vuorovaikutukseen monissa eri muodoissa.

Hevostalouden kasvu näkyy maisemassa ja vaikuttaa maankäyttöön. Nämä ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä kysymyksiä, joiden ratkaisu vaativat hevosalan omaa kykyä välittää tarpeita ja näkemyksiään yhteiseen päätöksentekoon. Myös päätöksentekijöiltä vaaditaan nykyistä enemmän paneutumista tämän merkittävän elinkeinon sisältöön ja ominaisuuksiin. Hevosalan erityistarpeet tulisikin ottaa paremmin huomioon kaikilla viranomaistasoilla aina EU-tasolle asti. Hevosalan vaikutus on jo nyt tietyillä alueilla niin suuri, että se vaatii erityisiä pelisääntöjä.

Vuoden 2003 alussa istuimme tutkijaryhmän kanssa alas pohtimaan hevostalouden haasteita. Alalla oli alkanut uusi nousu. Keskustelussa esille nousivat vahvasti ympäristöasiat ja niiden kehittäminen kasvavassa hevostaloudessa. Mallia hankkeeseen haettiin yritysmaailmasta ja siitä, miten siellä ympäristöasioita on kehitetty. Ympäristöjärjestelmiä on sovellettu suomalaisissa yrityksissä 1990-luvulta lähtien. Järjestelmän avulla yri-

tykset ovat vähentäneet paitsi ympäristökuormituksia, myös kustannuksia. Nyt, kuntien tehdesä paniikkiratkaisuja hevostallien ja jaloittelutarhojen sijoittamisen suhteen ja lannan loppusijoitusongelmien kärjistyttyä, voimme todeta hankkeemme ja oppaamme olevan ajankohtaisempia kuin osasimme kuvitellakaan.

Työ on kuitenkin vasta alkanut. On hevosalan oma tehtävä hoitaa asiansa siten, että se huomioidaan yhteiskunnallisesti vakavasti otettavana, nykyaikaisena, turvallisena ja ympäristöimagoltaan erinomaisena suomalaisena liiketoimintana ja maaseutuyrittäjyytenä. Toivomme, että tämä opas voi osaltaan tukea tämän tavoitteen saavuttamista.

Haluamme kiittää kaikkia *EquineLife – toimintamalli ekologisesti ja eettisesti kestäväälle hevosurheilulle* -hankkeeseen osallistuneita kumppaneita, ohjausryhmän jäseniä sekä ennakkoluulottomia pilottikohteita. Euroopan Komissio on huomattavalla rahoituksellaan mahdollistanut koko hankkeen toteutuksen. Hevosalan keskusjärjestöt, Suomen Hippos ry ja Suomen Ratsastajainliitto ry ovat tukeneet työtämme sen kaikissa vaiheissa. MTT Hevostalouden sekä Hevosopisto Oy ovat EMAS-rekisteröidyillä ympäristöjärjestelmillään saavuttaneet merkittävän etapin eurooppalaisen hevostalouden ympäristönhoidossa. Sirpa Kurpan kokemus ja laajakatseinen näkökulma oli erityisesti hankkeen valmistelutyössä ensiarvoisen tärkeä. Lisäksi kiitämme Kirsti Piminäistä oppaan kommentoinnista ja Kaisa Kähöä valokuvien lainaamisesta.

Jokioisissa 15. huhtikuuta 2008

Tekijät

1 Johdanto

Hevosala on voimakkaasti kasvava elinkeino. Talleja on jo yli 15 000, joista neljännes eli lähes 4 000 toimii yritysmäisesti. Päätoimisia hevosmaatiloja Suomessa on noin 2 000. Hevosten työllistäväksi vaikutukseksi arvioidaan, että 8-10 hevosta luo yhden työpaikan. Hevosala on yksi niistä maaseudun elinkeinoista, jolla on selvät kasvunäkymät ja joka perustuu markkinoiden, ei tukien varaan.

Kasvun myötä myös hevosalan haasteet ovat lisääntyneet. Jokaiselta uudelta yrittäjältä edellytetään varsin monipuolista käytännön perustietoa hevosen pidosta. Hevoselle tulee varata riittävästi talli- ja tarhatilaa, sillä tällä on välitön vaikutus paitsi hevosen hyvinvointiin myös hevosten ja ihmisten turvallisuuteen sekä ympäröivään luontoon. Käytettävissä olevan maa-alan on oltava kooltaan riittävä ja hyvin hoidettu, jotta paikalliselta ympäristökuormitukselta ja vesistöjä rehevöittävilta päästöiltä voidaan välttyä. Hevosentäijällä tulee myös olla ajantasainen tieto laeista ja säädöksistä, ja henkilökunta on koulutetta-

va niin hyvin, ettei kukaan erehdy toimimaan määräysten vastaisesti. Toisaalta hevosalan kasvu luo myös uusia haasteita naapurisuhteille ja vuorovaikutustaitoja tarvitaan.

Tämän kirjan tavoitteena on rohkaista tallinpitäjiä tarkastelemaan systemaattisesti toimintansa ympäristö-, turvallisuus- ja hyvinvointiasioita sekä pohtimaan yhteistyön ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksia. Oppaaseen on koottu keskeinen hevosalleja koskeva lainsäädäntö kyseisten teemojen osalta sekä suosituksia näiden osa-alueiden kehittämiseksi. Jokaisen luvun lopussa on lista kysymyksiä, jotka läpikäydessään tallinpitäjä voi tarkistaa oman toimintansa nykytilanteen lainsäädännön noudattamisessa. Kirjan lopussa tuodaan esille käytännön esimerkkien kautta, miten toimintaa on mahdollista kehittää. Työkaluna asioiden kehittämisessä käytetään EMAS- (Eco-Management and Audit Scheme) ympäristöjärjestelmää, jonka tavoitteena on niin pienten kuin suurtenkin yritysten ympäristöasioiden jatkuva kehittäminen.

2 Ympäristöjärjestelmät

Inkeri Pesonen
Hanna Virtanen

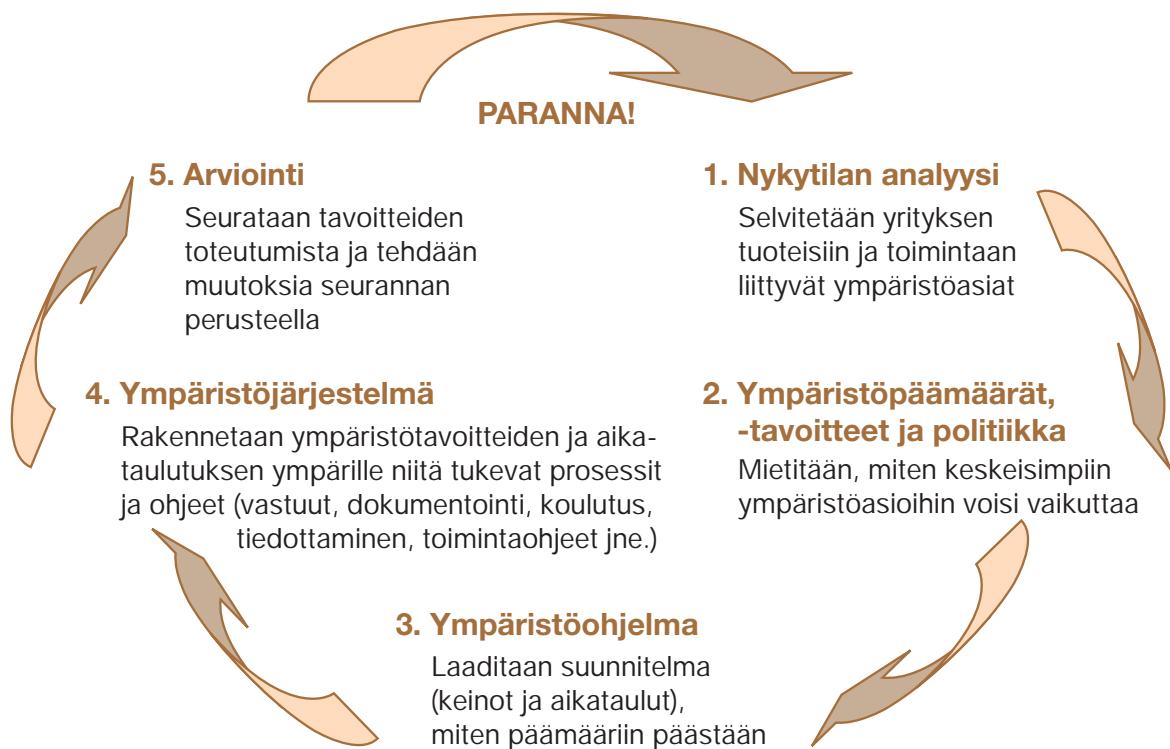
Yritysten toimintojen kehittäminen vaatii jatkuvaa, säännöllistä tarkastelua. Tämä koskee myös hevosyrityksiä. Tallissa työskentelevä henkilö ei ehkä päivittäisten rutiinien ja kiireen yhteydessä kiinnitä huomiota asioihin, jotka ovat esimerkiksi paloturvallisuudelle tai henkilökohtaiselle turvallisuudelle olennaisia. Tästä syystä tallilla olisi hyvä tunnistaa omat toiminnot tarkasti ja arvioida lisäksi mitä riskejä, hevosten hyvinvointitekijöitä ja ympäristövaikutuksia näihin toimintoihin liittyy. Vain näin voidaan toiminnan laatua parantaa. Näitä asioita tarkastelemaan tulevissa luvuissa.

Kehittämiseen voidaan käyttää ympäristöjärjestelmien lähestymistapaa. Ympäristöjärjestelmän avulla organisaatio voi vähentää yrityksen ympäristövaikutuksia tarkastelemalla omia toimintojaan systemaattisesti. Tämä tapahtuu viiden eri vaiheen kautta, jotka on esitetty Kuvassa 1. Toimiva järjestelmä auttaa yritystä ottamaan kaikki

ympäristöön liittyvät asiat huomioon jokapäiväisessä toiminnassa.

Laatu- ja ympäristöjärjestelmien keskeinen idea on jatkuvan parantamisen periaate. Kun sovitut tavoitteet on saavutettu, nousevat esille uudet kehittämistarpeet, joita ryhdytään vuorolleen toteuttamaan. Kyse on siis jatkuvan parantamisen kehästä, jossa samojen kysymysten ääreen palataan aina uudelleen, ja uusia tavoitteita asetetaan jatkuvasti.

Ympäristöjärjestelmiä on sovellettu kotieläintaloudessa vielä varsin vähän, ja siksi aiheesta on saatavilla niukasti tietoa ja tutkimustuloksia. Kansainvälisesti katsoen edelläkävijämaa on Australia, jossa on toteutettu useita ympäristöhankkeita esimerkiksi lammas- ja hevostaloudessa. Australialaiseen tutkimushankkeeseen osallistuneista talliyrittäjistä yli 80 prosenttia oli sitä mieltä, että ympäristöjärjestelmän soveltamisella oli saavutettu merkittäviä parannuksia hevosiloilla.

Kuva 1. Järjestelmän viisi vaihetta – työkalu jatkuvaan parantamiseen.

Ympäristöasioiden hallintajärjestelmät

EMAS (*the Eco-Management and Audit Scheme*) on erilaisille organisaatioille tarkoitettu vapaaehtoinen ympäristöjärjestelmä. EMAS -järjestelmä koostuu kansainvälisen ISO 14001 -ympäristöjärjestelmästandardin mukaisesta ympäristöjärjestelmästä sekä ympäristöraportista eli EMAS -selonteosta. EMAS -järjestelmä perustuu EU:n asetukseen ja sitä toteutetaan ainoastaan Euroopassa.

ISO 14001 -ympäristöjärjestelmästandardi on yksi kansainvälisen standardisointijärjestö ISON (International Organization for Standardization) ympäristöasioita käsittelevistä standardeista. ISO 14000 -standardisarjassa on lisäksi mm. ympäristöauditointeja, elinkaariarviointeja ja erilaisia ympäristömerkintöjä käsitteleviä standardeja. ISO 14001 -standardin mukainen ympäristöjärjestelmä on myös osa EU:n asetukseen perustuvaa EMAS -järjestelmää.

Kuten australialaistutkimuksessa, myös Equine-Life- hankkeessa havaittiin, että ympäristöasioiden- ja järjestelmän osalta kaivataan selkeitä ohjeita ja helposti saatavilla olevaa tietoa. Toisaalta tallinpitäjältä itseltä vaaditaan suurta kiinnostusta oman toiminnan kehittämiseen.

NÄIN ALOITAT JÄRJESTELMÄN RAKENTAMISEN

Ympäristö-, turvallisuus- ja hyvinvointiasioita on mahdollista kehittää vasta kun niiden nykytila tiedetään. Siksi ensimmäiseksi on selvitettävä, miten näitä asioita hoidetaan tällä hetkellä ja millaisia ympäristövaikutuksia yrityksen toiminnasta syntyy. Järjestelmän rakentaminen aloitetaan selvittämällä asioiden nykytila seuraavien asioiden osalta:

- Ulkoisten tahojen asettamat vaatimukset (ts. lainsäädäntö, määräykset, sopimukset)
- Nykyiset ympäristö-, turvallisuus- ja hyvinvointikäytännöt
- Aikaisemmat vaara- ja onnettomuustilanteet
- Tallin omat, keskeiset ympäristö-, turvallisuus- ja hyvinvointinäkökohdat

Koko järjestelmäajattelu perustuu siihen, että organisaatio sitoutuu noudattamaan lainsäädäntöä ja kehittämään toimintaansa lainsäädännön esittämiä vaatimuksia pidemmälle. Tämä toimintaprosessi herättää luottamusta asiakkaisissa ja muissa sidosryhmissä sekä lisää samalla avoimuutta. Lisäksi se tuo varmuutta yrityksen toimintaan esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa tallin toiminnalle asetetaan uusia vaatimuksia, tai tallin toimintaedellytykset jopa kokonaan kyseenalaistetaan. Jokaisen talliyrittäjän on myös tärkeä seurata lainmuutoksia säännöllisesti, esimerkiksi hevosalan eri tahojen www-sivujen kautta. Näin talliyrittäjä pystyy ennakoimaan lainsäätäjän vaatimuksia.

OPPAAN RAKENNE

Keskeiset tallitoiminnan ympäristö-, turvallisuus- ja hyvinvointinäkökohdat sekä niitä koskeva lainsäädäntö ja määräykset on koottu oppaan lukuihin 3, 4 ja 5 sekä tekstin että kysymyspatteristojen muotoon. Luvussa 6 tuodaan esille hevos toimijoiden vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön liittyviä näkökohtia. Jokaisesta teemasta on tuotu esiin suositukset toiminnan kehittämiseksi. Kysymyspatteristot toimivat itsearviointin kehikko-

Kysymys	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Onko hevosten tilan sisäkorkeus vähintään säkäkorkeus kerrottuna luvulla 1,5 ja kuitenkin vähintään 2,2 m? ●				
Onko tallin oviaukko vähintään 1,5 m leveä? ■				
Onko tallissanne pesupaikka? *				

Taulukko 1. Esimerkki kysymyslistasta.

● = lainsäädännön vaatimus ■ = lainsäädännön suositus * = yleinen suositus

na, jonka avulla tallinpitäjän on helppo tarkistaa oman toimintansa nykytila. Kysymysten perässä on merkintä siitä, onko kyse lainsäädännön vaatimuksista vai suosituksista. Suositukset on eroteltu lainsäädännön suosituksiin (esimerkiksi MMM:n ohjeet) sekä yleisiin suosituksiin (kuten yleinen käytäntö tietyissä tilanteissa tai ympäristöjärjestelmän mukaiset ohjeet). Kysymykset on asetettu siten, että niihin voidaan vastata kolmella eri vaihtoehdolla: *kyllä / ei / ei koske talliani*. Ei-vas-
taus tarkoittaa vaatimusten tai suositusten alittamista.

Kysymyspatteristoihin vastattaessa on syytä muistaa lakien tietynasteinen sovellettavuus sekä niitä täydentävät eri viranomaisten asettamat vaatimukset. Esimerkiksi jokaisella kunnalla on

omat jätehuolto-, rakentamis- ja ympäristön-
suojelumääräykset.

Kirjan luvut 3, 4, 5 ja 6 tuovat esiin keskeistä informaatiota tallin hyvinvointi-, turvallisuus-, ympäristö- ja vuorovaikutusasioista sekä toimivat apuna nykytila- arvioinnissa. Lukujen 7 ja 8 avulla lukija voi arvioida, miten toimintaa on mahdollista kehittää eteenpäin. Järjestelmäajattelun keskeinen idea, jatkuva parantaminen, tuodaan myös näissä luvuissa esille.

Tallinpitäjää koskevat monenlaiset säädökset ja vaatimukset. Nämä vaatimukset eivät välttämättä ole yksinkertaisesti toteutettavia tai edes helposti ymmärrettäviä. Siksi seuraavien lukujen läpikäynti vaatii keskittymistä sekä runsaasti aikaa.

Kuva 2. EquineLife-hankkeessa Ypäjäen Hevosopistolle rakennetun pihaton ulkoilutarhassa on kuivitettu vessa-alue.

Alkuvuodesta 2005 EquineLife- hankkeessa toteutettiin kysely, jolla haluttiin kartoittaa suomalaisten tallienväestön ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiasioiden nykytilaa. Kysely toteutettiin kirjekyselynä. Kaiken kaikkiaan 177 kappaletta kyselykaavakkeita lähetettiin talleille ja hevosharrastajille. Vastauksia kyselyyn saatiin yhteensä 82 kappaletta (vastausprosentti 46).

- Kyselyyn vastanneista talleista 18:lla oli ympäristölupa.
- Talleista kolme sijaitsi pohjavesialueella, ja tämän lisäksi kahdeksan tallia ei tiennyt sijaintiko heidän tallinsa pohjavesialueella. Talleista 49 kpl ilmoitti seuraavansa ympäristöasioita tallilla, näistä 12 kpl liittyi lantahuoltoon (tarhojen siivous, lantalan huolto). Kahdella tallilla oli ympäristösuunnitelma.
- 75 tallilla syntyy jätettä paperisten rehusäkkien muodossa. Tätä jätejätettä myös poltetaan useilla talleilla. Kokonaisuudessaan polttaminen on yleinen jätteenkäsittelymuoto talleilla, peräti 50 tallia ilmoitti polttavansa paperia, pahvia yms. tilallaan.
- Seuraavaksi eniten ilmoitettiin syntyvän muovijätettä, minkä käsittely onkin Suomessa ongelmallista puuttuvan keräyksen ja käsittelyn vuoksi. Myös muovijätteen polttaminen oli yleistä, 17 tallia ilmoitti polttavansa muovijätettä kotona, yleisimmin tynnyrissä pihalla tai lämpökeskuksessa tai muussa vastaavassa. Muovijätteen poltto on kuitenkin pääsääntöisesti kiellettyä.
- Kyselyyn vastanneista 12 tallilla oli turvallisuusasiakirja ja vain 9:llä oli pelastussuunnitelma, vaikka esimerkiksi Suomen Ratsastajainliitto suosittelee turvallisuusasiakirjan laatimista kaikissa jäsentalleissaan.
- Henkilökunta oli saanut ensiapukoulutusta 45 tallilla. Turvallisuuskoulutusta järjestetään 13 tallilla.
- Ensiapuvälineitä ihmisille oli 23 tallilla, hevosille ensiapuvälineitä löytyi lähes kaikilta talleilta.
- Yleisin hevosten asuinpaikka oli karsina, joiden koot täyttivät pääsääntöisesti eläinsuojelulain asettamat suositukset. Kirjallisuuden asettamat suositukset karsinoiden koosta toteutuivat 40 % hevosista.
- Hevosten jaloittelutarhat olivat useimmiten hyvin pieniä, niissä ei ollut säänsuojaa ja yleensä hevoset tarhattiin yksin. Lähes kaikilla yksin tarhattavilla hevosilla oli kuitenkin mahdollisuus nähdä tarhastaan toisia hevosia. Hevosten keskimääräinen ulkoilu-aika oli hieman yli 7 tuntia.

3 Hyvinvoiva hevonen

Helena Jansson
Susanna Särkijärvi
Heidi Karjalainen
Seppo Hyypä
Kielo Kivilohkare
Menna Rantala

Hevokset ovat sosiaalisia eläimiä, jotka elävät laumassa läheisessä yhteydessä toisiinsa. Hevonen syö usein ja liikkuu luontaisesti suurimman osan vuorokaudesta etsien ravintoa. Lauman jäsenten väliset tunnesiteet ovat voimakkaat. Arvojärjestys on hierarkkinen, ja mitä ahtaammin hevosia pidetään, sitä tärkeämmäksi arvojärjestys ja sen ylläpitäminen muodostuvat. Aggressiivisia yhteenottoja syntyy ahtaudessa herkemmin. Kun hevosia pidetään ryhmässä, alempiarvoisilla hevosilla pitää olla riittävästi tilaa väistää ylempiarvoisia turvallisesti.

Hevonen on saaliseläin, mikä on muovannut sekä sen käyttäytymistä, rakennetta sekä aisteja. Hyvä kunto ja motoriset taidot ovat tärkeitä, koska sen pääasiallinen puolustautumiskeino on ollut nopea pakeneminen. Hevosen alkuperäinen elinympäristö on aukea ruohoinen aro. Myös nykyhevonen tarkkailee ympäristöään valppaasti ja on valmis pakenemaan nopeasti. Hevonen kuulee herkästi korkeat ja äkilliset äänet ja näkee pienetkin liikkeet kaukaa, muttei näe yksityiskohtia kovin hyvin.

Ihminen pystyy huolehtimaan hevosen hyvinvoinnista vain, jos hän ymmärtää sen luontaita käyttäytymistä. Tieto lisää samalla tallin turvallisuutta: ongelmatilanteita syntyy vähemmän, ja riskit vähenevät.

LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUUT SÄÄDÖKSET

Hevosten pitoa säätelevät eläinsuojelulaki, eläinsuojeluasetus, eläinkuljetusasetus ja laki eläinten kuljettamisesta. MMM:n päätös (14/EEO/1998), jossa käsitellään yksityiskohtaisesti hevosten pitoon liittyviä kysymyksiä. Päätöksessä asetetaan yksityiskohtaiset vaatimukset mm. hevosen kohTELUSTA ja käsittelystä, karsinoiden ja pilttuiden koosta sekä ulkotarhasta ja laitumista. Päätös sisältää myös suosituksia, jotka eivät ole sitovia.

Päätös (MMMp 14/EEO/1998) on tullut voimaan vuosituhatosen vaihteessa ja siinä esitetyt säännökset koskevat kaikkia talleja. Poikkeuksena tästä on vanhoille talleille annettu siirtymäaika hoitaa kuntoon eläinsuojan sisäkorkeus, yksittäiskarsinan ja ryhmässä pidettävien hevosten ti-

lavaatimus. Vuoden 2000 jälkeen käyttöön otettujen tai korjattujen tallien on täytettävä päätöksen ja sen liitteiden kaikki vaatimukset. Vanhojen tallien on täytettävä vaatimukset myös siirtymäsäännösten osalta viimeistään 1.1.2014. Yksittäis- ja ryhmäkarsinan sekä pihatton makuuhallin pinta-alan on oltava vähintään määräyksissä esitetyn minimivaatimuksen mukainen. Myös hevosen pitoaikan sisäkorkeuden on täytettävä määräysten vaatimukset. Ulkotarhan ja laitumen aitana ei ole saanut käyttää piikkilankaa vuoden 2001 jälkeen.

Eläinten kuljetusta koskevat säädökset uudistuivat kokonaan vuoden 2007 alussa. Kuljetusta säätelevät eläinkuljetusasetus (1/2005) ja laki eläinten kuljetuksesta (1429/2006). Kuljetuksesta on tulossa vielä tarkempi maa- ja metsätalousministeriön asetus. Hevosten kuljetukseen liittyviä kysymyksiä selvitetään myös Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran sivuille osoitteessa www.evira.fi.

Suomen Hippos ry:n ravikilpailusäännöissä ja Suomen Ratsastajainliitto ry:n ratsastuskilpailusäännöissä on hevosten hyvinvointiin, kohteluun ja niillä kilpailemiseen liittyviä säännöksiä.

TALLIOLOT

Hevosen luonnolliset käyttäytymismallit ja fyysiset tarpeet pitää ottaa huomioon talleissa ja muissa pitopaikoissa. Tallien tilat ja rakenteet tulee mitoittaa niin, että hevonen voi toteuttaa käyttäytymistarpeitaan ja syödä ja juoda luonnollisessa asennossa.

Tilantarve

Yksi hevosen hyvinvointiin merkittävästi vaikuttava tekijä on riittävän suuri tila. Pitopaikan kokoon vaikuttavat sekä hevosen fyysinen että sosiaalinen tilantarve. Fyysisen tilan hevonen tarvitsee makuulle menoa, lepäämistä, venyttelyä ja kehon hoitoa varten. Hevosen pitää voida mennä makuulle ja nousta makuulta vaivattomasti sekä syödä ja juoda luonnollisessa asennossa. Hevosen fyysisistä tilantarvetta sekä ruokinta- ja juomalaitteiden sijoittamista voidaan arvioida säkäkorkeuden perusteella.

Kansallisen suosituksen mukaan yli 170 cm säkäkorkeudeltaan olevan hevosen karsinan pinta-ala tulisi laskea kaavalla $(1,8 \times \text{säkäkorkeus})^2$ ja

Hevosen hyvinvointia koskeva keskeisin lainsäädäntö (muutoksineen):

Eläinsuojelulaki 247/1996 ja –asetus 396/1996: Laki sisältää eläinten pitopaikkojen, hoidon ja kohtelun eläinsuojelulliset vähimmäisvaatimukset. Lisäksi laissa on eläinsuojelun yleiset periaatteet ja kaikelle eläinten kanssa tapahtuvalle toiminnalle asetettavat vähimmäisvaatimukset. Tavoitteena on suojella eläimiä parhaalla mahdollisella tavalla kärsimykseltä, kivulta ja tuskalta sekä edistää eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua. Lisäksi lailla halutaan edistää eläinten terveyden ylläpitämistä sekä ottaa huomioon eläinten fysiologiset ja käyttäytymistarpeet.

Hevosten pidolle asetettavat eläinsuojeluvaatimukset (MMMp 14/EEO/1998): Päätöksessä ja sen liitteissä säädetään yksityiskohtaiset, mm. karsinoiden ja pilttuiden kokoa, hevosen kohtelua ja käsittelyä sekä ulkotarhaa ja laidunta koskevat vähimmäisvaatimukset. Päätös sisältää myös suosituksia, jotka eivät ole sitovia.

Asetus tuotantoeläinten suojelua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta (458/1992): Yleissopimusta sovelletaan eläinten pitämiseen, hoitoon, eläinsuojelun ja erityisesti eläimiin, joita pidetään nykyaikaisissa intensiivisissä tuotantojärjestelmissä.

Laki eläinten kuljetuksesta 1429/2006

Pysähdyspaikkoja koskevat yhteisön vaatimukset ja direktiivin 91/628/ETY liitteessä tarkoitettun reittisuunnitelman mukauttaminen Neuvoston asetus (EY) 1255/97, F 3a:1 (EY) 1040/2003

Neuvoston asetus (EY) 1/2005 eläinten suojelusta kuljetuksen ja siihen liittyvien toimenpiteiden aikana sekä direktiivien 64/432/ETY ja 93/119/EY ja asetuksen (EY) N:o 1255/97 muuttamisesta

Vuoden 2007 alussa uudistunut lainsäädäntö koskee kaikkea eläinten kuljettamista. Säädösten tarkoituksena on suojella eläviä eläimiä kul-

jetuksessa ja sen yhteydessä vahingoittumiselta ja sairastumiselta sekä kaikelta vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä. Säädöksiin sisältyvät eläinten kuljettamista koskevat perussäännökset kuljetuksen yleisistä edellytyksistä, kuljetusvälineestä, eläinten kuormaamisesta ja kuorman purkamisesta sekä lupamenettelyistä. Lisäksi kaupallisen toiminnan yhteydessä tapahtuvien kuljetusten osalta on olemassa tarkemmat säännökset muun muassa tavallisempien tuotantoeläinten kuljettamisesta ja kuljetusvälineiden vaatimuksista.

Asetus eläinten suojelemisesta kansainvälisten kuljetusten aikana koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta (261/1975): Asetus sisältää eläinten kansainvälistä kuljetusta koskevia määräyksiä.

Eläinten teurastamiselle asetettavat eläinsuojeluvaatimukset (MMMp 23/EEO/1997): Päätöksessä ja sen liitteissä on säännökset eläinsuojeluvaatimuksista, jotka koskevat eläinten teurastamista. Säännökset ovat sitovia. Liitteet sisältävät myös suosituksia, jotka eivät ole sitovia.

Nisäkäs- ja lintulajeihin kuuluvien tuotantoeläinten lopettamiselle asetettavat eläinsuojeluvaatimukset (MMMp 18/EEO/1996): Päätös sisältää nisäkäs- ja lintulajeihin kuuluvien tuotantoeläinten lopettamiselle asetetut eläinsuojeluvaatimukset.

Asetus teuraseläinten suojelua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta (459/1992): Asetus sisältää teuraseläinten suojelemiseen liittyvät yhdenmukaiset määräykset niissä EU:n jäsenvaltioissa, jotka ovat sopimuksen allekirjoittaneet.

Laki eläinten lääkitsemisestä (617/1997): Lain tarkoituksena on ehkäistä ja vähentää eläinten lääkitsemisestä ihmisille, eläimille ja ympäristölle aiheutuvia haittoja. Lakia sovelletaan lääkkeiden ja muiden eläinten käsittelyssä käytettävien aineiden

sekä eläinten lääkitsemisessä käytettävien välineiden käyttöön eläimille

Tuotantoeläinten lääkityksestä pidettävä kirjanpito (MMM 4/EEO/2005): Asetuksessa säädetään kuinka tuotantoeläimille annettavista lääkityksistä on pidettävä kirjaa.

Hevosten lääkitys Elintarvike- ja terveystieteiden osaston julkaisuja 4/2001, MMM. Julkaisu sisältää tietoa hevosten lääkitsemisestä sekä hevosten uudet lääkityssäädökset 1.7.2000 alkaen.

Hevostalouslaki (796/1993): Lakia sovelletaan hevoseläinten jalostus- ja kilpailutoimintaan sekä hevosten ja näiden alkioiden ja sukusolujen käsittelyyn, kauppaan, maahantuontiin ja vientiin. Laissa säädetään mm. hevosten rekisteröimisestä ja kantakirjaamisesta.

Suomen Ratsastajainliitto ry:n ratsastuskilpailusäännöt: Sääntöjen yleinen osa sisältää kaikkia ratsastuksen lajeja koskevat yleiset määräykset. Jokaisella ratsastuksen lajilla on lisäksi omat sääntönsä, joissa määritellään kilpailuluokat ja kullakin kilpailutasolla vaadittavat asiapaperit ja varusteet. Säännöissä on hevosten käsittelyyn, kohteluun ja niillä kilpailemiseen liittyviä määräyksiä.

Suomen Hippos ry:n ravikilpailusäännöt ja poniravikilpailusäännöt 2007: Ravikilpailutoiminnan säännöissä on hevosten käsittelyyn ja kohteluun, lääkkeiden käyttöön liittyviä sääntöjä erityisesti kilpailutoiminnassa ja siihen liittyvässä hevosten käsittelyssä.

Suomen Hippos ry:n jalostusohjesäännöt: Suomenhevosen jalostusohjesääntö, vahvistettu maa- ja metsätalousministeriössä 9.12.2004. Lämminverisen ravihevosen jalostusohjesääntö, vahvistettu maa- ja metsätalousministeriössä 9.12.2004. Lämminveristen ratsuhevosten, ponien, islanninhevosten ja vuonohevosten jalostusohjesääntö vahvistettu maa- ja metsätalousministeriössä 1.1.2003

varsomiskarsinan kaavalla (2 x säkäkorkeus)². Kansainvälinen suositus on, että karsinan pinta-ala laskettaisiin kaavalla (2 x säkäkorkeus)² ja varsomiskarsinan pinta-ala kaavalla (2,5 x säkäkorkeus)². Karsinan lyhimmän sivun pituus pitäisi olla vähintään 1,5 x säkäkorkeus.

Hevosella pitäisi olla myös mahdollisuus kanssakäymiseen toisten hevosten kanssa ja tapahtumien seuraamiseen ympäristössään. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että hevosilla ja myös poneilla tulee olla näköyhteys tallin muihin tiloihin eli etuseinä ei saa olla liian korkea.

Sosiaalinen tila (yksilöetäisyys) on lyhin etäisyys, jonka hevonen haluaa säilyttää muihin hevosiin. Tarvittavaan tilaan vaikuttavat hevosen ikä ja yksilölliset erot. Koska hevoset määrittävät asemansa aistiensa välittämien viestien perusteella, niiden sosiaalinen tila mitataan päästä mihin tahansa naapurihevosen kehon osaan.

Hevosten kesken saattaa syntyä enemmän vaarallista aggressiivista käyttäytymistä, jos ne joutuvat olemaan liian lähellä toisiaan. Hevonen, joka on yhtä hevosenmittaa lähempänä toista (n. 2 m), saattaa joutua fyysiseen yhteenottoon toisen kanssa. Ryhmässä alempiarvoisella on aina oltava tarpeeksi tilaa väistää ylempiarvoisen hyökkäävää käytöstä. Mikäli tilaa on liian vähän, saattaa alempiarvoinen hevonen kärsiä pelkostressistä. Sillä saattaa myös olla vaikeuksia päästä ruokintapaikoille, jolloin se voi kärsiä ruoan ja veden puutteesta. Tanskalaisissa hevosenpidon määräyksissä säädetään, että hevosen tarhan vähimmäiskoko on 800 m² ja siellä saa kerrallaan pitää enintään neljää hevosta. Tarhan lyhimmän sivun pitää olla vähintään 20 m.

Ilmanvaihto, melu ja valaistus

Tärkeä yksityiskohta tallissa hevosen hyvinvoinnille ja viihtyvyydelle on ilman laatu, johon vaikuttavat ilmanvaihdon tehokkuus sekä tallin terveet rakenteet. Homeet rakenteissa ovat riski hevosten ja hoitajien terveydelle. Hevosten jätökset tulisi myös siivota pois karsinasta mahdollisimman usein, jotta lantakaasujen määrää ilmassa väheneisi. Ilman laatuun vaikuttaa myös kuivike. Yleisimmät kuivikemateriaalit ovat kutterinlasku, sahanpuru, turve ja olki. Näistä turpeella on ylivertainen virtsan, ravinteiden ja ammoniakkin

Hevosensäkikorkeus (cm)	Eläinsuojelumääräykset MMMp 14/EEO1997			Kansainvälinen suositus	
	Yksittäiskarsina minimi m ²	suositus m ²	Varsomiskarsina suositus m ²	Yksittäiskarsina m ²	Varsomiskarsina m ²
125	5		6,5	6,3	9,8
135	6		7,5	7,3	11,4
145	7		8,5	8,4	13,1
150	8		10,0	9,0	14,1
160	8		10,0	10,2	16,0
161	9		11,0	10,4	16,2
170	9		11,0	11,6	18,1
171	9	9,4	11,7	11,7	18,3
180	9	10,5	13,0	13,0	20,3

Taulukko 2. Karsinoiden pinta-alojen kansalliset eläinsuojelumääräykset- ja suositukset sekä kansainväliset suositukset.

sitomiskyky. Kuivikkeita tulee käyttää karsinassa niin paljon, että hevosella on kuiva, pehmeä ja lämmin makuualusta. Riittävä määrä kuiviketta estää hevosta liukastumasta sen noustessa ylös makuulta. Lisää tietoa kuivikkeista on luvussa 4.

Tallin lämpötila talviaikaan on sopivaa pitää

2–8 °C, eikä se saisi kesälläkään nousta yli 25 °C. Hevosien jätöksistä alkaa erittyä ammoniakkia talli-ilmaan lämpötilan noustessa yli viiden asteen ja lisääntyy voimakkaasti lämpötilan noustessa yli kymmenen asteen. Kosteus ja veto lisäävät kylmän tunnetta. Optimikosteus tallissa on 50–65 %.

Kuva 3. Siisti ja väljä tallinkäytävä. Jos karsinan ovissa on loimitelineet, tulee varmistaa, etteivät hevoset yletä niihin. Hevonen voi työntää leukansa telineen ja oven väliin ja vahingoittaa itseään.

Kuva 4. Hevosen luonnollinen syöntiasento. Hevonen syö mielellään yhdessä lajitoveriensa kanssa.

Syöntiasento

Luonnossa hevonen syö pääasiallisesti maasta, toisen etujalan ollessa lähellä turpaa. Hevosen tulee esimerkiksi ulottua syömään ruokintapöydältä vaivattomasti. Ruokinta- ja juomalaitteita ei saa sijoittaa hevosen kokoon nähden liian korkealle. Pitää myös muistaa, että hevonen syö mielellään samaan aikaan lajitoveriensa kanssa.

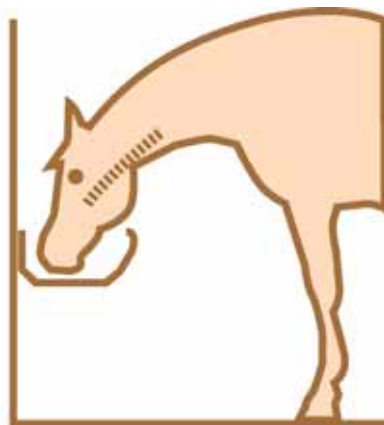
Hevosen pitäisi voida syödä alustalta, joka on korkeudeltaan korkeintaan 0,5-0,6 x säkäkorkeus. Pihatoissa hevosten alusta saattaa nousta kivi- tai betonipohjan kasvaessa. Myös silloin hevosen pitää voida syödä tasaiselta alustalta.

HOITO JA RUOKINTA

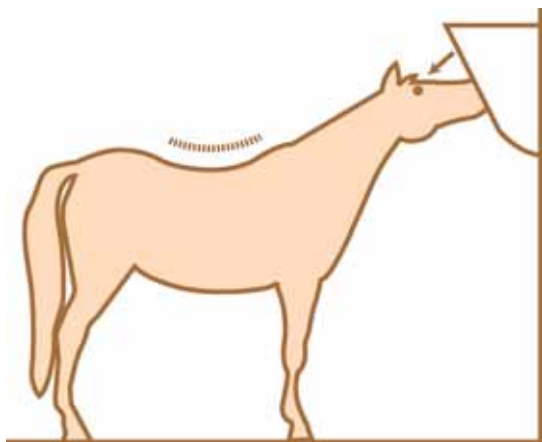
Päivittäisellä hoidolla pyritään tyydyttämään hevosen fyysiset ja psyykkiset tarpeet. Hevoselle pitää taata ravintoa ja vettä sen tarvetta vastaavasti. Lisäksi sillä pitää olla mahdollisuus liikkumiseen, sosiaaliseen kanssakäymiseen, lepäämiseen ja kehonsa hoitoon. Hevosella on myös oltava riittävä suoja sääoloja vastaan. Ihmisen velvollisuus on huolehtia hevosen, tallin ja sen ympäristön hygieniasta ja turvallisuudesta.

Hevosen syöntikäyttäytymiseen kuuluu, että se kuluttaa rehua pieniä määriä useita kertoja

päivässä. Laitumella ollessaan hevonen käyttää ruoanhankintaan suuren osan vuorokaudesta, keskimäärin 17 tuntia. Hevosen ruoansulatus on sopeutunut laidunnukseen: sen mahalaukku on pieni ja mahahappojen tuotanto jatkuvaa. Hevosen luontainen ruoanhankinta eli laidunnus on myös tarkoittanut runsasta, rauhallista liikuntaa

Kuva 5. Ruokintakaukalon tulisi olla sellaisella korkeudella, että hevosen on helppo syödä luonnollisessa asennossa, jolloin nieleminen on helppoa. Samalla hevosen syödessä pää alhaalla ylemmät hengitystiet puhdistuvat valumalla sierainten kautta (vrt. kuva 6).

Kuva 6. Kuvassa hevosen heinähäkki on sijoitettu liian korkealle. Heinistä varisevat roskat menevät silmiin ja joutuvat hengitysteihin. Hevosen selkä on notkolla.

päivän mittaan. Rehua etsiessään hevoset ovat kulkeneet huomattavia matkoja: tämä liikkumisen halu on hevosessa jäljellä, vaikka ruoan saanti ei sitä enää vaatisikaan.

Tallissa voidaan harvoin toteuttaa hevoselle luontaista ruokintamallia, jossa esimerkiksi karkearehujen saanti olisi vapaata. Ruokintakertoja pitää olla useita ja niiden tulee jakautua koko vuorokauden ajalle. Karkearehuja hevosen pitää saada runsaasti. Liian harvat ruokintakerrat ja vähäinen karkearehujen määrä altistavat hevosen muun muassa mahahaavalle. Hevosen ruoansulatus pystyy käsittelemään parhaiten korsirehua, mutta kyky hajottaa tärkkelystä (viljaa) on rajoittunut. Hevosen luonnollisin rehu on tuore ruoho. Koostumukseltaan se sopii hevoselle parhaiten: siinä on kohtuullisesti sokereita, kuidun määrä on lähellä hevosen ruoansulatuksen optimia 18 - 20 %, ja kuitu on hyvin sulavaa.

Puhdasta vettä tulisi olla vapaasti saatavilla, myös tarhaolosuhteissa ja talvella, erityisesti silloin, kun tarhausajat ovat pitkiä. Kylmissä olosuhteissa runsas korsirehun syönti tuottaa lämpöä ja auttaa hevosta selviytymään kylmästä. Tällöin hevosen tulisi myös juoda runsaammin. Hevoset saattavat vähentää juomistaan, jos vesi on hyvin kylmää tai veden virtaama automaattikuppiin on vähemmän kuin 8 litraa minuutissa.

Nykyhevosen päivärytmi tarkoittaa pahimmillaan vaihtoehtoa täydellisen liikkumattomuuden ja vaativan urheilusuorituksen välillä. Suurimman osan päivästä saattaa täyttää karsinassa seisominen, eikä paljонkaan enempää vaihtoehtoja anna pienessä tarhassa vietetty parituntinen. Loukkaantumisten pelossa joiltakin hevosilta evätään kokonaan mahdollisuus vapaaseen liikkumiseen. Vapaan liikkumisen tarpeen tyydyttämiseksi hevosen tulisi päästä kohtuullisen kokoiseen tarhaan päivittäin. Tarhaolosuhteiden pitäisi olla virikkeelliset ja lisäksi tarhan pohjan tulisi olla hyvässä kunnossa.

Hevoset muodostavat vahvoja tunnesiteitä toisiinsa, ja kesyhevosella on nähtävissä positiivinen vuorovaikutussuhde myös ihmisen kanssa. Laumoissa hevoset säilyttävät koko ajan näköyhteyden ja liikkuvat paikasta toiseen tiiviinä ryhmänä. Usein on nähtävissä kaveruksia, jotka pysyttelevät aina yhdessä ja jopa puolustavat toisiaan. Valitettavan monilla hevosilla on nyky maailmassa varsin rajatut mahdollisuudet tähän sosiaaliseen kanssakäymiseen.

Enemmistö nykyhevosista asuu yksittäiskarsinoissa, ja suuri osa myös ulkoilee yksinään. Hevosille pitäisi pyrkiä löytämään tarhakaveri ja kiinnittämään huomiota hevosten sijoitteluun myös tallissa. Kun tasapaino on saavutettu, tilanne tulisikin säilyttää mahdollisimman muuttumattomana.

Hevosten ryhmäkasvatuksen on todettu edistävän hyvinvointia. Varsojen ja siitostamujen hoitaminen ryhmässä onkin yleistynyt myös Suomessa. Ennen kuin hoitokäytäntö voi yleistyä päivittäisessä työssä olevien hevosten kanssa, pitää selvittää tarkemmin työturvallisuuteen, hyvinvointiin ja hoitoon liittyviä kysymyksiä.

TERVEYDENHUOLTO

Hevosen terveyden ylläpitoon kuuluu oleellisena osana jatkuva tarkkailu. Hevosen hyvinvointi tulee laiumellakin tarkastaa vähintään kerran päivässä. Sairaana hevosen on saatava hoitoa välittömästi.

Hevosen perusterveydenhoitoon kuuluvat säännölliset loishäädöt, rokotukset sekä kavioiden

Kuva 7. Hevosen kunto tarkastetaan päivittäisten hoitotoimenpiteiden yhteydessä.

ja hampaiden huolto. Kavioiden kunto vaikuttaa oleellisesti hevosen yleistilaan. Kavioiden hoidon laiminlyönti saattaa johtaa eläimen sairastumiseen tai ontumiseen. Joidenkin hevosten kavioaines ei kestä kengättä kulkemista edes laiturilla, ja säännöllistä työtä tekevät hevoset joudutaan pääsääntöisesti kengittämään kavioiden liiallisen kulumisen takia.

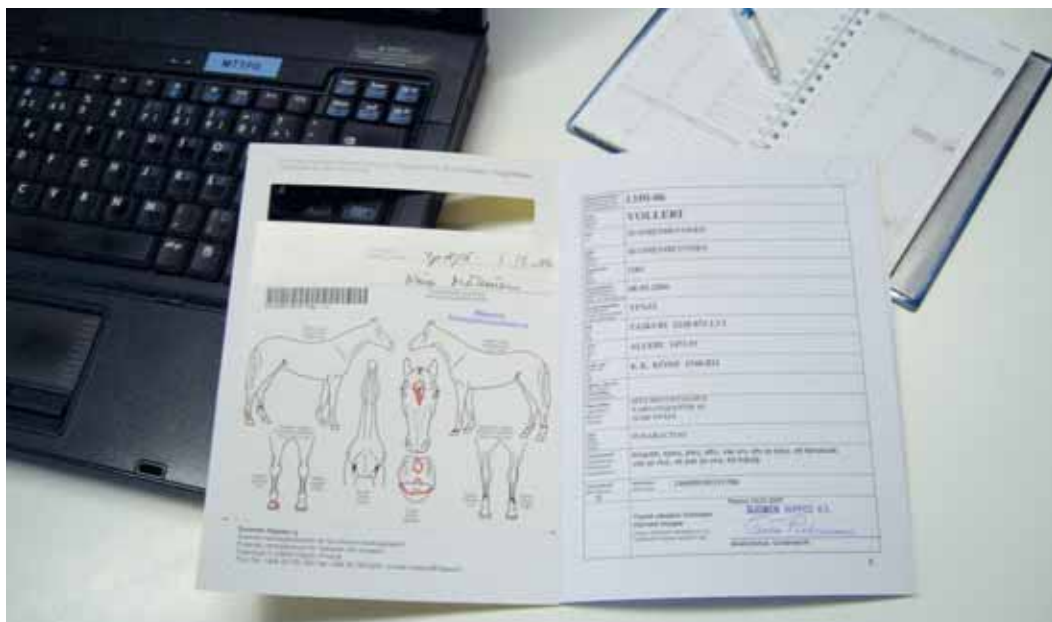
Lääkeainekirjanpito

Hevosen omistajan tai haltijan on pidettävä kirjaa kaikista hevoselle annetuista lääkkeistä, myös reseptivapaista valmisteista. Lääkityskirjanpidosta on käytävä ilmi hevosen tunnistustiedot, lääkkeen antopäivämäärä, lääkkeen nimi, määrä, teurasvaroaika ja myyjän nimi (esimerkiksi eläinlääkäri tai apteekki). Suomen Hippos on julkaissut hevosten lääkityskirjanpidosta vihkosen, mutta kirjanpitoa voi tehdä muullakin luotettavalla tavalla. Eläinlääkäriin on pyydettyä annettava kirjallinen selvitys hevoselle annetuista lääkkeistä. Eläinlääkäriltä saatujen, lääkitystä koskevien sel-

vitysten ja reseptien tallentaminen riittää kirjanpidoksi, kunhan niihin lisätään selvitys mahdollisesti muista, puuttuvista tiedoista. Hevosen omistajan tai haltijan on ilmoitettava hevosen saamista lääkityksestä vastaanottajalle, jos hevonen myydään tai muutoin luovutetaan lääkkeen varoajan kuluessa.

Hevosta koskeva lääkeainekirjanpito on säilytettävä vähintään viiden vuoden ajan. Kirjanpito on tarvittaessa näytettävä valvontaviranomaisille, joita ovat mm. Elintarviketurvallisuusvirasto, Lääkelaitos, lääninhallitus ja sen valvontatehtävään määrätty eläinlääkäri. Suomen Hippoksen valtuuttamalla edustajalla on oikeus tarkastaa ravihevosten lääkkeiden säilytystilat sekä lääkityskirjanpito.

Lääkkeet ja niiden antovälineet tulee Suomen Hippoksen ravikilpailusääntöjen mukaan säilyttää lukitussa tilassa. Näin on suositeltavaa toimia myös muillakin kuin ravitalleilla. Sairasta hevosta lääkittäessä tulee olla huolellinen, ettei lääkeaineita päädy muille hevosille tai ympäristöön.

Kuva 8. Hevospassissa on hevosen tunnistamiseen tarvittavat tiedot. Todennäköisesti vuoteen 2010 mennessä kaikilla hevosilla EU:n alueella on oltava tunnistusasiakirja.

Hevosen rekisteröinti

Suomessa syntyneiden ja Suomeen tuotujen hevosten rekisteriä ylläpitää Suomen Hippos, joka myöntää Suomessa syntyneille hevosille ja hyväksyy Suomeen tuotujen hevosten tunnistusasiakirjat (rekisteritodistus, hevospassi). Tunnistusasiakirjaa tarvitaan hevosen identifioimiseksi jalostustoiminnassa, eläinlääkinnässä, kilpailutoiminnassa ja rajanylityksissä. Kyseinen asiakirja vaaditaan myös, jos hevonen teurastetaan elintarvikkeena käytettäväksi.

Ratsastuskilpailuihin osallistuvien hevosten rekisteröintivaatimuksista vastaa Suomen Ratsastajainliitto. Liiton hevoselle myöntämä kilpailulupa ei ole tässä yhteydessä tarkoitettu hevosen tunnistusasiakirja.

Hevosen tunnistusasiakirjasta säädetään komission päätöksessä 93/623. Päätöstä on muutettu lääkitystä koskevien merkintöjen osalta komission päätöksellä 2000/68. EU:n hevoseläinten tunnistamista ja rekisteröintiä koskeva lainsäädäntö uudistuu. Parhailaan EY:ssä valmistellaan komission uutta asetusta, jonka tarkoituksena on yhdenmukaistaa ja täsmentää kaikkien hevoseläinten tunnistamista koko EU:n alueella. Tarkoituk-

senä on myös varmistaa vain yhden yksilöllisen tunnuksen ja passin tai tunnistusasiakirjan antaminen kullekin hevoselle riippumatta siitä, missä EU:n jäsenvaltiossa hevonen ensi kertaa tunnistetaan. Hevospassin edellytetään olevan siellä, missä hevonenkin on.

Uusi asetus ei muuta jo nyt Suomen Hippoksen rekisterissä olevien tai sinne rekisteröitävien hevosten tunnistamista tai merkitsemistä. Jalostusohje- ja ravikilpailusäännöt määrittelevät edelleen näiden eläinten tunnistamiskäytännöt, ja passin tai tunnistusasiakirjan antanee jatkossakin viranomaisen hyväksynnän saanut jalostusjärjestö.

Rekisteröimättömien hevosten kohdalla uudistus tuo merkittävämpiä muutoksia. Mikäli ehdotettu asetus astuu voimaan, Suomessa pysyvästi olevat ja maahan tuotavat hevoset pitää olla tunnistettu ja merkitty asetuksen mukaisesti. Asetuksella säädetään jatkossa nykyistä tarkemmin myös hevosten ja niille annettujen lääkitysten jäljitettävyydestä.

Lisätietoja hevosten rekisteröinnistä ja kantakirjausvaatimuksista saa Suomen Hippoksesta.

Hevosien kuljettaminen

Lainsäädännön tarkoituksena on suojella eläviä eläimiä kuljetuksessa ja sen yhteydessä vahingoittumiselta sekä kaikelta vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä. Ensimmäinen vaatimus on, että ajoneuvoa on kuljetettava niin varovasti, että eläimet eivät vahingoitu.

Hevosien hyvinvoinnista on huolehdittava koko kuljetuksen ajan. Hevoselle on annettava vettä, sopivaa ravintoa sekä lepoa riittävän usein ottaen huomioon ikä, kuljetusväline, -olot ja matkan kesto. On suositeltavaa, että autoissa, joissa ei ole kameravalvontaa, hevosen kunto tarkistetaan parin tunnin välein. Hevonen tulisi juottaa vähintään neljän tunnin välein.

Hevosta ei saa kuljettaa, jos se ei ole matkan edellyttämässä kunnossa. Kuljettaa ei pidä myöskään tiinetä tammaa, jos on todennäköistä, että se saattaa varsoa matkan aikana (kantoajasta kulunut vähintään 90 %). Tammaa, joka on hiljakoin varsonut, ei saa kuljettaa (MMM:n uusi suositus on valmisteilla, edellisessä ohjeessa enintään 48 tuntia aikaisemmin). Vastasyntynyt eläin ei myöskään ole kuljetuskuntoinen.

Lievästi sairasta tai vahingoittunutta eläintä voidaan kuljettaa tilanteissa, jos kuljetuksesta ei aiheudu sille tarpeetonta kärsimystä ja se kuljetetaan ainoastaan eläinlääkärin hoidettavaksi tai lopetettavaksi. Muutoin kuin lievästi sairaan tai vahingoittuneen hevosen kuljetus vaatii aina eläinlääkärin luvan. Hevosien kyky liikkua omin avuin on yksi merkittävä peruste arvioida kuljetuskuntoisuutta.

Hevoset on kuljetettava yksin pilttuussa tai karsinassa. Ryhmässä hevosia voidaan kuljettaa, jos ne eivät ole toisilleen vihamielisiä ja niiden takavioista on poistettu kengät. Ryhmässä kuljetettavilla hevosilla, kouluttamatonta varsaa lukuun ottamatta, on kuljetuksen aikana oltava riimu.

Pitkäksi kuljetukseksi katsotaan yli kahdeksan tuntia kestävä ajo. Hevosilla on oltava riittävästi kuiviketta ja rehua. Jokaisen hevosen luokse on oltava esteetön pääsy. Sisätilan lämpötilan on pysyttävä 5-30 °C välillä. Sallittu poikkeama on +/- 5 °C ulkolämpötilasta riippuen. Ilmanvaihtojärjestelmän on lisäksi oltava sellainen, että sitä voidaan käyttää aina, kun eläimet ovat ajoneuvos-

sa, riippumatta siitä, onko ajoneuvo liikkeessä tai ei. Ajoneuvossa on oltava väliseiniä, aitoja tai puomeja, joilla voi rakentaa erillisiä osastoja. Pitkän kuljetuksen yhteydessä varsojen ja nuorten hevosten on tarvittaessa päästävä makuulle.

Muut, pitkiin kaupallisiin kuljetuksiin liittyvät vaatimukset koskevat mm. kuljetettavia hevosia, lepotaukoja ja reittisuunnitelmia. Vaatimukset löytyvät neuvoston (EY) asetuksesta esimerkiksi osoitteesta www.evira.fi.

Eläinkuljetusten lainsäädäntö

Säädöksiin sisältyvät eläinten kuljettamista koskevat perussäännökset kuljetusten yleisistä edellytyksistä, kuljetusvälineestä, eläinten kuormamisesta ja kuorman purkamisesta sekä lupamenettelyistä. Asetukset ja suositukset elävät ja muuttuvat ajan myötä, mutta lainsäädännön tavoitteena on aina suojella eläintä ja varmistaa sen hyvinvointi.

Neuvoston (EY) asetus eläinten kuljetuksesta säätelee vain kaupallisen toiminnan yhteydessä tapahtuvaa selkärankaisten eläinten kuljetusta. Vuoden 2007 alussa uudistunut Suomen lainsäädäntö koskee kaikkea eläinten kuljettamista. Kansallinen laki koskee sekä elävien selkärangattomien eläinten kuljettamista. Lailla on siis pantu täytäntöön EU:n eläinkuljetusasetus ja samalla säädetty sen ulkopuolelle jäävistä eläimistä. Edellisten lisäksi työn alla on Maa- ja metsätalousministeriön asetus, joka määrittelee yksityiskohtaisempia vaatimuksia eläinkuljetuksille. Asetuksen tai asetusten valmistumisajankohdasta ei vielä ole tietoa. Lisäksi kaupallisen toiminnan yhteydessä tapahtuvista kuljetuksista on olemassa tarkemmat säännökset, jotka koskevat muun muassa tavallisimpien tuotantoeläinten kuljettamista ja kuljetusvälineiden vaatimuksia.

Kaupalliset kuljetukset

Eläinten kuljettaminen kaupallisen toiminnan yhteydessä on sallittua vain lääninhallituksen luvalla. Lupa on haettava sen läänin lääninhallitukselta, jonka alueella luvan hakijan kotipaikka on. Evira pitää valtakunnallista eläinkuljettajarekisteriä kaikista eläinten kuljettamiseen myönnettyistä luvista. Lupa myönnetään, mikäli hakijalla tai hä-

Kuva 9. Kuljetuskalustossa tulee olla merkintä, että siinä kuljetetaan hevosia.

nen palveluksessaan olevalla on eläinten kuljetukseen ja siihen liittyvään käsittelyyn ja hoitoon tarvittava koulutus tai sitä vastaava käytännön kokemus. Hakijalla on myös oltava käytettävissä asianmukaiset eläinten kuljetusvälineet.

Eviran näkemyksen mukaan kaupallisen toiminnan yhteydessä tapahtuviksi kuljetuksiksi katsotaan sellaiset eläinten kuljetukset, joista on suoraa taloudellista hyötyä kuljettajalle, jotka ovat osana liiketaloudellista tai kaupallista toimintaa ja joihin liittyy tai joiden tavoitteena on joko suora tai epäsuora taloudellinen voitto.

Kaupallisiksi toiminnaksi katsotaan muun muassa

- eläimiä ammatikseen ja korvausta vastaan kuljettavien henkilöiden tai yritysten kuljetukset
- hevosten laajamittaiseen, ammattimaiseen valmennuspalveluun sisältyvät, usein tai säännöllisesti toistuvat ja useampia kuin yksittäisiä eläimiä koskevat kuljetukset

Kaupallisessa kuljetuksessa maantieajoneuvoa saa kuljettaa ja eläinten hoitajana tällaisessa ajo-

neuvossa voi toimia vain henkilö, jolla on eläin-kuljetusasetuksen mukainen kuljettajan tai hoitajan pätevyystodistus. Myös ajoneuvolle on asetettu tiukemmat vaatimukset kuin ei-kaupalliselle, satunnaisemmalle kuljetukselle.

Kaupallisessa kuljetuksessa on oltava mukana asiakirja, josta käy ilmi eläinten alkuperä, omistaja tai haltija, lähtöpaikka ja määränpää sekä kuljetuksen lähtöpäivä ja –aika. Käytäntöä voi kuitenkin suositella kaikkiin kuljetuksiin.

Hevoskuljetusautot ja trailerit

Lain mukaan kuljetusvälineen (myös junan, laivan ja lentokoneen) tilan hevoselle on oltava riittävän tilava, turvallinen sekä sellainen, että se estää eläintä karkaamasta. Hevosen on voitava seistä siinä luonnollisessa asennossa, ja tilan oltava niin korkea, ettei hevonen kolhi itseään kattoon. Suositus on, että kuljetettavan hevosen pään yläpuolella on vähintään 20 cm tyhjää tilaa. Lisäksi kuljetusvälineessä on oltava riittävästi ilmatilaa sekä riittävä määrä säädettävissä olevia ilmanvaihtoaukkoja. Euroopan neuvosto suosittelee ratsuhevos-ten kuljetustilan korkeudeksi 230–240 cm.

Eläin	Pinta-ala m ² /eläin	Tilan ohjeellinen leveys x pituus, m
Täysikasvuiset hevoset	1,75	(0,7 x 2,5)
Nuoret hevoset (6-24 kk) enintään 48 tunnin matkoilla	1,2	(0,6 x 2,0)
Nuoret hevoset (6-24 kk) 48 tuntia pidemmällä matkoilla	2,4	(1,2 x 2,0)
Ponit (säkäkorkeus alle 144 cm)	1,0	(0,6 x 1,8)
Varsat (0-66 kk)	1,4	(1,0 x 1,4)

Taulukko 3. Maantiekuljetuksissa noudatettavat vähimmäistilavaatimukset.

Hevosen on myös pystyttävä olemaan kuljetuksen aikana suojassa huonolta säältä ja jyrkiltä ilmastovaihdoksilta. Kuljetuksen aikana on huolehdittava siitä, että hevonen ei kärsi kuumuudesta, kylmyydestä, vedosta, liiallisesta kosteudesta, haitallisista kaasuista, likaantumisen tai eläimelle haitallisesta jatkuvasta melusta. Kuljetuksessa olisi suotavaa välttää sisälämpötilan noususta yli + 25 asteeseen. Hevoskuljetustilan katon, seinien ja lattian tulisi suosituksen mukaan olla lämpöeristettyjä.

Eläinten kuljetusasetuksessa on säädöksiä kuljetusvälineen materiaaleista. Seinien ja lattian on oltava rakenteiltaan ja materiaaleiltaan hevoselle sopivia sekä riittävän lujia. Tilassa ei saa olla eläintä vahingoittavia teräviä kulmia tai ulokkeita, kuten hakoja, salpoja, saranoita tai nauloja. Seinien on oltava sileitä, eikä niissä saa olla eläintä vahingoittavia kiinnityslaitteita tai ulokkeita. Myös lattiamateriaaliin on syytä kiinnittää huomiota. Se ei saa olla liukas eikä siinä saa olla sellaisia rakoja tai askelmia, jotka voivat vaarantaa eläintä. Lattialla on myös oltava riittävästi kiviä eritteiden imeyttämiseksi tai eritteiden poistaminen on täytynyt järjestää muulla, vähintään yhtä tehokkaalla tavalla. Kuljettajan ajokorttivaatimuksista ja auton varusteista kerrotaan enemmän luvussa 5.

Hevoset on tarvittaessa voitava tarkastaa ja hoitaa kuljetuksen aikana. Kuljetusväline on voitava puhdistaa ja desinfioida. Lisäksi kaikissa eläin-kuljetusvälineissä on oltava merkintä, joka kertoo lastina olevan eläviä eläimiä.

Taulukossa 3 esitettyjä kuormausiheyksiä voidaan nostaa enintään 10 prosentilla. Nuoria hevosia ja varsoja kuljettaessa voidaan taulukon

kuormausiheyksiä nostaa enintään 20 prosentilla. Kuormauksessa otettava huomioon hevosten painon, koon ja kunnon lisäksi sääolot ja matkan todennäköinen kesto.

HEVOSEN KUOLEMA

Vastuuntuntoinen hevosenomistaja haluaa varmistaa hevoselleen arvokkaan lopun. Luonnollinen kuolema ei aina ole eettisin tapa, väärin perustein pitkitetty elämä saattaa päinvastoin aiheuttaa vanhalle ja huonokuntoiselle hevoselle vain tarpeetonta kipua ja tuskaa.

Hevosen kannalta pääasia on, että siitä sen elinaikana huolehditaan hyvin ja sen viimeiset hetket ovat mahdollisimman kivuttomat. Hevosen lopettamiseen on olemassa kaksi vaihtoehtoa: teurastus tai eutanasia, josta yleensä huolehtii eläinlääkäri. Suuri osa hevosista kuolee tai lopetetaan muualla kuin teurastamossa, koska hevosia vastaan ottavia teurastamoja on vähän.

Kuolleiden ja lopettettujen hevosten ruhojen käsittelystä on kirjoitettu enemmän luvussa 4. Lista hevosia vastaanottavista teurastamoista ja muista vastaanottavista laitoksista on sivulla 64.

Hevosen kuolema aiheuttaa myös kustannuksia. Kuljetukset ja ruhon hävittäminen maksavat, mikäli lihaa ei käytetä elintarvikkeena. Hevosen kuolemaan, lopettamiseen, teurastamiseen ja hävittämiseen liittyviä kysymyksiä on käsitelty luvussa 4.

Hevosen lopettaminen

Hevonen on lopettettava mahdollisimman nopeasti ja kivuttomasti. Hevosen saa lopettaa vain

Hevosen vakuuttaminen

Suuri osa hevosista asuu täysihoidotallissa tai muussa toisen omistamassa tallissa. Hevosen omistajalla on lupa olettaa, että hänen hevostaan hoidetaan tallissa hyvin ja turvallisesti. Useimmiten näin onkin, mutta huolellisellekin tallinpitäjälle voi sattua vahinko tai tallissa voi tapahtua jotain odottamatonta, johon on ollut mahdotonta varautua etukäteen.

Monella täysihoidotallilla on toiminnan vastuuvakuutus. Hevosenomistaja saattaa kuvitella, että vahingon sattuessa hänen vakuutusturvansa on kunnossa. Vastuuvakuutuksen korvausvastuu syntyy kuitenkin vain, jos vahinko on seurausta virheestä, huolimattomuudesta tai laiminlyönnistä. Aina näin ei vahingon sattuessa kuitenkaan ole. Hevosenomistaja varautuu vahinkoon ottamalla hevoselleen yksilöllisen vakuutuksen. Myös tallinpitäjä voi välttyä monelta ristiriitatilanteelta edellyttämällä hevosen vakuuttamista jo talisopimuksessa.

Hevonen voi sairastua tai loukata itsensä ja tarvita eläinlääkärin hoitoa. Pahimmassa tapauksessa hevonen joudutaan lopettamaan. Hevosen menetys tai eläinlääkärikulut saattavat aiheuttaa suurenkin taloudellisen rasi-

tuksen, joten on hyvä miettiä vakuutusturvaa jo ennen vahingon sattumista.

Kuolemantapaukseen voi varautua henkivakuutuksella, joka korvaa hevosen menetyksen äkillisen kuoleman lisäksi tilanteessa, jossa hevonen on loukkaantunut tai sairastunut niin vaikeasti, että se on välttämättä lopetettava. Tapaturman tai sairauden aiheuttamiin kuluihin voi varautua eläinlääkärikulu- vakuutuksella. Ulkopuolisille aiheutunut esine- ja henkilövahinko puolestaan voidaan korvata hevosen vastuuvakuutuksesta. Useimmissa vakuutusyhtiöissä korvauksen edellytyksenä on lakiin perustuva vahingonkorvausvelvollisuus. Korvauksen saaminen edellyttää siis laiminlyöntiä tai huolimattomuutta. On hyvä muistaa, että vakuutus korvaa vain harvoin hevosen elinympäristössään aiheuttamia esinevahinkoja, kuten jos hevonen potkii karsinansa oven rikki tai pureskelee tallirakenteita.

Talinympäristössä voi vahinkoja sattua, ei vain hevosille, vaan myös ihmisille. Jokaisen hoitajan, ratsastajan tai ohjastajan kannattaa huolehtia siitä, että myös oma tapaturmavakuutus on kunnossa.

eläinlääkäri tai muu osaava henkilö. Teurastamolla hevosen lopettaa tähän koulutettu henkilö, ja teurastamon toimintaa valvoo tarkastuseläinlääkäri.

Hevosen saa lopettaa joko ampumalla aivoihin tai tainnuttamalla pulttipistoolilla ennen veren laskua. Eläinlääkäri yleensä lopettaa hevosen nukutus- ja lopetusaineella. Osaava henkilö voi lopettaa hevosen myös ampumalla. Hevosen voi lopettaa riittävät taidot omaava henkilö ampumaseella, mikäli hevosen kärsimysten vuoksi ei ehditä odottaa eläinlääkäriä tai poliisia.

Kaikkien välineiden ja laitteiden tulee olla tarkoitukseensa sopivia ja toimintakuntoisia. Laitteet on tarkastettava ja huollettava säännöllisesti.

Hevosen lopettavan henkilön on aina varmistettava, että eläin on kuollut, ennen kuin ruho hävitetään tai sitä käsitellään muuten.

Hevosen vieminen teuraaksi

Teurastusta varten hevonen pitää tunnistaa, eli hevosen mukana täytyy olla Suomen Hippoksen myöntämä tai hyväksymä rekisteritodistus tai hevospassi. Rekisteriasiakirja tulee olla myönnetty vähintään 6 kk ennen teurastusta, jotta hevoselle mahdollisesta lääkitsemisestä seuranneet teurasvarojat näkyvät rekisteriasiakirjan merkinnöissä. Eläinlääkäri merkitsee rekisteritodistukseen tai hevospassiin mahdolliset lääkinnät, jotka aiheuttavat 6 kuukauden varoajan. Mikäli liha ai-

otaan käyttöä elintarvikkeena, siinä ei saa olla lääkejämiä.

Lääkintäsäädökseen ja teurastamiseen liittyy seuraavia huomionarvoisia asioita:

- 1) Hevosen omistajan on mahdollista kieltää hevosen teurastaminen käytettäväksi elintarvikkeena, jolloin tämä sitoumus seuraa mukana myytessä hevosta eteenpäin. Mikäli ilmoitus Suomen Hippokselle on tehty, hevosta voidaan lääkittää ihmisravinnoksi tarkoitetuilta tuotantoeläimiltä kielletyillä lääkkeillä.
- 2) Mikäli hevoselle on annettu sellaisia lääkeaineita, joiden turvallisuutta jääminä ei ole arvioitu ja näiden lääkkeiden varoaika (yleensä 6 kk) ei ole vielä umpeutunut, hevosen saa teurastaa elintarvikkeena vasta, kun viimeisestä lääkkeen annosta on kulunut vähintään 6 kuukautta.

- 3) Muiden normaaleiden lääkitysten varoajoista eläinlääkäri antaa ohjeet tapauskohtaisesti.

Tiedot teurastuskiellosta (kohta 1) ja lääkinnästä (kohta 2) pitää merkitä hevosen tunnistusasiakirjaan.

Hevosen kuolemasta tulisi mahdollisimman pian ilmoittaa Suomen Hippokseen. Ilmoittamisesta rekisterinpitäjälle vastaa hevosen omistaja. Teurastamot toimittavat tiedon suoraan rekisterinpitäjälle. Poistoilmoituksen tulee olla kirjallinen, ja siitä tulisi käydä selville hevosen nimi, rekisterinumero, kuolinpäivä, omistajan nimi allekirjoituksineen. Myös kuolinsyy on hyvä ilmoittaa, jos se on mahdollista. Poistoilmoituksen voi tehdä myös sähköisesti Suomen Hippoksen sivuilla www.hippos.fi.

Arvioi alla olevan kysymyslistan avulla oman toimintasi nykytilanne:

Toiminnan laajuus	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Jos hevosten pito on ammattimaista tai muuten laajamittaista, onko toiminnasta tehty kirjallinen ilmoitus lääninhallitukselle?	●			
Jos toiminta on ammattimaista tai muuten laajamittaista, pidetäänkö hevosista kirjaa?	●			
Hevosen tilantarve				
Onko hevosten tilan sisäkorkeus vähintään säkäkorkeus kerrottuna luvulla 1,5 ja kuitenkin vähintään 2,2 m?	●			
Onko tila riittävän korkea (vrt. kaava edellä) myös pihaton makuuhallissa kuivikepatjan ollessa korkeimmillaan?	●			
Onko ikkunoiden pinta-ala vähintään 1/20 eläinsuojan lattian pinta-alasta?	■			
Onko tallin oviaukko vähintään 1,5 m leveä?	■			
Onko tallin oviaukko vähintään 2,2 m korkea?	■			
Onko karsinan oviaukko vähintään 1,2 m leveä?	■			
Onko karsinan oviaukko vähintään 2,2 m korkea?	■			
Onko tallin hevostilan sisäkorkeus vähintään 3 m?	★			
Onko hevosten asuintilassa ilmatilaa vähintään 45 m ³ hevosta kohden?	★			
Täyttääkö jokaisen hevosen karsina vähintään eläinsuojelumääräysten minimimitilavaatimukset? Taulukko A	●			
Täyttääkö jokaisen hevosen karsina vähintään eläinsuojelumääräysten suositusten tilavaatimukset? Taulukko A	■			
Onko varsomiskarsinassa tilaa vähintään eläinsuojelumääräysten suositusten mukaisesti? Taulukko D	■			
Onko hevosenne karsinoiden pinta-ala vähintään kansainvälisen suosituksen mukainen (säkäkorkeus x 2) ² ? Taulukko E	★			
Onko hevosenne varsomiskarsinan pinta-ala vähintään kansainvälisen suosituksen mukainen (säkäkorkeus x 2,5) ² ? Taulukko E	★			
Onko karsinan lyhimmän sivun pituus vähintään 1,5 x säkäkorkeus?	★			
Onko pilttuun leveys vähintään hevosen säkäkorkeus lisättyä 10 cm:llä ja pituus vähintään hevosen pituus lisättyä 25 cm:llä?	●			

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Onko vierekkäisten pilttuiden väliseinän kiinteän osan korkeus vähintään hevosen säkäkorkeus kerrottuna luvulla 0,9? ●				
Onko niin, että tallillanne ei pidetä hevosia pilttuissa? ■				
Jos pidätte hevosia ryhmäkarsinassa, täyttyvätkö eläinsuojelumääräysten vähimmäistilavaatimukset? Taulukko B ●				
Onko ryhmäkarsinassa tilaa hevosta kohden vähintään kuten on esitetty yksittäiskarsinan pinta-alan osalta? Taulukko A ■				
Onko ryhmäkarsinassa tilaa hevosta kohden vähintään muiden suositusten mukaisesti? Taulukko E ★				
Onko pihaton makuuhallissa, jossa hevosia ei ruokita tilaa hevosta kohden vähintään eläinsuojelumääräysten mukaisesti? Taulukko C ●				
Onko pihaton makuuhallissa, jossa hevosia ruokitaan tilaa hevosta kohden vähintään ryhmäkarsinan tilavaatimusten mukaisesti? Taulukko B ●				
Onko pihaton makuuhallissa, jossa hevosia ruokitaan jokaista säkäkorkeudeltaan yli 170 cm olevaa hevosta kohden tilaa vähintään taulukon A mukaisesti? ■				
Onko pihaton makuuhallissa tilaa hevosta kohden vähintään taulukon E mukaisesti? ★				
Jos hevosta pidetään kytkettynä, ovatko välineet sopivia ja turvallisia? ●				
Onko kytketyllä hevosella riittävästi liikkumavapautta? ●				
Pidetäänkö hevosta ulkona kytkettynä vain tilapäisesti ja lyhytaikaisesti? ●				
Valvotaanko kytkettynä olevaa hevosta jatkuvasti? ●				
Onko lauman sosiaalisessa asemassa alempana olevilla hevosilla mahdollisuus väistää ylempiään? ●				

● = lainsäädännön vaatimus ■ = lainsäädännön suositus ★ = yleinen suositus

Taulukko A. Eläinsuojelumääräysten (MMMp 14/EEO/1998) mukaiset vähimmäistilavaatimukset hevosten yksittäiskarsinoille. Kuitenkin yli 170 cm säkäkorkeudeltaan olevan hevosen karsinan pinta-ala suositellaan laskettavaksi kaavalla (säkäkorkeus x 1,8)².

Hevosen säkäkorkeus (m)	Yksittäiskarsinan pinta-ala (m) ²
Enintään 1,08	4,0
Yli 1,08 mutta enintään 1,30	5,0
Yli 1,30 mutta enintään 1,40	6,0
Yli 1,40 mutta enintään 1,48	7,0
Yli 1,48 mutta enintään 1,60	8,0
Yli 1,60	9,0

Taulukko B. Eläinsuojelumääräysten (MMMp 14/EEO/1998) mukaiset vähimmäistilavaatimukset ryhmäkarsinassa pidettäville hevosille (yksittäistä hevosta kohden).

Hevosen ikä	Yksittäiskarsinan pinta-alasta
Täysikasvuinen hevonen	Yksittäiskarsinan pinta-ala
12-24 kk ikäinen nuori hevonen	75 % yksittäiskarsinan pinta-alasta
Alle 12 kk ikäinen varsa	50 % yksittäiskarsinan pinta-alasta

Taulukko C. Eläinsuojelumääräysten (MMMp 14/EEO/1998) mukaiset vähimmäistilavaatimukset pihaton makuuhallissa pidettäville hevosille (yksittäistä hevosta kohden). Pihaton makuuhallilla tarkoitetaan sellaista tilaa, jossa hevosia ei ruokita. Mikäli hevoset ruokitaan makuuhallissa, tulee noudattaa ryhmäkarsinan tilavaatimuksia.

Täysikasvuinen hevonen	80 % yksittäiskarsinan pinta-alasta
12-24 kk ikäinen nuori hevonen	60 % yksittäiskarsinan pinta-alasta
Alle 12 kk ikäinen varsa	40 % yksittäiskarsinan pinta-alasta

Taulukko D. Eläinsuojelumääräysten (MMMp 14/EEO/1998) mukaiset tilasuositukset varsomiskarsinoille.

Tamman säkäkorkeus (m)	Karsinan pinta-ala (m) ²
Enintään 1,08	4,5
Yli 1,08 mutta enintään 1,30	6,5
Yli 1,30 mutta enintään 1,40	7,5
Yli 1,40 mutta enintään 1,48	8,5
Yli 1,48 mutta enintään 1,60	10,0
Yli 1,60	11,0
Yli 170 cm	Lasketaan kaavalla (säkäkorkeus x 2) ²

Taulukko E. Yleisten suositusten mukaiset karsinoiden pinta-alat.

Karsinan käyttötarkoitus	Karsinan pinta-alan (m) ² kaava
Hevosen yksittäiskarsina	(2 x säkäkorkeus) ²
Varsomiskarsina	(2,5 x säkäkorkeus) ²

Arvioi alla olevan kysymyslistan avulla oman toimintasi nykytilanne:

Materiaalit, ilmanvaihto, melu, valaistus	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Onko hevosilla kuulo- ja näköyhteys ympärillä tapahtuvaan toimintaan ja mahdollisuus sosiaalisen kanssakäymiseen?	●			
Ovatko kulkutiet riittävän avaria ja hevoselle turvallisia?	●			
Onko jokaisella hevosella käytössään kuivitettu ja kuiva makuualue?	●			
Sopivatko tallin tai pihaton seinät ja lattiat rakenteiltaan ja materiaaleiltaan hevosille?	●			
Onko karsinoiden tai pilttuiden välissä seinä, joka estää hevosia vahingoittamasta toisiaan?	●			
Onko lattia turvallinen, ei luistava?	●			
Onko tallin tai pihaton ilmanvaihto järjestetty niin, etteivät kaasut, pöly, veto tai kosteus vaaranna hevosten terveyttä?	●			
Täyttyykö tallissanne määräys, jonka mukaan eläimen pito-paikassa ei saa esiintyä jatkuvaa, häiritsevää melua (yli 65 dB)?	●			
Onko tallissanne hevoselle sopiva valaistus, joka riittää myös tallin ja hevosten hoitamiseen?	●			
Onko tallinne lämpötila sopiva hevoselle?	●			
Alittavatko eläinsuojan ilman haitalliset kaasut ja epäpuhtaudet seuraavat raja-arvot:				
- ammoniakki 10 ppm	■			
- hiilidioksidi 3000 ppm	■			
- rikkivety 0,5 ppm	■			
- orgaaninen pöly 10 mg/m ³	■			
Onko eläinsuojan suhteellinen kosteus 50 -80 %?	■			
Onko tallin sisälämpötila vähintään + 5 °C ja enintään + 25 °C?	■			
Onko hevosille erillinen tila puhdistusta ja muuta hoitoa varten?	■			
Onko tallilla tuuletettava ja tarvittaessa lämmitettävä tila hevosen varusteiden kuivaamiseen ja säilyttämiseen?	■			
Sijaitsevatko ruokinta- ja juottoastiat ja telineet niin, että hevonen voi syödä ja juoda luonnollisella tavalla?	●			
Voivatko hevoset syödä ja juoda niin, että ruokailualueen korkeus on enintään 1/3 hevosen säkäkorkeudesta?	✱			
Hoito ja ruokinta				
Saavatko hevoset riittävästi ravintoa, vettä ja hoitoa päivittäin?	●			
Saavatko hevoset liikkua ja ulkoilla päivittäin?	●			
Voivatko hevoset olla sosiaalisessa kanssakäymisessä päivittäin?	●			
Huolehditaanko hevosen puhtaudesta säännöllisesti?	●			
Annetaan hevosille levätä riittävästi pakottamatta niitä yrittämään luonnollisten kykyjensä tai voimiansa ylittämistä?	●			
Onko hevosilla riittävästi suojaa kylmyyttä, lämpöä, vetoa ja kosteutta vastaan?	●			
Pidetäänkö talli ja sen rakenteet puhtaina ja kunnossa?	●			
Ovatko laitteet, varusteet, astiat tms. hevoselle turvallisia?	●			
Havaitseeko hevonen aidat helposti?	●			
Onko rehu hyvälaatuista, ravitsevaa, tasapainotettu kyseisen hevosen tarpeisiin ja tarvittaessa täydennetty kivinäisillä?	●			
Pidetäänkö hevosen varusteet sekä tallin astiat ja telineet puhtaina ja hyvässä kunnossa?	●			

	Kyllä	Ei	Ei kosketalliani	Huomioitavaa
Ovatko tarhat ja laitumet riittävän tilavia ottaen huomioon niissä olevat hevoset?	●			
Ovatko maasto, kasvillisuus ja maapohja hevoselle sopivia?	●			
Onko ympäristö riittävän rauhallinen ja meluton?	●			
Huolehditaanko siitä, etteivät toisilleen vihamieliset hevoset pääse vahingoittamaan toisiaan?	●			
Onko ryhmässä (pihatossa) pidettäviä hevosia varten varattu tarvittaessa lämmitettävä hoitotila jokaista alkavaa 10 hevosen ryhmää kohden?	●			
Pääsevätkö kaikki hevoset kesällä päivittäin laitumelle?	■			
Voivatko kaikki hevoset pitopaikassaan nähdä muita hevosia?	■			
Voivatko kaikki hevoset pitopaikassaan haistella muita hevosia?	■			
Voivatko kaikki hevoset pitopaikassaan koskettaa muita hevosia?	■			
Onko hevosella juomavettä jatkuvasti tarjolla ja pysyykö vesi myös talvella sulana?	■			
Annetaanko hevoselle rehua useita kertoja päivässä?	■			
Onko veden virtaama juomakuppiin vähintään 8 l/min?	★			
Lämmitetäänkö hevosen juomavesi talvella?	★			
Terveydenhuolto				
Tarkastetaanko hevosen hyvinvointi ja olosuhteet vähintään kerran päivässä?	●			
Jos tarkastuksessa ilmenee jotain poikkeavaa, hoidetaanko hevonen heti?	●			
Tarkastetaanko hevosen pitopaikka ja sellaiset laitteet, jotka vaikuttavat eläinten terveyteen ja hyvinvointiin vähintään kerran päivässä?	●			
Vuollaanko kaviot säännöllisesti?	●			
Kengitetäänkö hevonen tarvittaessa?	●			
Huolehditaanko siitä, ettei hevonen pääse liukastumaan jäisellä kelillä?	●			
Välletäänkö päivittäisten hoitorutiinien äkillisiä muutoksia?	●			
Onko tallissa varmistettu, että rakenteiden pintakäsittelyssä ei ole aineita, jotka voivat aiheuttaa hevoselle myrkytyksen?	●			
Torjutaanko tallissa jyrsiöitä ja muita haittaeläimiä?	●			
Onko tallissa varmistettu, että käytettävät välineet, aineet tai laitteet eivät aiheuta hevoselle kipua tai tuskaa?	●			
Eläinlääkintä ja muu hoito				
Hoitaako hevosen sairauksia tai vammoja pääsääntöisesti eläinlääkäri?	●			
Hankitaanko sairaalle tai vahingoittuneelle hevoselle viipymättä asianmukaista hoitoa?	●			
Pystytäänkö sairas tai vahingoittunut hevonen tarvittaessa eristämään muista hevosista?	●			
Ilmoitetaanko sairasta tai vahingoittunutta hevosta luovutettaessa eläimen vastaanottajalle sen tilasta?	●			
Otetaanko jalostuksessa huomioon eläinsuojelulliset menetelmät sekä eläinten terveys?	●			
Onko tallilla varmistettu, että hevoset eivät voi vahingossakaan saada suorituskykyyn vaikuttavia lääkkeitä, muita vastaavia aineita tai valmisteita?	●			

	Kyllä	Ei	Ei kosketalliani	Huomioitavaa
Lääkeainekirjanpito				
Pidetäänkö hevosten lääkinnästä kirjaa? ●				
Säilytetäänkö hevosen lääkeainekirjanpitoa vähintäänkin viisi vuotta? ●				
Annetaanko hevosen uudelle omistajalle tai vastaanottajalle tieto hevosen saamasta lääkityksestä? ●				
Säilytetäänkö lääkkeet, ruiskut tms. välineet lukitussa tilassa? *				
Hevosten rekisteröinti				
Onko kaikilla tallinne hevosilla Suomen Hippos ry:n myöntämä tai hyväksymä tunnistusasiakirja? *				
Hevosten kuljetus				
Tarkastatteko aina, että eläin on matkan edellyttämässä kunnossa? ●				
Oletteko varmistaneet, että hevonen voi tarvittaessa esim. pitkällä matkalla asettua myös makuulle? ●				
Oletteko varmistanut, ettei kuljetusvälineessä ole mitään hevosta vahingoittavaa (esim. liukas lattia, terävät kulmat, irralliset tavarat)? ●				
Oletteko varmistanut, että hevonen ei pääse karkaamaan kuljetusvälineestä? ●				
Onko hevoset on mahdollista tarkistaa ja tarvittaessa hoitaa autossa vaikeuksista? ●				
Onko kuljetusvälineessänne merkintä, joka kertoo, että siinä kuljetetaan hevosia? ●				
Pidetäänkö nuoret ja täysikasvuiset erillään kuljetuksissa, poikkeuksena maitovarsan kuljettaminen emän kanssa? ●				
Pidetäänkö oriit ja tammät erillään kuljetuksissa? ●				
Vastaako kuljetuksista sellainen henkilö, jolla on tähän tarvittava lupa, hevosten hoitoon ja käsittelyyn kuljetuksissa tarvittava osaaminen sekä asianmukaiset kuljetusvälineet? ●				
Tiedättekö, mitkä ovat eläinkuljettajan velvollisuudet? ●				
Onko kuljetuksissa mukana vaadittavat asiakirjat? ●				
Noudatatteko pitkiä kuljetuksia koskevia ohjeita (lepo, juottaminen, ruokinta)? ●				
Onko kuljetusvälineenne riittävän korkea niin, että hevonen voi seistä luonnollisessa asennossa? ●				
Pysyykö hevostilan lämpö +5 ja 30 °C asteen välissä? ●				
Pysyykö hevostilan ilman laatu hyvänä? ●				
Oletteko huolehtineet siitä, ettei hevosenne kärsi autossa vedosta, kosteudesta, tai melusta? ●				
Onko katto, seinät ja lattia lämpöeristetty? ■				
Puhdistatteko auton tai trailerin hevostilan heti käytön jälkeen? ■				
Onko hevosia lastaamassa ja purkamassa aina vähintään kaksi ihmistä? *				
Hevosten lopettaminen				
Onko tallillanne varauduttu siihen, että hevonen voidaan joutua lopettamaan nopeasti? *				
Ovatko eläinlääkäriin ja muiden mahdollisesti tarvittavien henkilöiden yhteystiedot nopeasti saatavilla? *				
Ilmoitatteko Suomen Hippokseen hevosen kuolemasta? *				

● = lainsäädännön vaatimus ■ = lainsäädännön suositus * = yleinen suositus

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS:

Eläinlääkintölainsäädäntö ASETUS 13/EEO/2000 ja 4/EEO/2005, Ravikilpailusäännöt § 45.2., Suomen Hippos ry:n Lääkintäohje 5.9.2007
http://www.hippos.fi/hippos/raviurheilu/kilpailuosaston_tiedotteet/pdf_dokumentit/laakintaohje_070508.pdf

Saastamoinen, M. , Teräväinen, H. (toim.) 2007. Hevosen ruokinta ja hoito. Tieto tuottamaan 119:ProAgria Maaseutukeskusten Liiton julkaisuja 1036: 149 p. 6. uudistettu painos.

Sondergaard, E., Clausen, E., Winther Christensen, J. & Shougaard, H. 2004. Housing of horses. Danish recommendations. DIAS report Special Edition, Plant production, Animal Husbandry and Horticulture. Tjele: Ministry of Food, Agriculture and Fisheries, Danish Institute of Agricultural Sciences, Department of Animal Health and Welfare. 105 s. ISSN 1397-9892.

Tavoitteena terve ja hyvinvoiva hevonen. 2004. Elintarvike- ja terveystosaston julkaisuja 3/2004. Maa- ja metsätalousministeriö. 22 s.
Työryhmämuistio, mmm 2007:17. Selvitys eri vaihtoehtoista hevosten teurastamisen järjestämiseksi.

Ventorp, M. ja Michanek, P. 2001. Att bygga häststall – en idéhandbok. Sveriges lantbruksuniversitetet, Institutionen JB.T. 315 s.

Waran, N.(edit.) 2002. The Welfare of Horses. The Netherlands: Kluwer Academic Publishers. 225 s. ISBN 1-4020-0766-3.

Waring, G.H. 1983. Horse behavior. Noyes Publications. USA. 292 pp.

www.equinelife.fi

www.evira.fi

www.finlex.fi

www.hevosyrittaja.fi

4 Ekologinen talli

Hanna Virtanen
Håkan Jansson
Aaro Närvänen
Helena Jansson
Inkeri Pesonen
Johanna Tanhuanpää

Hevosala on voimakkaasti luonnonvaroihin ja maankäyttöön perustuva toimiala. Hevoset tarvitsevat suurehkoja alueita jaloitteluun, liikkumiseen sekä tallissa oloon. Hevoset ja hevosten jaloittelu-, harjoittelu- ja kilpailupaikat ovat näkyviä elementtejä maisemassa.

Maisemallisten seikkojen lisäksi hevostalouden ympäristövaikutuksia voivat olla ravinnepäästöt vesistöihin ja pohjavesiin, mikrobien lisääntyminen pintavesissä, maaston kuluminen ja maan aineksen huuhtoutuminen vesistöihin. Hevosen kaviot vaurioittavat maanpinnassa olevia puunjuuria. Lisäksi hevosenpito saattaa aiheuttaa maan tiivistymistä ja kasvillisuuden häviämistä. Myös rehuntuotannolla, energian ja veden kulutuksella on vaikutuksia ympäristöön.

LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUUT SÄÄDÖKSET

Ympäristölainsäädännön yleiset periaatteet koskevat myös hevosalan toimijoita. Keskeiset määräykset liittyvät tallin sijoitukseen, hevosten laidunnukseen, jaloittelutarhoihin ja lannan käsittelyyn. Tällaisia määräyksiä ja säädöksiä ovat ympäristönsuojelulaki ja maankäyttö- ja rakennuslaki sekä niihin liittyvät määräykset, nitraattiasetus sekä EU:n sivutuoteasetus. Lisäksi hevosalan yrityksiä koskevat ympäristö- ja jätelait sekä niihin pohjautuvat kunnalliset ympäristönsuojelusekä jätehuoltomääräykset.

Ympäristönhoitoon ja lupa-asioihin liittyviä kysymyksiä käsittelee pääsääntöisesti kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Pienissä kunnissa ympäristöasioita voi myös hoitaa oman toimen ohella terveystarkastaja tai rakennustarkastaja.

Vähintään 60 hevoselle tai ponille tarkoitettu talli tarvitsee ympäristöluvan. Luvan voi tarvita pienempikin talli esim. sijainnista tai toiminnasta riippuen. Luvanvaraisuuden raja perustuu lähinnä tallin tuottaman hevosenlannan määrään ja liittyy nimenomaan lannan fosforisisältöön. Lupa myönnetään, jos tallin sijainti ja toiminta eivät haittaa terveyttä tai aiheuta merkittävää ympäristön pilaantumista tai naapuruuksuhdelaisia tarkoitettua rasitusta. Myönnetty lupa on siis yksi todiste tallin hyvästä ympäristönhoidosta.

Kaikessa hevostalouteen liittyvässä, pieni- tai muotoisessakin rakentamisessa ja muutostöissä kannattaa jo suunnitteluvaiheessa olla yhteydessä kuntaan. Näin voidaan jo etukäteen välttää ristiriitoja ja vääriä tulkintoja.

LANTAHUOLTO

Suomessa syntyy hevosen lantaa yli 500 000 tonnia vuodessa. Lanta onkin yksi hevostalouden keskeisimmistä ympäristötekijöistä. Hyvän lantahuollon tunnuspiirteitä ovat puhdas talli-ilma, lannan käsittelyn taloudellisuus ja mahdollisimman nopea hyödynnettävyys ympäristön kannalta kestävällä tavalla.

Lainsäädännössä lanta on jätettä ja eläinperäinen sivutuote. Lain mukaan jäte tulisi ensisijaisesti hyödyntää materiaalina ja vasta toissijaisesti energiana. Lantaa päätyy hyödynnettäväksi eri tarkoituksiin: pelloille ja puutarhoihin ravinteiksi ja käsittelylaitoksille mullan valmistusta varten. Lantaa päätyy myös ilman asianmukaista varastointia tai käsittelyä pellonreunoille tai metsiin.

Yhden vuoden aikana hevonen tuottaa lannassaan kuivikkeet ja rehuntahteet mukaan lukien

- Fosforia 8-16 kg
- Typeä 42 - 95 kg
- Kaliumia 50 - 107 kg

Lanta saattaa etenkin paikallisesti olla vakava ongelma vesiensuojelun ja hygienian kannalta, erityisesti tarhoissa ja jaloittelualueilla sekä katamattomissa lantaloissa. Ravinteita ja epäedullisia bakteereita kuljettava valumavesi voi pahimmillaan pilata pohjavesiä ja kaivoja. Se voi myös rehevöittää vesistöjä. Toisaalta varastoitua lanta saattaa muuttua ongelmaksi, mikäli levitykseen ei ole omaa peltoa eikä lannalle löydy sopivaa jatkokäyttäjää. Lantaa onkin viety aiemmin jopa kaatopaikalle, mikä ei enää ole laillista.

Hevostalleja koskeva keskeinen ympäristölainsäädäntö (muutoksineen):

Ympäristönsuojelulaki ja -asetus (86/2000 ja 169/2000): Ympäristönsuojelulaki- ja asetus ohjeistavat mm. tallien ja lantaloiden sijoittamista niin, että ne eivät aiheuttaisi merkittävää haittaa ympäristölle. Ympäristölupa tarvitaan, jos toiminta voi vaarantaa ympäristöä. Tallit tarvitsevat ympäristöluvan silloin, jos ne on suunniteltu vähintään 60 hevoselle. Lupa voidaan vaatia myös tätä pienemmältä tallilta, jos se esimerkiksi sijoitetaan pohjavesialueelle tai muulle mahdolliselle vedenottopaikalle.

Kunnalliset ympäristönsuojelumääräykset: Ympäristönsuojelulain 19§ mukaan kunta voi antaa kuntaa tai sen osaa koskevia yleisiä ympäristönsuojelulakiin liittyviä määräyksiä. Määräykset voivat esimerkiksi rajoittaa lannan jatkokäyttöä lannoitteena tietyllä alueella, mikäli vesistö on vaarassa pilaantua.

Jätelaki- ja asetus (1072/1993 ja 1390/1993). Lain mukaan kaikessa toiminnassa on pyrittävä siihen, että jätettä syntyy mahdollisimman vähän eikä se vaaranna tai haittaa ympäristöä tai terveyttä merkittäväällä tavalla. Jäte tulisi hyödyntää ensisijaisesti materiaalina ja vasta toissijaisesti energiana. Myös lanta luokitellaan jätteeksi.

Kunnalliset jätehuoltomääräykset: Jätelain 17§ mukaan kunta voi antaa jätehuoltoon liittyviä kuntakohtaisia, täsmennettyjä ohjeita. Kunnalliset jätehuoltomääräykset ovat ensimmäinen dokumentti, johon talliyrittäjän tulee tutustua suunnitellessaan jätehuoltoa.

Nitraattiasetus eli Valtioneuvoston asetus maataloudesta peräisin olevien nitraattien vesiin pääsyn rajoittamisesta (931/2000): Nitraattiasetus sisältää lannan varastointia ja

levitystä koskevia määräyksiä ja suosituksia sekä ohjeita ns. hyvästä maatalouskäytännöstä. Asetus velvoittaa viljelijän mm. pitämään kirjaa käytettävistä typpilannoitemääristä ja teettämään lannasta typpianalyysin viiden vuoden välien. Lain tavoite on suojella vesiä maataloudesta peräisin olevilta nitraateilta.

EU:n sivutuoteasetus (EY 1774/2002): Asetuksen tarkoituksena on luoda eläimistä saataville sivutuotteille säädöspuitteet, jotka suojaisivat nykyistä paremmin ihmisten ja eläinten terveyttä. Asetuksessa on säännöt eläimistä saatavien sivutuotteiden keräämiselle, kuljetukselle, varastoinnille, esikäsittelemiselle, käsittelylle, käytölle ja hävittämiselle. Tallien osalta asetus koskee lantaa ja kuolleita eläimiä. Asetusta ei kuitenkaan sovelleta lantaan, jota 1) käsitellään ja käytetään omalla tilalla, 2) myydään tai luovutetaan sellaisenaan tai säkitettynä toiselle tilalle tai yksityiselle henkilölle alle 100 m³ vuodessa, 3) käsitellään noudattaen nitraattiasetuksen ja ympäristötukiehtojen vaatimuksia, 4) käsitellään yhteisesti esimerkiksi useamman tilan yhteislantalassa tai 5) luovutetaan käsittelemättömänä ympäristöviranomaisen luvalla mullan valmistajalle.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus eläimistä saatavien sivutuotteiden hävittämisestä syrjäisillä alueilla sekä kuolleiden lemmikkieläinten hävittämisestä (1374/2004): Asetus täydentää EU:n sivutuoteasetusta määrittämällä mainitut syrjäiset alueet Suomessa. Tavoitteena on estää eläintautien leviäminen tietyistä eläimistä saatavien sivutuotteiden välityksellä.

Lannoitevalmistelaki (539/2006): Lain tavoitteena on turvata kasvintuotannon, elintarvikkeiden ja ympäristön laatua edistämäl-

>

lä hyvälaatuisten, turvallisten ja kasvintuotantoon sopivien lannoitevalmisteiden tarjontaa ja sellaisiksi soveltuvien sivutuotteiden hyötykäyttöä. Tavoitteena on myös antaa valmisteista riittävästi tietoa ostajille ja käyttäjille. Laki koskee soveltuvin osin myös lannoitteiden valmistusta omaan käyttöön.

Valtioneuvoston asetus talousvesien käsittelystä (542/2003): Ns. talousjätevesiasetus koskee talleja, jotka sijaitsevat vesihuoltolaitosten viemäriverkostojen ulkopuolella. Asetuksessa säädetyn siirtymäajan jälkeen 1.1.2014 pelkkä sakokaivokäsittely ei riitä, vaan jätevedet tulee käsitellä esimerkiksi maasuodattamossa tai pienpuhdistamossa.

Maa- ja Metsätalousministeriön asetus tuettavaa rakentamista koskevista rakentamismääräyksistä ja ohjeista (4576/00/2001): Asetuksen liitteissä on sitovia määräyksiä, jotka koskevat uudisrakentamista ja siihen verrattavissa olevaa laajentamista. Asetuksessa on myös suosituksia, joiden tarkoituksena on edistää tuotannon, työympäristön ja eläinsuojelun kannalta tarkoituksenmukaista tilasuunnittelua.

Luonnonsuojelulaki ja -asetus (1096/1996 ja 160/1997): Lain tavoitteena on pitää yllä luonnon monimuotoisuutta, vaalia luonnonkauneutta ja maisema-arvoja sekä tukea luonnonvarojen ja -ympäristön kestäväää käyttöä.

Lisäksi ympäristöasioita käsitellään myös seuraavissa laeissa:

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999): Laki ohjaa alueiden käyttöä ja rakentamista. Tavoitteina on luoda edellytykset hyvälle elinympäristölle ja edistää ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväää kehitystä. Erityisesti uutta tallia suunniteltaessa ja rakennettaessa tulee ehdottomasti olla selvillä oman kuntansa rakennusjärjestyksestä (14§), jossa annetaan mm. rakennuspaikkaa ja rakennuksen kokoa koskevia määräyksiä. Mikäli talleja rakennetaan asemakaava-alueen ulkopuolelle, kyseessä on usein ns. suunnittelutarvealue, jolle voidaan joutua rakentamaan esim. uusi tie tai viemäri.

Terveydensuojelulaki ja -asetus (763/1994 ja 1280/1994): Lain tarkoituksena on pitää yllä ja edistää väestön ja yksilön terveyttä. Tavoitteena on myös ehkäistä, vähentää ja poistaa sellaisia elinympäristössä esiintyviä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa haittaa terveydelle. Laissa asetetaan yleisluontoisia määräyksiä mm. jätteiden, jätevesien ja kuolleiden eläinten käsittelystä.

Laki eräistä naapuruussuhteista (26/1920): Lain tarkoitus on naapurien suojaaminen kiinteistöistä ja niiden käytöstä aiheutuville haitoilta. Esimerkiksi talli tai lantala on tehtävä niin, ettei naapuri kärsi siitä ilmeistä haittaa. Lisäksi kiinteistöä, rakennusta tai huoneistoa ei saa käyttää niin, että naapurille tai lähitöllä asuvalle aiheutuu kohtuutonta rasitusta mm. ympäristölle haitallisista aineista, liasta, pölystä, hajusta, kosteudesta tai melusta.

Lanta sisältää hevosen ulosteiden lisäksi kuiviketta sekä pieniä määriä rehuntahteita. Kuivikkeen määrä lannassa vaihtelee ja saattaa olla jopa 80 % riippuen kuivikkeesta ja karsinan puhdistustavasta. Kuivike sitoo myös hevosen virtsan, joten talleissa ei tarvita erillisiä virtsakouruja ja –säiliöitä. Lanta voi sisältää rikkakasvien siemeniä, loiseläinten munia sekä pieniä määriä lääkettä. Peltoviljelyyn käytettävä lanta tulisikin kompostoida niin hyvin, että rikkakasvien siemenet tuhoutuvat kompostointiprosessissa. Turve on tässä suhteessa hyvä kuivikevalinta, sillä lantaan sekoittuneena se kompostoituu korkeammassa lämpötilassa kuin muut kuivikkeet.

Mitä kuiviketta tallin kannattaa käyttää? Valinta on tärkeä monestakin syystä. Kuivike pitää hevosen puhtaana. Se pitää alustan kuivana ja pehmeänä ja eristää samalla hevosen kylmästä lattiasista. Kuivike pidättää haitallisia kaasuja ja parantaa samalla tallin ilmaa. Toisaalta kuivike ja heinä tuottavat tallissa eniten homeitiöitä. Kuivikkeen nesteidenpidätyskyky, ammoniakkin sitomiskyky ja homeettomuus vaikuttavat suoraan tallin ilman laatuun. Valinta on siis tärkeä myös hevosen ja tallihenkilökunnan terveyden kannalta. Muita kuivikkeen valintaa ohjaavia tekijöitä ovat hinta, saatavuus ja ulkoinen vaikutelma.

Käytettävän kuivikkeen valinta vaikuttaa ratkaisevasti lannan jatkokäyttöön. Nopeasti kompostoituvat kuivikkeet kuten turve, olki ja Suomessa harvinainen hamppu sopivat hyvin peltoviljelyyn maanparannusaineeksi. Sahanpuru ja kutterinlastu kompostoituvat hitaasti ja ovat sen vuoksi peltoviljelyssä ongelmallisempia. Puupohjainen kuivike kuluttaa hajotessaan myös maan typpivaroja, mikä osaltaan vähentää sen suosiota lannoitteena. Lannoitusarvo paranee, jos varastoinnin aikana menetetään mahdollisimman vähän liukoista tyyppiä. Osa liukoisesta tyypestä karkaa lannan kompostoitua ammoniakkikaasuna ilmaan, jolloin happamoittava tai lannoitusvaikutus kohdistuu tallin ympäristöön. Pienimmät typpihäviöt saavutetaan turvekuivituksella. Myös kate lantapatterin päällä vähentää häviötä.

Lannan varastointi ja käsittely

Nitraattiasetuksen mukaan jokaisella tallilla tulisi olla tiivispohjainen ja mielellään katettu lan-

tala. Näin estetään lannan ravinteiden ja haitallisten bakteerien pääsy ympäristöön ja toisaalta pidetään talliympäristö siistinä. Varaston toteutukseen vaikuttavat ensisijaisesti lannan määrä (hevosten määrä), varastointiaika (lantalan tyhjennysväli, hevosten laidunnusaika vuodessa) sekä tallin sijainti (naapurien läheisyys, pohjavesialue). Laidunkauden pituus huomioon ottaen tämä tarkoittaa käytännössä, että Etelä-Suomessa varastointitilaan on mahdollista vähintään kahdeksan kuukauden lantamäärä ja Pohjois-Suomessa yhdeksän kuukauden lantamäärä.

Lain mukaan lantaa voidaan varastoida joko katetussa lantalassa, avolantalassa tai yhteislantalassa. Etenkin pienissä talleissa lantaa voidaan poikkeustapauksissa varastoida myös patteroimalla. Nykyisen lainsäädännön mukaan lantala voidaan siis rakentaa myös avolantalaksi, mutta säästöjen tiukentuessa kattaminen voi tulevaisuudessa tulla pakolliseksi. Osa talleista voi lain mukaan toimia myös ilman lantalaa, esimerkiksi siloloin, kun lantaa kertyy vuosittain hyvin vähän eli alle 20 m³.

Lantalassa on oltava tilaa 12 kuukauden aikana kertyvälle määrälle. Ohjetilavuus vuoden varastointia varten on 12 m³ hevospaikkaa kohden ja 8 m³ ponipaikkaa kohden. Alle 1-vuotias hevonen tarvitsee lantalatilavuutta 8 m³ ja alle 1-vuotias poni 4 m³. Tästä tilavuudesta voidaan kuitenkin vähentää laidunkausi tai vain puolet siitä, mikäli hevoset otetaan laidunkaudella yöksi sisään. Alueellisista tai paikallisista syistä ympäristökeskus voi poikkeustapauksissa edellyttää, että myös laiduntavien eläinten lantaan on sovellettava vuoden varastointiaikaa.

Avolantalain varastointitilavuus lasketaan kertomalla lantalan pohjapinta-ala seinämäkorkeudella, johon on lisätty 1 metri. Seinämäkorkeus on vähintään 0,5 metriä. Lisäksi vuoden aikana kertyväksi sadevedeksi voidaan arvioida vähintään 0,1 m³/m².

Lantalan rakenteiden tulee estää lannan ja mahdollisten valumavesien pääsy ympäristöön. Lantalan edessä on oltava tiivis ajoluiska, ja lantalan edustan ja kuljetusalueiden on oltava vesi- tiivistä pintamateriaalia. Käytännössä riittävä tiiviyys saadaan käyttämällä betonia K30-2, asfalttibetonia tai valuasfalttia. Maabetonista tai tavallises-

Taulukko 4. Kuivikkeiden ympäristö- ja hyvinvointiominaisuuksia.

	Ympäristöystävällisyys	Hevosen hyvinvointi	Tallityöntekijän hyvinvointi
Turve	<ul style="list-style-type: none"> + helppo hyödyntää lannoitteena + korkea kompostoitumislämpötila tuhoaa rikkakasvien siemeniä - turve on uusiutumaton tai vähintään hitaasti uusiutuva luonnonvara - turpeen nostosta aiheutuu ekologistia vaikutuksia suoympäristössä - turpeen nostolla saattaa huonosti hoidettuna olla vesistövaikutuksia 	<ul style="list-style-type: none"> + hyvä hevosen kaviolle + sitoo hyvin ammoniakkia + sitoo hyvin kosteutta 	<ul style="list-style-type: none"> + vaikka turve pölyää, partikkelit ovat isompia kuin sahanpurussa, joten ne eivät kulkeudu keuhkorakkuloihin asti - jos turve ei ole maatunut kunnolla, se sisältää runsaita määriä haitallisia mikrobeja ja itiöitä - pöly sotkee paikkoja - mikäli turve ei ole maatunut kunnolla, se sisältää runsaasti haitallisia mikrobeja ja itiöitä - karsinan siivouksessa oma tekniikka (patjan muodostaminen saattaa vaatia opettelemista)
Olki	<ul style="list-style-type: none"> + syntyy maataloudessa paljon, ja hyötykäyttö on suositeltavaa + kuivikelanta voidaan käyttää maanparannusaineena 	<ul style="list-style-type: none"> + hevonen voi syödä olkea ajankulukseen + kylmissä oloissa muodostaa lämpimän alustan (esim. pihatot) + varsoille lämmin alusta, koska muodostaa varsoille pesämäisen paikan - sitoo erittäin huonosti ammoniakkia - pilaantuneena tuottaa homeitiöitä talli-ilmaan 	<ul style="list-style-type: none"> + edullinen hinta + hyvä saatavuus - sitoo huonosti ammoniakkia - pilaantuneena tuottaa homeitiöitä talli-ilmaan
Sahanpuru	<ul style="list-style-type: none"> + syntyy runsaasti sivutuotteena sahataloudessa - jatkokäyttö saattaa vaikeutua, koska kompostoituu hitaasti ja typpivaroja kuluttaen 	<ul style="list-style-type: none"> + sitoo kohtalaisen hyvin kosteutta - sitoo melko huonosti ammoniakkia - saattaa pölistä kuivana 	<ul style="list-style-type: none"> + valoisa ulkonäkö + karsina on helppo pitää puhtaana - nykyään paikoittain vaikea saada, koska polttokäyttö (pelletit) on lisääntynyt - usein kostea - kuivana saattaa pölistä

Kutterinlastu	<ul style="list-style-type: none"> + syntyy paljon sivutuotteenä sahataloudessa - jatkokäyttö saattaa vaikeutua, koska kompostoituu hitaasti ja kuluttaa tyypeä 	<ul style="list-style-type: none"> + saatavana usein kiuvepmpana kuin sahanpuru - sitoo huonosti ammoniakkia 	<ul style="list-style-type: none"> + valoisa ulkonäkö + karsina on helppo pitää puhtaana - nykyään paikoittain vaikea saada, koska polttokäyttö (pelletit) on lisääntynyt
Paperisilppu	<ul style="list-style-type: none"> + jätevirta, jonka hyötykäyttö suositeltavaa - lannan jatkokäyttö vaikeaa 	<ul style="list-style-type: none"> + ei pölyä - syötynä epäterveellistä hevoselle - paperilaadun tulee olla hyvin kosteutta sitovaa = sanomalehtipaperia 	<ul style="list-style-type: none"> + ei pölyä + ei tuota haitallisia mikrobeja talli-ilmaan - painomusteen ainesosat saattavat olla haitallisia
Hamppu	<ul style="list-style-type: none"> + orgaaninen aines, joten jatkokäyttö helppoa 	<ul style="list-style-type: none"> + sitoo kohtalaisen hyvin kosteutta - sitoo melko huonosti ammoniakkia 	<ul style="list-style-type: none"> + valoisa ulkonäkö - Suomessa vaikeasti saatavilla - kallista

ta asfaltista tehty pohja ei ole tarpeeksi tiivis.

Avolantalan reunat ja ajoluiska on rakennettava vähintään 0,5 m korkeaksi, mutta lantalan toiminnan kannalta reunat kannattaa tehdä 1-2 metrin korkuisiksi. Avolantala on sijoitettava niin, ettei sadevesi valu ympäröivien rakennusten katolta lantalaan. Kattamattoman lantalan etäisyys rakennuksen ulkoseinästä on MMM:n suositusten mukaan oltava vähintään 1,2 m.

Katetussa lantalassa ajoluiskan korkeudeksi riittää 0,2 m. Katetun lantalan tilavuudessa sadevesiä ei tarvitse ottaa huomioon. Lantalan on oltava hyvin tuulettuva.

Määräykset lantalan tilavuuksista löytyvät nitraattiasetuksesta. Teknisiä rakennusohjeita on Maa- ja metsätalousministeriön tuettavaa rakentamista koskevan asetuksen rakentamismääräyksien ja ohjeiden liitteessä 12 (MMM-RMO C4). Kyseisiin ohjeisiin viitataan nitraattiasetuksen liitteessä 3.

Lannan polttaminen on Suomessa tällä hetkellä käytännössä mahdotonta. Valtioneuvoston asetus jätteen polttamisesta (362/2003) asettaa

laitteistolle ja syntyvien päästöjen tarkkailulle niin tiukat vaatimukset, että näin mittava investointi ei Suomessa kannata edes suurimmissa hevoskeskuksissa. Sen sijaan muun muassa Ruotsissa Euroopan parlamentin ja Euroopan Unionin neuvoston 4.12.2000 antamaa direktiiviä jätteiden poltosta (2000/76/EY) tulkitaan eri tavalla: lanta katsotaan kasviperäiseksi jätteeksi, johon jätteenpolttodirektiiviä ei sovelleta. Suurempien lantamäärien, erityisesti puupohjaisen kuivikelannan lämpöenergian hyödyntäminen voisi olla yksi vaihtoehto myös Suomessa. Lannasta voidaan kerätä ja hyödyntää lämpöä myös silloin, kun lanta kompostoidaan esimerkiksi rumpukompostorissa.

Pihattojen kuivikepohjat lantavarastona

Pihattojen kuivikepohjat voidaan ottaa huomioon lannan varastointitilana. Mikäli erillistä lantavarastoa ei ole, pinta-alan hevosta kohti tulisi olla suosituksia suurempi. Muuten lannan levityskielon (15.10.-15.4.) aikana muodostuva lanta ei

Avolantalan pohjapinta-ala on 20 m^2 ja seinien korkeus 1 m , jolloin varastointitilavuus on $20 \text{ m}^2 \times (1+1) \text{ m} = 40 \text{ m}^3$. Sadevedet huomioon ottaen tilavuus on kuitenkin $40 \text{ m}^3 - 20 \text{ m}^2 \times 0,1 \text{ m}^3 = 38 \text{ m}^3$. Tällä tilavuudella tallissa voisi lain mukaan olla esimerkiksi neljä hevosta, jotka ovat kaikki kaksi viikkoa vuodesta laitumella.

mahdu kuivikepohjaan. Mikäli pihatosta poistetaan lantaa levityskiellon aikana, talliyrittäjällä tulee olla asianmukainen varasto tätä varten. Varaston tilavuudessa tulee lisäksi ottaa huomioon runsas kuivikkeen käyttö. Mikäli lantaa kerätään jaloittelualueilta levityskiellon aikana, talliyrittäjän harkittavaksi jää, varastoidaanko se pihaton kuivikepohjaan vai rakennetaanko sille erillinen varasto.

Tallit ilman lantala

Periaatteessa lantala tulisi rakentaa jokaiselle tallille. Lantala ei kuitenkaan tarvita, jos

- lantaa kertyy vuosittain enintään 20 m^3 (nitraattiasetuksen liite 3; pienet kotieläintilat)
- lantaa luovutetaan tiivispohjaiseen, riittävän kokoiseen lantavarastoon tai välittömästi viljelijälle hyödynnettäväksi (nitraattiasetuksen 4 § 3 mom.)
- lantaa luovutetaan sellaiselle hyödyntäjälle, jolla on ympäristönsuojelulain 28 §:n mukainen lupa toiminnalleen (nitraattiasetuksen 4 § 3 mom.)
- lantaa varastoidaan asianmukaisesti tehdysssä ja peitetyssä lantapatterissa noudattaen nitraattiasetuksen mukaista menettelyä ja päästöt vesiin voidaan estää (nitraattiasetuksen liite 1)
- lantaa myydään tallilta pakattuna (muu lannan käsittelytapa kuin 12 kk:n varastointi, esimerkiksi ympäristölupapäätöksessä hyväksytty)

Kaikissa näissä tapauksissa tallinpitäjän on tehtävä etukäteen vuosittainen valvontailmoitus (Liite 1; valvontailmoituksen sisältö voi tosin vaihdella kunnittain) kunnan ympäristönsuojeluviran-

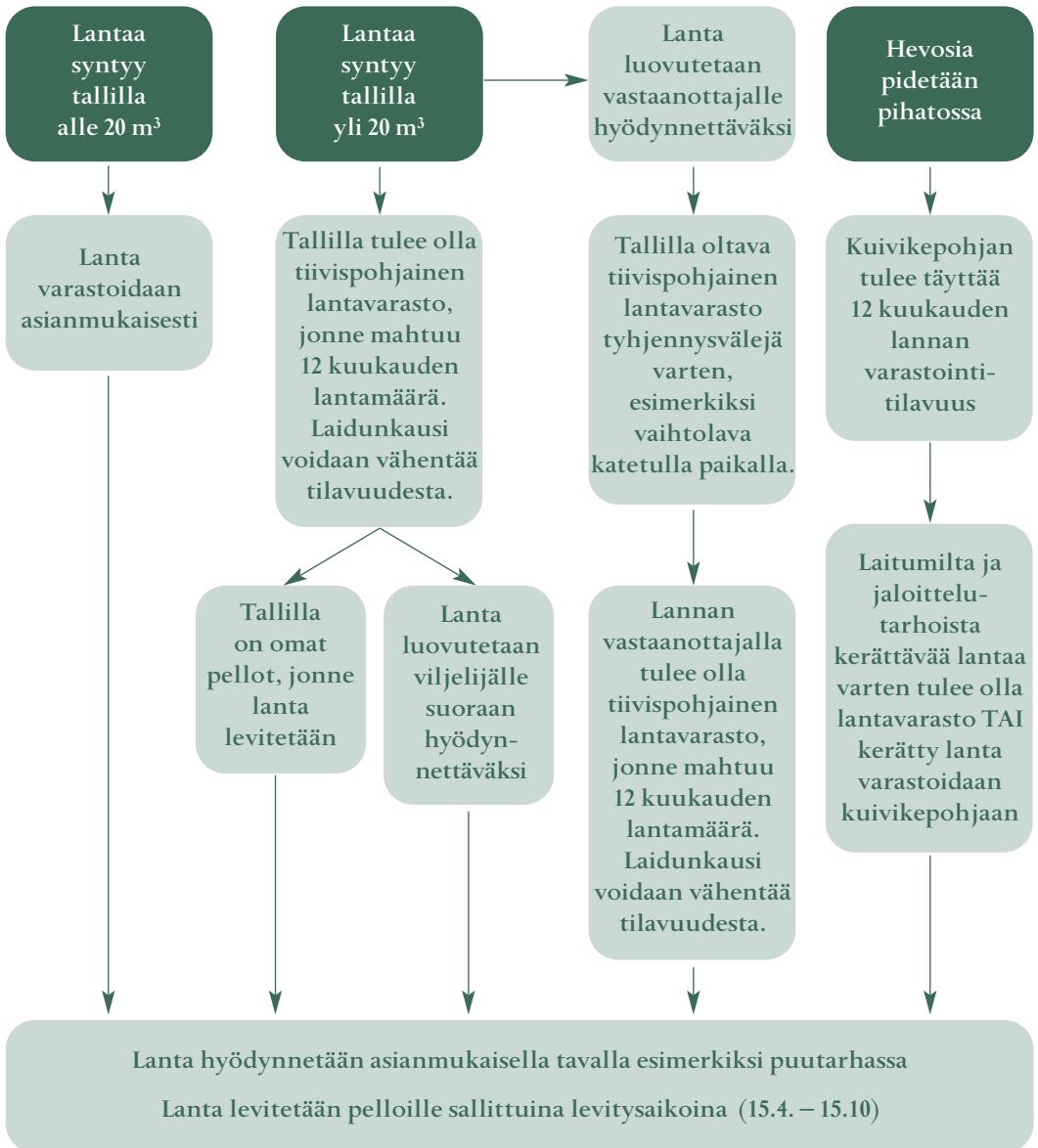
omaiselle. Valvontailmoitus tehdään aina silloin, jos poiketaan nitraattiasetuksessa säädetystä lannan ja virtsan varastointitiloista. Valvontailmoituksesta huolimatta viranomaisen voi kuitenkin tarvittaessa tehdä ympäristönsuojelulain 84 §:n hallintopakkosäännöksen nojalla määräyksiä ympäristön palauttamisesta ennalleen, mikä lienee hevostalouden ollessa kyseessä harvinaista. Kunnalle tehtävään ilmoitukseen tulee liittää myös erillinen selvitys, mikäli lantaa myydään tallilta pakattuna. Luovutusta odottava lanta tulee varastoida tiivispohjaisella alustalla tai vaihtolavalla, josta voidaan peittää sateelta.

Eri kunnissa saattaa olla eroja siinä, milloin lantala vaaditaan. Vaikka talleilla ei ole lantala, tulee lanta kuitenkin varastoida asianmukaisesti vesitiiviillä alustalla. Pääsääntöisesti hyvä vaihtolavaratkaisu hyväksytään. Lavan sijoittamiseen sekä kattamiseen liittyvät vaatimukset vaihtelevat kunnittain. Oleellista on, että lannan hyödyntäjä tyhjentää lantalan riittävän usein.

Lannan luovutus ja myynti

Lantaa voidaan luovuttaa esimerkiksi viljelijälle tai puutarhayrittäjälle. Luovutus edellyttää, että vastaanottavalla viljelijällä on joko nitraattiasetuksen ehdot täyttävä lantavarasto tai ympäristönsuojelulain mukainen lupa. Ainoastaan silloin, kun lanta luovutetaan levitettäväksi välittömästi pelolle, vastaanottaja ei tarvitse lantavarastoa. Lisäksi lannan luovuttamisen ja myymisen edellytyksenä on, että tilalla ei esiinny tarttuvia tauteja kuten salmonellaa.

Lannanluovutuksesta tulisi aina olla voimassa oleva kirjallinen sopimus, ja mieluiten useampaa vuotta koskeva. Näin osoitetaan viranomaiselle, että luovutuksella ei kierretä lantalan 12 kuukauden tilavuusvaatimusta, vaan lannan luovutus on pitkäjänteistä toimintaa, jossa myös lannan

Kuva 10. Lannan varastointi- ja käsittelyvaatimukset (sovellettu kuvasta Iinatti, Okkonen & Jansson 2005)

hyödyntäjä toimii asianmukaisesti.

Lantaa voidaan myös myydä tai luovuttaa tallilta pakattuna. Uuden lannoitevalmistelain (539/2006) mukaan kaikkien lannoitevalmisteita valmistavien on tehtävä lainmukainen elinkeinotoiminnan aloittamisilmoitus Elintarviketurvalisuusvirasto Eviraan. Tämän jälkeen määritellään

tapauskohteisesti, tarvitseeko tallinpitäjä toiminnalleen esimerkiksi laitoshyväksyntää ja minkälaisia tuoteselosteita pakkaukseen vaaditaan. Jokaista toimijaa koskee myös omavalvontavelvoite. Lannoitevalmistelain 29§ mukaiseen rekisteriin kuuluvat tuottajat voi tarkistaa Elintarviketurvalisuusvirasto Evirasta. Eviran puoleen kannattaa

Kuva 11. Hyvä vaihtoehto vaihtolavan sijoittamiselle on katettu tila, jossa on tiivis pohja.

kääntyä myös muissa lannan luovuttamista koskeissa kysymyksissä.

Lannan kompostointi

Kompostoinnissa orgaaninen aines hajoaa happellisissa olosuhteissa pieneliöiden avulla ja tuottaa samalla lämpöä. Kompostoinnin avulla voidaan esimerkiksi ruoantähteet muuttaa mullaksi. Prosessissa muodostuu lämmön lisäksi vettä ja hiilidioksidia.

Myös hevosen lantaa voi hyvin kompostoida. Prosessi käynnistyy jo lantalassa, ja tämä näkyy hyvin lantakasasta nousevana höyrynä, jota syntyy lämmöntuoton seurauksena. Kompostointi voidaan kuitenkin toteuttaa paljon hallitumminkin sille erityisesti suunnitelluissa tiloissa.

Kompostoinnissa tarkoituksena on

- Pienentää lantatilavuutta
- Tuhota rikkakasvien siemeniä, loisia sekä kärpäsen munia eli parantaa lannan hygieenistä laatua

- Vähentää lannasta tulevaa hajua
- Parantaa lannan mikrobiologisia, kemiallisia ja fysikaalisia ominaisuuksia (pH:n tasaantuminen, edullisten mikrobin ja bakteerien kasvu, ravinteiden stabiiloituminen)
- Edellisten seurauksena parantaa lannan menekkiä ja käytettävyyttä puutarhoissa ja peltoviljelyssä

Lannan patterointi tarkoittaa kompostointia ja varastointia aumassa eli ns. patterissa. Patterikompostoinnissa on noudatettava nitraattiasetuksen ohjeita. Lannan varastointi patterissa on nitraattiasetuksen mukaan mahdollista vain poikkeustapauksissa ja lannan patterivarastointi ei korvaa lantala. Patteroinnista on tehtävä vuosittain valvontailmoitus kunnan ympäristöviranomaisille aina ennen uuden lantapatterin perustamista.

Patteri ei ole hyvä käytäntö ainakaan pitkällä aikavälillä: pellolla olosuhteet ovat hallitsemattomat, ja ravinteet saattavat huuhtoutua. Patte-

ria ei useimmiten myöskään käännetä, mikä edistäisi kompostoitumista. Parhaiten kompostointi onnistuu erillisillä, esimerkiksi asfaltoiduilla kentillä, joissa valumavedet voidaan kerätä viemäriin. Kompostointikentällä patteria voidaan myös kääntää etukuormaajan avulla tai varmistaa muuten kompostin riittävä ilmastus.

Paikalliset jäteyhtiöt ottavat lantaa kompostoitavaksi, mutta vastaanottomaksut saattavat olla korkeita. Jotkut kunnallisista vesihuoltoyhtiöistä ottavat vastaan hevosen lantaa maksutta ja käyttävät sitä tukiaineena kompostoidessaan jätevesilietettä. Tallinpitäjän harteille jäävät kuitenkin silloinkin rahtikulut. Edullisinta on, jos kompostointimahdollisuus on kohtalaisen lähellä tallia.

Lantaa voidaan kompostoida myös rumpukompostorissa ja muovituubissa. Rumpukompostorissa lanta käsitellään sylinterin muotoisessa putkessa, joka pyörii vaaka-akselinsa ympäri. Kompostori ilmastaa lantaa ja varmistaa tasaisen ja nopean lopputuloksen, mutta on toisaalta iso investointi ja kuluttaa myös sähköä. Lisäksi jälkikompostointiin tarvitaan kenttä, joten ahtaille taajama-alueille laite ei välttämättä sovellu. Rumpukompostoreita on käytössä useilla talleilla Suomessa. Kokemukset ovat hyviä: lanta kompostoituu jo muutamassa viikossa varsin pitkälle.

Tuubikompostoinnissa lanta pakataan syöttölaitteen avulla muovituubiin, joka on halkaisijaltaan 1,5 metriä. Kompostoitumista tehostetaan puhaltamalla ilmaa tuubissa kulkevan salaojaputken lävitse. Tuubi eristää lannan tehokkaasti ympäristöstä, joten ravinnevalumia ei synny. Ratkaisu vaatii rumpukompostorin tapaan isoja investointeja, joten se voisi parhaiten soveltua urakointityyppiseen lantahuoltoon, 'lantayrittäjille'.

Lannan levitys omalle pellolle

Hyvä tapa hyödyntää lantaa on levittää sitä omalle pellolle. Levittämistä koskevia säännöksiä ja määräyksiä on nitraattiasetuksessa ja maatalouden ympäristötukiehdossa. Nitraattiasetus koskee kaikkia viljelijöitä, mutta ympäristötukiehdot koskevat vain tukiehtoihin sitoutuneita viljelijöitä.

Yleisimmin lannan käyttöä rajoittaa liian pieni peltoala suhteessa hevosmäärään. Jos pienel-

le peltoalalle levitetään liikaa lantaa, ravinteista erityisesti fosfori kertyy maaperään.

Nitraattiasetuksen mukaan viljelijän on pidettävä kirjaa lannoitemääristä ja satotasosta sekä lannoitettava peltoja tavoitteenaan ravinnetasapainon säilyminen. Lisäksi lannasta on tehtävä typpianalyysi viiden vuoden välein. Analyysi tehdään kokonaistyypistä.

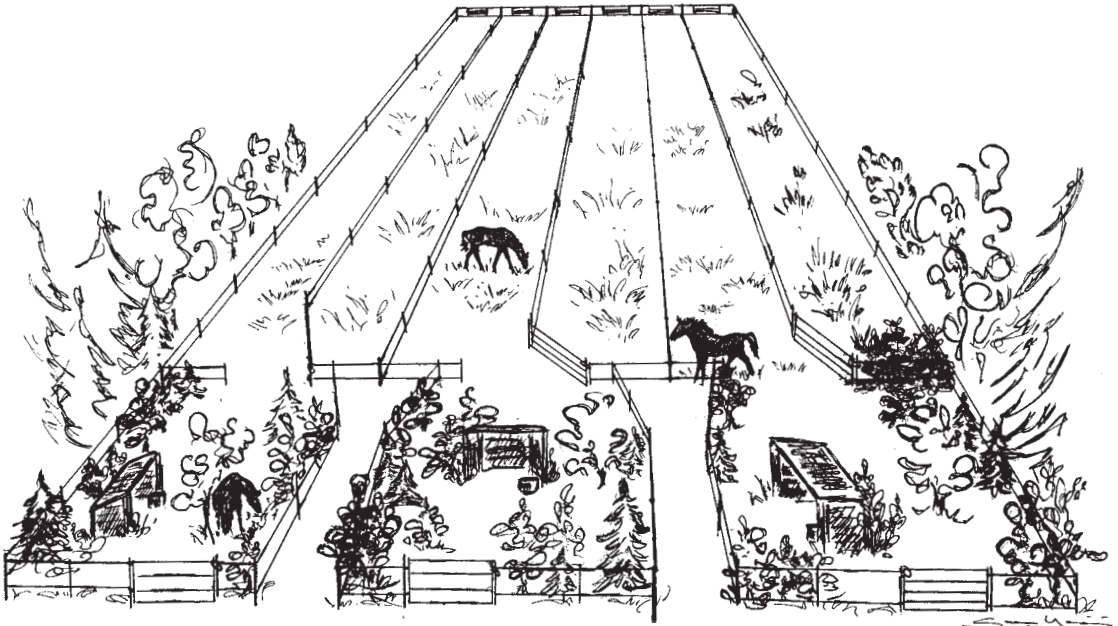
Lantaa ei saa levittää lumipeitteiseen, routaan-tuneeseen tai veden kyllästämään maahan. Lantaa ei saa levittää pellolle 15.10. ja 15.4. välisenä aikana. Sitä voidaan kuitenkin levittää syksyllä enintään 15.11 asti edellyttäen, että maa on sula ja kuiva. Valumia vesistöön ei saa syntyä eikä pohjamaa tiivistyä. Samoilla edellytyksillä levitys voidaan aloittaa keväällä jo 1.4. Nurmikasvustolle lantaa saa levittää syksyllä 15.9. saakka. Yleisesti ottaen lanta suositellaan levitettäväksi keväisin.

Lanta on levityksen jälkeen kynnnettävä peltoon tai mullattava muulla tavoin vuorokauden sisällä levityksestä. Suosituksena on mullata pelto jo neljän tunnin kuluttua. Typpilannoitus on kielletty viiden metrin läheisyydessä vesistöissä, mutta vesistöjen ja valtaojien varsille suositellaan 10 metrin levyisiä lannoittamattomia suojavyöhykkeitä.

TARHAT JA LAITUMET

Suorituspaikkojen lisäksi hevosille on varattava tarha- ja laidunalueita, jotta hevoset voivat olla riittävästi ulkona ja saada välttämätöntä liikuntaa. Tarhojen ja muiden ulkoilunalueiden rakentamisessa on otettava huomioon myös vaikutukset ympäristöön. Hevonen on painava eläin, joka kuluttaa käyttämänsä maastoa. Tarhojen ja laidunalueiden kestämisen ja puhtaanapidon kannalta on suositeltavaa, että alueita voidaan vaihtaa ja jättää joku tarha tai laidun välillä lepäämään ja toipumaan.

Alueen muoto ja maasto vaikuttaa hevosen haluun liikkua. Yleensä suorakaiteen muotoinen pitkä tarha houkuttelee hevosta liikkumaan. Jos maa-alueella on käytettävissä niukasti, ja on tarpeen tarhata hevosia yksittäin ja hevosia on paljon, suositellaan rakennettavan pitkiä ja kapeita tarhoja. Hevoset ovat tällöin laumamaisissa olosuhteissa lähellä toisiaan. Tarhojen väliin on jä-

Kuva 12. Piirustuksessa on esitetty kuinka laumamaiset olosuhteet voidaan järjestää yksittäin pidettäville hevosille. Ulkoilujärjestely on sovellettavissa kaikkina vuodenaikoina käytettävissä olevan maaston ja alueen rehun tuoton mukaan. Karkearehut voidaan viedä talvella lohkojen päähän. Tällöin hevoset liikkuvat ulkoillessaan myös lumisena aikana. Hevosille on varattu peltolaidunta ja suojametsikkö, jossa on kolmisenäinen sääsuojakatos. Katokset on suunnattu siten, että hevoset näkevät sieltä toisensa. Hevosilla on tapana perustaa vessa-alue suojametsikössä valitsemaansa paikkaan. Vesi, lisärehu ja kivemäiset annetaan katoksissa. Hevosille on varattu kaksi suhteellisen kapeaa (15–20 m) ja pitkää (200–300 m) peltolohkoa, koska hevosten toivotaan liikkuvan. Laidunkauden aikana lohkoja syötetään vuorotellen. Hevosten välissä on aina tyhjä lohko, jolloin ei tarvitse tehdä kaksinkertaista aitaa. Hevoset ovat lähellä toisiaan ja ovat kuin laumassa vaikka aita on välissä. Pitkillä lohkoilla hevoset liikkuvat enemmän

tettävä vähintään kolmen metrin väli, jotta hevoset eivät pääse vahingoittamaan toisiaan.

Tarhat

Hevosten ulkoilualueet on sijoitettava ja rakennettava niin, ettei pohjavesille aiheudu pilaantumisvaaraa ja että vaara pintavesille on mahdollisimman pieni. Mitoituksessa tulee ottaa huomioon myös eläinsuojeluvaatimukset ja hevosten käyttäytymistarpeet. Ulkoalueiden kunnostamisesta tai puhdistamisesta voidaan antaa määräyksiä joko ympäristöluvassa tai valvonnan yhteydessä. Hevosen ulkoalueitten on oltava turvallisia ja riittävän tilavia. Suositeltavana ulkotarhan vähimmäiskokona voidaan pitää 20–25 m x 50–75 m

eli pinta-alana noin 1 000–2 000 m². Maapohjan sekä ulkoilualueelle johtavan kulkureitin on oltava sellaisia, että hevoset eivät vahingoita itseään eivätkä tarpeettomasti likaannu. Aidan on oltava hevoselle sopivasta materiaalista.

Tärkeätä on poistaa hevosten sonta kasvipeitteettömistä ulkotarhoista ja tarvittaessa myös muilta ulkoilualueilta riittävän usein. Mitä enemmän hevonen oleskelee ulkona, sitä enemmän ulosteita ja niiden mukana ravinteita jää maastoon. Hevosten jaloitellessa ympärivuotisesti on vaarana erityisesti kasvipeitteettömillä alueilla, että ravinteita huuhtoutuu vesi-uomiin sade- ja sulamisvesien mukana. Pintavesien suojelun suhteen suosituksena on perustaa hevosten ulkotar-

ha vähintään 20 m etäisyydelle valtaojasta ja 100 m purosta ym. vesistöistä. Suojaetäisyyden tulee kuitenkin olla olosuhteista riippuen vähintään 10 m -50 m. Vesistöön ja valtaojaan viettävät rinteet tulee jättää kokonaan ulkotarhan ulkopuolelle, ellei rinteiden ja vesiuoman välillä ole mahdollista jättää riittävää suojavyöhykettä. Rinnetarhojen käytön määrää voi olla tarpeen rajoittaa ainakin talvikausina. Laitumilla vastaava suojavyöhyke-tarve tulee arvioida mm. kaltevuusolosuhteiden, hevospäärän ja käyttöajankohtien mukaan.

Rehtijärven valuma-alueella on huomattu että kauempanakin järvestä sijaitseva talli kuormittaa järveä, mutta suojaetäisyydet ovat tarpeen tulevia valumavesien kemiallisia puhdistamoratkaisuja ajatellen, koska niille pitää varata tilaa vesistön ja tarhan väliin.

Ulkoilun alueen pohjan pitää olla kaiken sään kestävä. Luonnostaan vettä läpäisevä hiekka tai sora on hyvä vaihtoehto. Pettävälle pohjalle rakennettava tarha on perustettava maaperän mu-

kaan erilaisia rakennekerroksia käyttäen. Pohja tulee kantaa hevosen alla ja antaa tasainen tuki kavioille. Elastinen pohja, jossa joustokerros vaimentaa hevosen kavioon ja jalkaan tulevan iskun voimakkuutta kavion osuessa maahan on hyvä. Kivinen ja karkea sora kuluttaa hevosen kavioita ja aiheuttaa vaurioita kavion pohjaan.

Hiekkapintainen tarha on yleensä käyttökelpoinen erityisesti silloin, kun tarhat ovat kovassa käytössä. Jotkut hevoset saattavat kuitenkin syödä hiekkaa, mistä seuraa terveydellisiä ongelmia. Tarha-alueen kuivatuksen järjestäminen joko salaojittamalla tai avo-ojilla on välttämätöntä. Avo-ojat tarhan puolelle saattavat kuitenkin olla vaarallisia, koska hevonen voi piehtaroidessaan jäädä selälleen ojaan.

Hevosen liikkumisen ja painon aiheuttama tarhan maakerrosten tiivistyminen ja pinnan kuluminen johtaa siihen, että vesi ei kulkeudu salaojiin, vaan jää tarhan pinnalle. Tällöin pinta on uusittava.

Kuva 13. Läpi vuoden kovassa käytössä oleva tarha on perustettu muuta maastoa korkeammalle, jolloin sadevedet valuvat helposti tarhasta pois.

Kuva 14. Kumirouhe tarhan pohjarakenteessa pitää tarhan kuivana. Kuvan tarhassa kumirouhe on noin puolen metrin syvyydessä. Rouheen päälle on levitetty suojakangas ja sen päälle mursketta ja soraa.

EquineLife-projektissa on Ypäjän Hevosopistolla testattu kumirouhemateriaalin käyttöä tarhan pohjana ja Kuuman islanninhevoskeskuksessa hakkeen käyttöä. Tarkemmat rakennusohjeet löytyvät osoitteesta www.equinelife.fi.

Ypäjän Hevosopiston koetarhan ongelmaksi on todettu hevosten esiin kaivama (tai esiin tuleva) kumimateriaali, jossa on jäykät ja terävät rautalangat. Tarha on pysynyt kuivana ja joustavana jopa siinä vaiheessa kun hiekkatarhat ovat jääntyneet koviksi. Kuuman islanninhevoskeskuksen haketarhat ovat pysyneet kahden koevuoden aikana kuivina ja miellyttävinä tallihenkilökunnan mielestä, kun kurakelien jalkojenpesut ovat jääneet pois. Haketarha tarjoaa ratkaisun Suomessa laajasti esiintyvään hevosten hiekansyöntiongelmiaan.

Tarhavesien puhdistus

Hevosalueet ovat usein huomattavia fosforin kuormituslähteitä. EquineLife-hankkeessa tehdyn

kyselyn mukaan Suomessa on tarha-alaa noin 500 m² hevosta kohden eli yhteensä noin 3000 hehtaaria. Hevosmäärän mukana myös tarha-ala kasvaa. Tarhat ovat suurin yksittäinen kuormittaja. Tarhoissa maa tiivistyy, eikä fosfori pidäty alempiin maakerroksiin vaan kulkeutuu pintavaluntana vesistöihin. Tutkimuksissa on havaittu, että hevosurheilualueiden helppoliukoisien fosforin pitoisuudet ovat korkeita eli samaa luokkaa kuin Suomen fosforirikkaimmilla peltoalueilla. Fosfori lisää lievien kasvua vesistöissä, joten kuormituksen vähentäminen on tarpeen myös kasvavassa hevosostaloudessa.

Ravinteiden lisäksi tarhoissa ja jaloittelualueilla epäedullisia bakteereita kuljettava valumavesi voi pilata pohjavesiä ja kaivoja mutta myös kasteluun käytettävä vesi voi pilaantua. Tutkimuksessa on tosin todettu että hevostarhojen valumavesissä ulostemikrobien tiheydet saattavat olla vähän pienempiä kuin nautaeläinten tarhoissa.

Tarhoihin kertyy hevosten ulosteista fosfo-

rin lisäksi myös typpeä ja ruokintapaikoille ravinteita kertyy myös syömättä jääneistä rehuista. Kertyvät ravinnemäärät riippuvat siitä, miten kauan hevoset ulkoilevat, ja miten usein tarhat siivotaan sekä niiden pinta vaihdetaan. Tutkimuksen mukaan hevosia ulkoilutetaan tarhoissa keskimäärin seitsemän tuntia vuorokaudessa. Näin ollen arviolta lähes kolmannes hevosten ulosteista jää tarhoihin. Tarhojen valumavesissä ammoniumtyppipitoisuus saattaa keväällä nousta jopa 10 mg:aan litraa kohden. Keskimäärin pitoisuus on noin 3 mg/l. Vertailu on helpompaa, kun tietää, että hyvän talousveden ammoniumtyppipitoisuuden raja-arvo on 0,5 mg/l. Tarhojen typen huuhtoutuminen onkin olennaisempi tekijä pohjavesien kannalta kuin pintavesien näkökulmasta. Fosforin keskimääräiset ja enimmäispitoisuudet tarhojen valumavesissä ovat samat kuin ammoniumtyypellä. Kuormitus on korkeimmillaan kevään ensimmäisissä valumissa, kun talven aikana kertyneet ravinteet liukenevat sulamisvesiin.

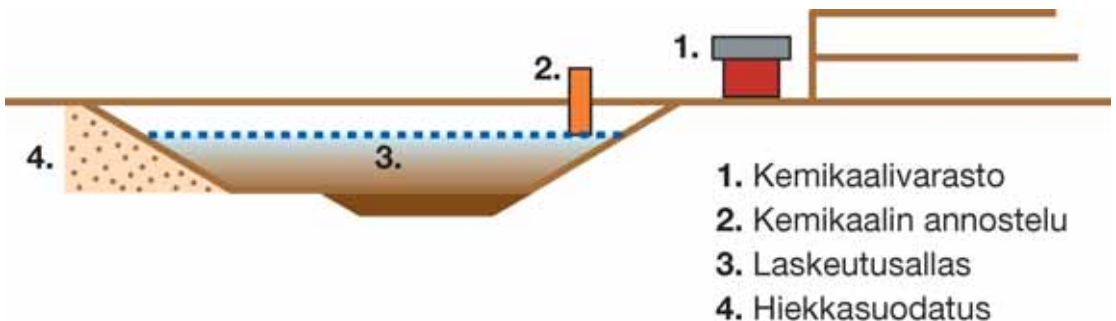
Hyvään hevosenpitoon kuuluukin, että jaloitelutarhat siivotaan säännöllisesti. Siivoamisella voidaan puolittaa fosforikuormitus. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan ravinnekuormituksen ehkäisemiseksi ja ympäristöhygienian lisäämiseksi on otettava muitakin keinoja käyttöön.

Tarhojen tummat paikat - ne missä ulosteetkin ovat - sulavat keväällä ensimmäiseksi. Fosforipitoinen valumavesi virtaa lumen ja jäätyneen

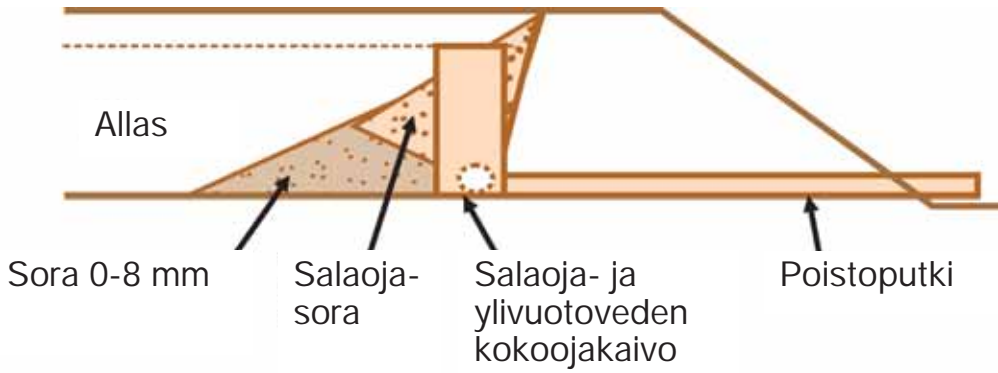
maan välissä pitkiäkin matkoja sellaisenaan vesistöön. Fosforista yli 80 % on tässä tilanteessa liuenneessa muodossa. Käytännössä ravinteiden kulua ei ole mahdollista pysäyttää pelkästään biologisilla menetelmillä (suojavyöhykkeet, kosteikot), vaan ravinteita on poistettava myös kemiallisesti.

Kemiallisessa puhdistuksessa tarhojen valumavesistä saostetaan liukoinen fosfori erilaisilla rauta-, alumiini- tai kalsiumyhdisteillä. Kemikaalilla käsitelty tarhavedet johdetaan avo-ojien kautta puhdistusaltaaseen, jossa fosfori saostuu. Saostuksella vähenee myös valumaveden typen ja orgaanisen kuormituksen määrä, joka kuluttaa vesistöjen happivarjoja. Käsiteltyä vettä jälkeä puhdistusaltaasta eteenpäin virtaava vesi on ympäristön kannalta huomattavasti harmittomampaa. Ferrisulfaatilla saostamista ja allas- ja hiekkasuodatinkäsittelyä on tutkittu pihatton valumavesien puhdistuksessa Ypäjällä. Rakeinen saostuskemikaali (Ferix-3) liukenee salaojakaivossa virtaavaan veteen annosteluputkesta, joka on reititetty alapäästä. Altaan reunaan rakennettu hiekkasuodatin parantaa puhdistustulosta ja valuttaa kesällä altaan kuivaksi, jolloin saostuneen lietteen poisto pohjalta on helppoa.

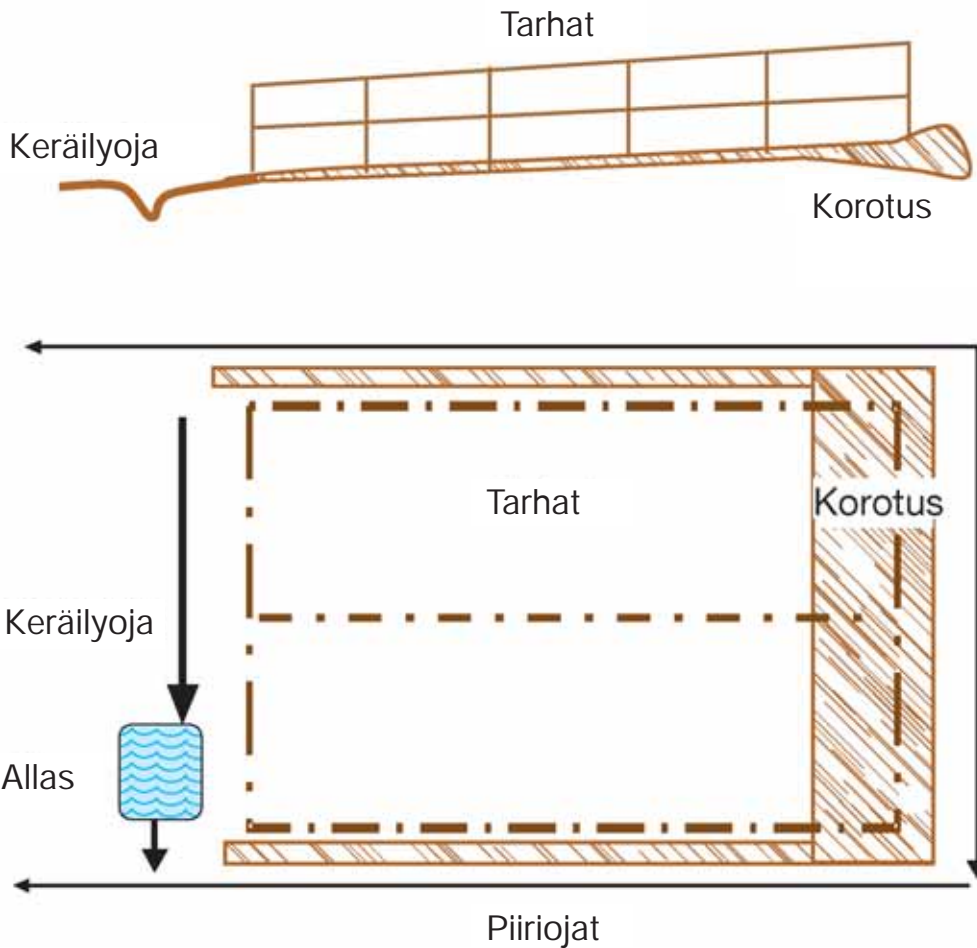
EquineLife- hankkeessa on testattu pihattonmallia, missä kaksi varsaryhmää hyödyntää kolmea tarhaa. Tarhojen valumavedet puhdistetaan kemiallisen saostuksen ja laskeutusaltaan avulla.

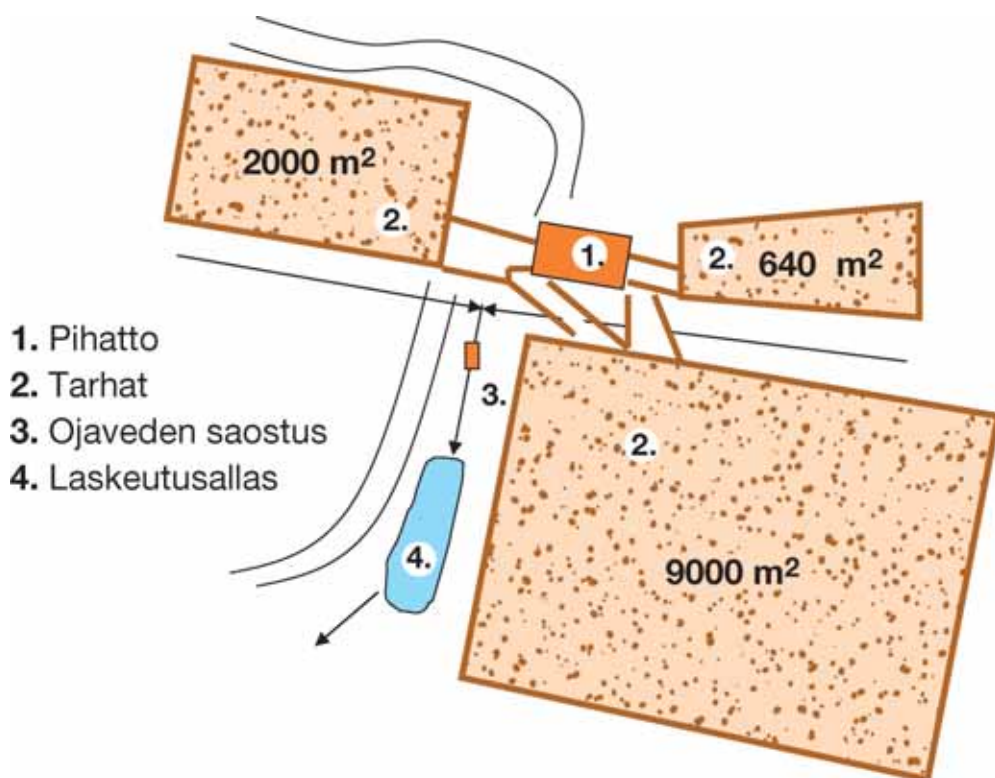
Kuva 15. Periaatepiirros tarhavesien kemiallisesta puhdistuksesta.

Kuva 16. Leikkauspiirros hiekkasuodattimesta ja altaan vedenpoistosta.

Kuva 17. Puhdistukseen kannattaa johtaa pelkästään tarha-alueiden vedet. Sadevesien kulkeutuminen ulkopuolelta tarhoihin ja tarhavesien keräilyojiin kannattaa estää.

Kuva 18. EquineLife-pihatton tarha- ja vedenpuhdistusratkaisut.

Puhdistamo on toiminnaltaan samanlainen kuin peltovesien puhdistuksessa käytetty menetelmä.

Puhdistusaltaan oikea mitoittaminen on olennaista. Puhdistusaltaan pinta-alan tulisi olla vähintään 2-5 % tarha-alueen koosta, ja altaan tilavuuden vähintään 0,02 m³ valuma-alueen neliötä kohden. Liian pienessä altaassa vesi viipyy liian lyhyen aikaa, eivätkä ravinteet ehdi pidäytyä altaaseen. Nyrkkisääntönä on, että kannattaa rakentaa mieluummin liian suuri kuin liian pieni allas. Rakennusvaiheessa kannattaa myös varmistaa, ettei allas kerää ylimääräisiä valumavesiä, jolloin virtaama nousee ja kemikaalia tarvitaan enemmän.

Puhdistamon rakennuskustannukset puolen hehtaarin tarha-alueen vesille ovat 1000 - 2000 euroa ja käyttökustannukset (kemikaalit) noin 150 euroa vuodessa.

Esimerkkilaskelman kaivurityö sisälsi altaan kaivamisen lisäksi kaivumassojen tasauksen, hiekkasuotimen rakentamisen ja ojan kaivamisen

Esimerkkipihatton tarhavesien puhdistamo Ypäjällä:

Rakennuskustannukset ilman suunnittelukustannuksia vuonna 2007:

Kaivurityö	750 €
Ojan suunnan muuttaminen	280 €
Kemikaalit, annostelijat, muut tarvikkeet	655 €
Yhteensä	1685 €

tarhan alareunalle sekä ojan pientareen korottamisen noin 50 metrin pituudelta tarhan toisella reunalla. Hiekkasuodattimeen käytettiin seulomattontaa soraa ja salaojasoraa, kumpaakin 9 m².

Kuva 19. B-pihaton tarhavesien puhdistamo Ypäjällä. Vuoden seurantajakson keskiarvoina tulevan veden liuenneen fosforin pitoisuus oli 1,9 mg/l ja lähtevän veden 0,09 mg/l. Kokonaisfosforipitoisuus tulevassa vedessä oli 2,4 mg/l ja lähtevässä vedessä 0,4 mg/l. Fosforipitoisuudet ovat puhdistamon avulla laskeneet Suomen pelloilta valuvien vesien vastaavien pitoisuuksien tasolle. Kuva on otettu toukokuussa 2006.

Tarhojen sääsuojat

Hevosella tulisi olla tarhassakin säänsuoja, jollei hevosen päivittäistä tarhausaikaa ole mahdollista säädellä sääolojen mukaan. Asiantunteva hoitaja osaa tulkita hevosen antamia viestejä ja kiinnittää huomiota myös hevosen viihtymiseen. Mikäli ilman valvontaa tapahtuva tarhaus on kokopäiväistä tai kestää useita tunteja päivässä, tulee tarhassa olla vähintään kolmisenäinen säänsuoja.

EquineLife-hankkeen puitteissa rakennettiin myös kaksi säänsuojaa kierrätys-hirsistä Kuuman tallin haketarhojen yhteyteen. Koska hevosilla on tarhojen hakkeen kanssa ollut puuhaa, ne eivät ole jyrksineet sääkatoksien hirsiseiniä (kuva 21).

Laitumet

Laidunkauden ajaksi hevosta kohden pitää varata 0,25–0,5 hehtaaria viljeltyä laidunta. Luonnonlaidunta tarvitaan maastosta ja laiduntyyppistä riippuen huomattavasti enemmän. Varsalliset tammät kasvat nuoret hevoset tarvitsevat

suurimmat alat. Laidun on hyvä jakaa kahteen tai kolmeen syöttölohkoon. Kahden lohkon mallissa lohkoja vaihdetaan noin kahden viikon välein ja syöttämisen jälkeen alue lannoitetaan. Näin menetellen ruoho ei yleensä pääse kasvamaan liian pitkäksi. Kolmen lohkon mallissa on käytettävä lyhyempää vaihtoväliä, jotta ruoho pysyy sopivan mittaisena. Suosituksen mukaan syöttö aloitetaan viimeistään ruohon ollessa 15–20 cm korkeaa ja lopetetaan, kun ruoho on noin 5 cm korkeaa. Jos tämä ei onnistu, laidunnukseen on varattu joko liian pieni tai liian suuri pinta-ala.

Alkukesä on laidunalueilla voimakkaan ruohonkasvun aikaa. Alkukesästä sama alue elättää kuusi hevosta, keskikesällä enää kolme ja loppukesällä ainoastaan kaksi. Edellä kuvattu tilanne toteutuu ainakin sellaisina kesinä, jolloin keskikesän sademäärä on alhainen, mikä on tyypillistä suomalaisissa sääoloissa. Laidunkausi aloitetaan kuitenkin usein liian myöhään. Etelä-Suomessa laitumilla on jo toukokuun alussa yleensä riittä-

Kuva 20. EquineLife-hankkeen puitteissa rakennettiin Ypäjän Päivärinteessä tarhattaville savi-olkiseimäinen sääsuoja. Suojan työselitys löytyy osoitteesta www.equinelifi.fi.

västi syötävää. Laidunkausi aloitetaan päästämällä hevoset noin kahdeksi viikoksi lannoittamattomalle lohkolle, ja samalla lannoitetaan vapaana olevat lohkot. Alkukesän aikana voidaan käyttää kahta lohkoa, ja korjata muilta lohkoilta kasvusto heinäksi tai säilörehuksi. Loppukesän laidunalueen laajentumisen myötä hevosilla on sopivasti syötävää myös loppukesästä. Laidunaluetta voidaan laajentaa loppukesästä liittämällä siihen muita lisäalueita. Alkukesän lannoitus voi myös olla maltillisempi, jolloin laidunruoho ei kasva tarpeettoman pitkäksi. Liian pitkänä syötetyn laitumen sadosta osa tallaantuu hukkaan.

Nurmilaidun on järkevää sijoittaa hyvin ojitetulle peltoalueelle, joka on mieluusti aidattu yhteen tuulelta suojaavan metsäalueen kanssa. Perinteiset orilaitumet sijaitsevat usein saarissa, missä hevosilla on mahdollisuus vedessä kahlamiseen ja jopa uintiretkiin. Hevosten pääsy rehevöityneisiin vesistöihin on kuitenkin syytä estää myrkyllisten sinileväsiintymien varalta.

Kuva 21. Kuvassa on islanninhevonen Kuuman tallilla syksyllä 2007. Haketarhat ovat olleet käytössä kaksi vuotta ja sateisesta ajanjaksosta huolimatta hakepohja on pysynyt kiuavana. Taustalla on toinen haketarhojen yhteyteen rakennetuista säänsuojista. Sääkatos on rakennettu kahden tarhan väliin ja jaettu sähköaidalla molempien tarhojen käyttöön.

Kuva 22. Hevosia virkistäytymässä laitumella kuumana kesäpäivänä.

Laidunnurmet on hyvä uusia kyntämällä jo kolmen nurmivuoden jälkeen. Tämä vähentää vaarallisten sisäloisten leviämistä. Ympäristöystävällinen tapa on antaa nurmivuosienkin fosforin nurmen perustamisen yhteydessä. Tällä tavalla esimerkiksi superfosfaattia tai hevoslenlanta voidaan käyttää maahan mullattuna niin, että määrä riittää fosforin lähteeksi neljäksi vuodeksi. Jos laitumen pintaan annetaan joka vuosi fosforipitoista NPK-lannoitetta fosforittoman NK-lannoitteen sijaan, lohkolta tuleva, fosforikuormitus nousee jopa moninkertaiseksi verrattuna varasolannoitukseen.

Laitumien ja tarhojen aidat

Aidat pitää rakentaa hevosille turvallisesta, selvästi näkyvästä materiaalista ja ne on pidettävä hyvässä kunnossa. Materiaalin ja korkeuden valintaan vaikuttavat hevosen rotu, sukupuoli ja ulkoilun alueen sijainti eli käytännössä se, kuinka varmasti hevosen on pysyttävä aidan sisäpuolella. Aitamateriaalista riippumatta on hyvä käyttää kolmea vaakajuoksua: ylin on isoimman hevosen

sään korkeudella, seuraava ryntäiden korkeudella ja kolmas etupolvien korkeudella.

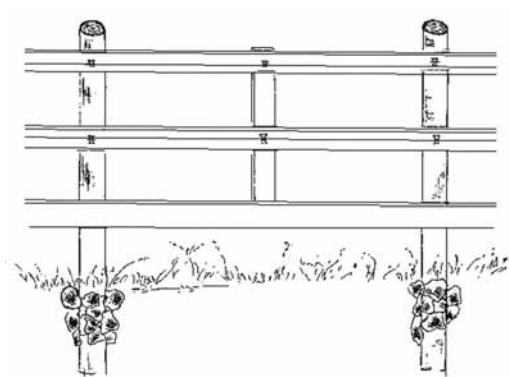
Sähköaidassa nauhan olisi hyvä olla vähintään 4 cm leveää. Piikkilangan käyttö on kielletty. Lataraudat ja vinotuet aidoissa ja porteissa ovat vaarallisia. Aitauksissa, missä pidetään useita hevosia, kulmat kannattaa pyöristää. Ahtaissa kulmissa lauman alempiarvoinen hevonen saattaa joutua potkituksi.

Aitamateriaalin valintaan liittyy hevosen turvallisuuden lisäksi muitakin näkökulmia. Materiaalit tulisi arvioida myös ihmisen näkökulmasta, koska aidat saattavat olla hyvinkin näkyvä elementti. Aitoja voi myös naamioda pensain tai muun kasvillisuuden avulla, mutta hevosen on voitava nähdä todellinen aita maisemoinnin takaa.

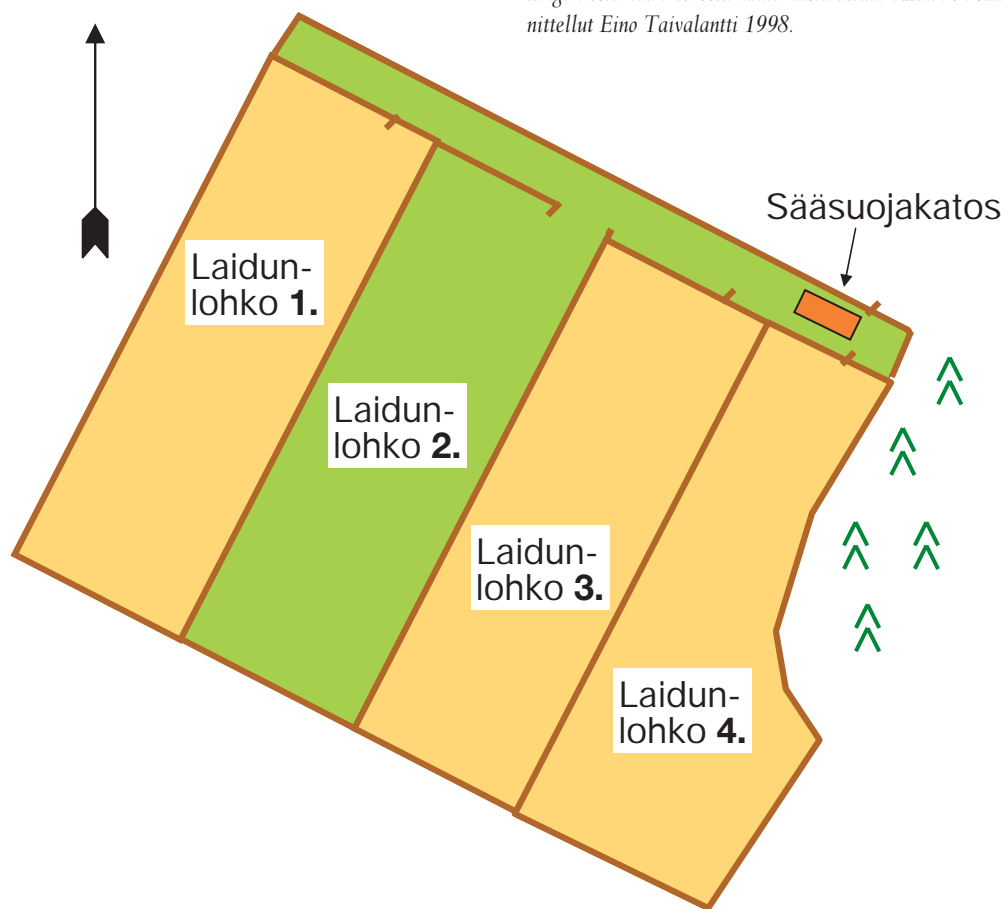
Laitumen sääsuoja

Kesäisin hevosia pidetään usein laitumella yöttä päivää. Valitettavan usein laitumet ovat avaria peltoja, jotka eivät tarjoa hevosille suojaa sateelta, tuulelta eivätkä auringonpaahteelta. Myös erilai-

Kuva 23. Kuvassa on esitetty Ypäjän hevoslaitoksilla käytössä olevan aitatyyppin piirustus. Vaakajuoksut ovat lankkua, pystytolpat painekyllästettyä puuta ja välituki lautta. Pystytolppien väli on noin kolme metriä, vaakajuoksujen väli 48 cm. Pystytolppien halkaisija on noin 10-12 cm, laudan leveys on 10 cm ja paksuus 3,8 cm. Tolppien päät on sahattu vinoiksi, jotta vesi valuu pois tolppien päältä. Pystytolpat on upotettu maahan noin metrin syvyydelle ja tuettu vahvasti. Vaakajuoksun keskivaiheilla oleva tukilauta vahvistaa aitarakennetta. Aidan korkeus maan pinnasta on noin 160-170cm. Aitaa ei saa pystyttää liian lähelle ojaa. Tolpilla pitää olla tukeva maa ympärillä, etteivät ala nojailla. Rakennusmateriaalina on käytetty myös pyöreää metalliputkea ja pyöreää puuta. Tarvittaessa voi puuaitaan asentaa sähkölangan estämään hevosia kaluamasta aitaa. Aidan on suunnitellut Eino Taivalantti 1998.

Kuva 24. EquineLife- hankkeessa rakennettiin Ypäjän varsallisten tammojen käyttöön Loimijoen rantalaitumien eri laidunlohkojen yhteinen sääkatos laidunjärjestelyineen. Sääsuojan lähialueiden valumavesille on rakennettu oma pintavalumavesien kuivatusojaverkosto kemiallisine puhdistamoineen. Puhdistamo on toimintaperiaatteeltaan samanlainen kuin aiemmin esitetty pihattotarhan valumavesien puhdistamo. Periaatepiirros laidunjärjestelyistä.

Kuva 25. Sääsuojan kahdenlaista makuualustaa, haketta ja kivituhkaa, pääsivät loppukesällä 2007 kokeilemaan kaksivuotiaat tammat Ypäjällä.

set hyönteiset saattavat aiheuttaa hevosille suurta kiusaa. Tarvittaessa hevoselle on järjestettävä ulkoilualueella säänsuoja, johon se voi halutessaan mennä suojaan tuulisella, sateisella tai helteisellä säällä. Jotkut hevoset herkistyvät erilaisille hyönteisille niin rajusti, että niiden on päästävä pahimpina ötökkäaikoina sisätiloihin tai kunnolliseen suojaan laitimella. EquineLife kyselyn mukaan (70 tallia) laitimilla hevosten säänsuoja oli kunnossa useammin kuin tarhoissa, mutta puutteita esiintyi kuitenkin runsaasti.

TALLIN MATERIAALI- JA ENERGIIVIRRAT

Ympäristövaikutukset liittyvät lähes aina materiaalien ja energian kulutukseen. Materiaali ja energia on tuotettava jossakin ja kuljetettava edelleen asiakkaalle käytettäväksi. Jätettä tai päästöjä syntyy kaikissa tuotteen elinkaaren vaiheissa, ei vain valmistuksessa. Tallin ympäristövaiku-

tuksia arvioitaessa on siis erityisesti tarkasteltava sitä, mitä materiaaleja ja energiaa tallille tuodaan ja toisaalta sitä, mitä ja kuinka sieltä lähtee. Tätä kutsutaan ekotaseeksi.

Yksinkertaiseen ekotaseeseen listataan määrällisinä tallin tuotantopanokset (rehut, kuivikkeet, vesi, sähkö, poltto- ja voiteluöljyt, siivous- ja kunnossapitoaineet sekä muut mahdolliset tavarat) sekä tuotokset (jätteet, lanta mukaan lukien). Laajempaan ekotaseeseen sisällytetään myös ostetut ja myytävät palvelut. Laajaan ekotaseeseen voidaan laskea myös päästöt ilmaan, maahan ja vesistöihin. Kun ekotaseeseen on listattu tallin kaikki materiaali- ja energiavirrat, on helppo nähdä, missä on kiristämisen varaa. Usein voi tulla myös yllätyksenä se, miten paljon esimerkiksi energiaa kuluu.

Tallin kautta kiertää suuria materiaalivirtoja, mm. rehuja, kuivikkeita ja vettä. Joillain talleilla joudutaan talvisin myös suoлаamaan harjoitusalueita. Myös energiaa voi kulua runsaasti, etenkin jos tallin yhteydessä on muuta lämmitet-

tävää ja valaistavaa tilaa, esimerkiksi maneesi. Materiaalien ja energian käytön vähentämisen tulisi aina olla yhtenä tavoitteena: se hyödyttää ympäristöä ja säästää kustannuksia.

Materiaaleihin sitoutuva ympäristövaikutus

Tuotteiden ympäristövaikutusten tunnistaminen saattaa olla hankalaa. Esimerkiksi lähellä tuotettu rehu ei välttämättä ole ympäristöystävällisempää kuin teollinen, koska suuryritykset pystyvät järjestämään mm. logistiikkansa tehokkaammin. Samaten tuote, josta syntyy käytössä vain vähän jätettä, on saattanut synnyttää sitä jo moninkertaisen määrän valmistusvaiheessa. Lisäksi tulee muistaa, että usein tuotteen käyttö tuottaa moninkertaisesti ympäristövaikutuksia sen valmistamiseen verrattuna.

Hankintoja voi tehostaa ja valinnoista tehdä ympäristölle ystävällisempiä kuitenkin joskus varsin yksinkertaisillakin tavoilla. Monen tavaran hankintaa voi harkita tarkemmin esimerkiksi pohtimalla seuraavia kysymyksiä:

- Onko tuote todella välttämätön?
- Saako tuotteen käytettynä?
- Onko tuotteen käyttöikä pidempi kuin kilpailevilla, ja voiko tuotteen korjata ja huoltaa?
- Miten paljon tuote kuluttaa energiaa verrattuna kilpailijatuotteisiin?
- Onko tuotteessa ympäristömerkintä?
- Voidaanko tuote kierrättää käytöstä poistamisen jälkeen kokonaan tai osittain?

On siis ekologisempaa kuluttaa vähemmän. Kaikkia tallin menoja ja hankintoja ei voi välttää tai vähentää suoraan. Hevosen on saatava riittävästi rehua, vettä ja kuiviketta, jotta sen hyvinvointi olisi taattu. Tehostamista voi silloin etsiä muualta, kuten täsmentämällä ruokintaa hevosen tarpeiden mukaan, estämällä hävikkejä (esim. pilaantuneet rehut) jne.

Rehut ja kuivikkeet

Aikuinen hevonen tarvitsee jopa 7000 kg rehua vuosittain eli pienenkin tallin materiaaliavirrat ovat hyvin merkittäviä. Rehujen ympäristövaikutukset tulevat pääasiassa niiden viljelystä. Reuhan-

kinnoissa kannattaa suosia tuottajia, jotka ovat sitoutuneet maatalouden ympäristötukiohjelmaan, luomutuotantoon tai toimivat muuten hyvän maatalouskäytännön puitteissa. Yhteishankinnat muiden tallien kanssa tehostavat teollisten rehujen kuljetuksia ja laskevat samalla hintaa.

Kuivikkeiden ympäristömyönteisyys puolestaan liittyy pitkälti yhtäältä kuivikkeiden alkuperään ja toisaalta lannan myöhempään hyötykäyttöön. Kuivikkeiden ympäristöulottuvuusia on tarkasteltu tarkemmin Taulukossa 4 sivulla 42.

Vesi

Suomi on vesivaroiltaan maailman ykkösluokkaa. Viimeaikaiset kokemukset kuivista kesistä ovat kuitenkin osoittaneet, että meilläkin pohjaveden ehtyminen paikallisesti on mahdollista. Veden käytön ympäristövaikutukset liittyvät vesivarojen kulumisen lisäksi pohjavesien muutoksiin sekä jätevesien vaikutuksiin. Veden lämmitys kuluttaa myös energiaa.

Talleilla, joissa on kaivo, veden kohtuullinen käyttö opettaa varautumaan mahdollisiin kuiviinkin aikoihin. Vesihuoltoverkossa olevat tallit puolestaan voivat säästää veden lisäksi selvää rahaa, myös jätevesimaksuissa. Talleilla voidaan vettä säästää mm. jalkojen jäähdytyksessä käytettävien tihkuletkujen tai kylmätyynyjen avulla.

Jätevedet

Talousjätevesiasetuksen (542/2003) mukaan sekä kiinteistön omistajan että haltijan tulee olla selvillä kiinteistön jätevesien käsittelyjärjestelmästä ja huolehtia sen toimivuudesta. Rakennuslupakäsittelyssä olevien kiinteistöjen jätevesien käsittelyjärjestelmiä valvovat ensisijaisesti rakennusvalvontaviranomaiset. Muiden kiinteistöjen järjestelmiä valvoo ympäristönsuojeluviranomainen.

Jätevesiä syntyy talleilla tilojen ja hevosten pesusta sekä ihmisten pesu- ja käymälävesistä. Hevosten pesussa ja jalkojen jäähdytyksessä voi kuluu suuriakin määriä vettä. Jätevedet voidaan johtaa joko yleiseen viemäriverkkoon tai viemäriverkoston ulkopuolella olevaan erilliseen järjestelmään. Jätevesi tulisi ensisijaisesti johtaa yleiseen jätevesiverkostoon, mikä on myös käyttäjälleen

helppo ja huoltovapaa vaihtoehto.

Talousjätevesiasetus on edellyttänyt vuodesta 2004 alkaen viemäriverkoston ulkopuolella sijaitsevilta kiinteistöiltä toimivaa jäteveden käsittelyjärjestelmää. Tämä koskee myös talleja. Asetus koskee uudisrakentamista ja siihen rinnastettavaa peruskorjausta. Vuoteen 2014 saakka meneillään on siirtymäaika, jonka jälkeen myös vanhojen järjestelmien tulee täyttää jätevesiasetuksen velvoitteet.

Asetuksen mukaan ympäristöön kohdistuvaa kuormitusta tulee vähentää orgaanisen aineksen osalta vähintään 90 %, kokonaisfosforin osalta vähintään 85 % ja kokonaistypen vähintään 40 %. Kunnat voivat sallia ympäristönsuojelumääräyksillään tätä lievempiä vaatimuksia alueilla, joilla vesistökuormitus on vähäistä eikä pinta- ja pohjavesien pilaantumiseen vaaraa ole. Asetuksen mukaan pelkkä saostussäiliökäsittely ei ole siirtymäajan jälkeen enää riittävä. Hyväksyttäviä jätevesien käsittelymenetelmiä ovat mm. kunnallinen viemärointi, umpisäiliö, maapuhdistamot ja pakettimalliset pienpuhdistamot kuten panospuhdistamot ja biosuodattimet.

Siivous- ja muut kunnossapitoaineet

Siivoukseen ja kunnossapitoon on tarjolla runsaasti ympäristömerkittyjä puhdistusaineita. Usein niissä on myös selkeät ohjeet pakkauksen hävittämisestä. Aineiden käyttöä voidaan vähentää noudattamalla tarkasti annosteluohjeita. Aina ei tarvita voimakkaita kemikaaleja eikä edes vettä puhtaan tuloksen saamiseksi: kunnon harjauskin saattaa riittää. Erityisen tarkkoja siivous-, pesu- ja puhdistusaineiden kanssa tulisi olla talleilla, joissa jätevedet käsitellään vain sakokaivoissa: siivouksessa käytettyjen kemikaalien haitalliset ainesosat löytyvät aikanaan lähiojasta tai maaperästä. Biohajoavia pesu- ja puhdistusaineita käyttämällä pesuvedet voi hyvällä omallatunnolla huuhtoa viemäriin myös tällaisilla talleilla.

Energiankulutus

Jokaisella tallilla tarvitaan valoa ja ilmanvaihtoa, ja monilla talleilla lisäksi lämmitystä. Näiden tehtävänä on luoda eläinsuojaan sisäilma, jossa eläin voi hyvin ja jossa hoitajan työolot ovat taroituksenmukaiset. Näiden tuottamiseen tarvi-

taan energiaa, joka yleensä on sähköä tai polttoöljyä.

Tallin lämpötila voidaan pitää hyvinkin alhaisena ja aina talleja ei tarvitse erikseen lämmittää. Hevoset lämmittävät sisäilmaa omalla lämmöllään, jota muodostuu iholta ja hengityselimistä. Nyrkkisääntönä pidetään viiden Celsius-asteen minimirajaa tai sitä, että vesi ei jäädy juoma-astiasa. Kylmähkössä tilassa on myös kiinnitettävä huomiota siihen, ettei tallissa ole vetoa ja että ilma ei ole liian kostea. Tallin lämpötila ja lämmönkulutus riippuvat rakenteiden lämmönlöpäisyydestä, ilmanvaihtotarpeesta sekä rakennuksen koosta ja muodosta.

Energian tuotannolla on yleensä merkittäviä ympäristövaikutuksia. Fossiiliset polttoaineet vapauttavat hiilidioksidia ilmakehään ja edistävät ilmaston lämpenemistä. Ydinvoimalla tuotetulla sähköllä on kauaskantoiset vaikutukset uraanikaivosten ja ydinjätteen muodossa. Energiansäästön lisäksi tallinpitäjän tulisikin tarkastella uusiutuvien energialähteiden käytön mahdollisuutta. Esimerkiksi sähkön vaihtaminen ns. vihreäksi sähköksi on melko helppoa, koska sitä myyvät Suomessa jo kymmenet sähköyhtiöt. Hintoja ja vihreää sähköä myyviä yhtiöitä voi vertailla internetissä sivulla www.vaihdavirtaa.net.

Uusiutuvia energialähteitä ovat puu, olki, lanta sekä maa-, vesi-, tuuli-, ja aurinkoenergia.

Uusiutumattomia energialähteitä ovat ydinvoima sekä fossiiliset polttoaineet kuten öljy, kivihili ja maakaasu.

Turvetta pidetään joko uusiutumattomana tai hitaasti uusiutuvana energialähteenä.

SIISTEYS JA JÄTEHUOLTO

Siisti ja puhdas ympäristö miellyttää silmää, edistää turvallisuutta, parantaa hygieniää ja helpottaa tallin toimintaa. Siistiin ympäristöön myös asiakkaat tulevat mielellään uudestaan. Tehokas ja hyvin hoidettu jätehuolto herättää usein ihmisissä positiivisia tunteita ja antaa kuvan nykyaikaisesta, hyvin organisoidusta tallista, jossa välitetään myös luonnosta.

Suomen ympäristökeskuksen laskelmien mukaan kaatopaikoille joutuu vuosittain noin kaksi miljoonaa tonnia yhdyskuntajätettä. Kaatopaikoilta vapautuu ympäristöön haitallisia päästöjä vielä satojenkin vuosien kuluttua. Lajittelulla voidaan vähentää paitsi jätteen määrää myös kaatopaikkojen negatiivisia ympäristövaikutuksia kuten metaanipäästöjä. Lajittelulla ja jätteiden hyötykäytöllä säästetään myös kustannuksia. Esimerkiksi Hämeessä paikallisen jätehuoltoyhtiön biojätteen käsittelymaksut ovat vain noin 43 prosenttia ja energijätteen maksut 60 prosenttia sekajätteen hinnasta.

Jätelakia, ympäristönsuojelulakia ja kunnan ympäristönsuojelumääräyksiä noudattaen myös tallien on liityttävä järjestettyyn jätteenkuljetukseen. Jokaisen tallin on tärkeä lisäksi tuntea kuntansa jätehuoltomääräykset ja se, millaisia mahdollisuuksia alueella on jätteen hyötykäyttöön ja lajitteluun.

Tallilla syntyvät jätteet

Lannan lisäksi yleisimpiä talleilta syntyviä jätteitä ovat pilaantuneet rehut, hevosenkengät, paperiset rehusäkit sekä paalinarut ja -muovit. Lisäksi syntyy jonkin verran ongelmajätettä (loisteputket, jäteöljyt, lääkkeet), vaarallista jätettä (neulat ja ruiskut) sekä kartonki- ja paperijätettä.

Mikäli talli sijaitsee maaseudulla, osa jätteestä voidaan käsitellä omalla tilalla. Biojätteet voi kompostoida, mikäli siitä ei aiheudu haittaa terveydelle tai ympäristölle. Biojätteen kompostointi tai kompostoitavaksi toimittaminen on todellinen ympäristöteko, sillä kaatopaikalla biojäte hajoaa hapettomissa olosuhteissa tuottaen metaania, joka on hiilidioksidiakin monin verroin haitallisempi kasvihuonekaasu. Kompostoinnissa metaania ei synny. Pelkkää kasvimassaa sisältävät

Ongelmajätteitä ovat

- Öljyiset jätteet (moottori- ja vaihteistoöljyt, öljynsuodattimet, trasselit jne.)
- Maalit, lakat, liimat ja liuottimet
- Akut, monet paristot ja akkunesteet
- Bensiini
- Kasvinsuojelu- ja torjunta-aineet
- Loisteputket, kuumemittarit ja energiansäästö- sekä lämpölamput (sisältävät elohopeaa)
- Kestopuu ja kylästysaineet
- Lääkkeet
- Hapot ja emäkset, kuten vahvat pesuaineet
- Jääkaapit ja pakastimet
- Sähkö- ja elektroniikkaromu
- Tulostimen värikasetit

jätteet voi kompostoida esimerkiksi avonaisessa puukehikossa, mutta rehu- kuten ruokajätteetkin tulisi kompostoida tuhoeläimiltä suojatussa kompostissa, jossa on kansi, seinät ja pohjaverkko. Biojätteen kerääminen lantalaan on ongelmalista juuri tuhoeläinriskin takia.

Tilan lämmityskattilassa voi polttaa käsittelemätöntä puuta, risuja, pahvia ja keräykseen kelpaamatonta paperia. Taajamien ulkopuolella saa avotulella yleensä polttaa myös risuja ja oksia. Paalimuovien polttaminen on kuitenkin kiellettyä. Tarkistathan kuntasi jätehuoltomääräyksistä tarkemmat ohjeet ja määräykset, ennen kuin poltat jätettä!

Omasta kunnasta tai paikallisesta jätehuolto-yhtiöstä kannattaa tarkistaa, onko alueella yrityksiä, jotka hyödyntävät myös muita hyötyjätteitä.

Energijätteeseen voi laittaa kaikki muovit lukuun ottamatta PVC- muoviva. Lisäksi energiaksi voi kierrättää paperisäkit. Muoviset paalinarut ja kylästetty puu eivät kuulu energijätteeseen. Kylästettyä puuta vastaanottavat pisteet voi tarkistaa osoitteesta www.kestopuu.fi.

Ongelmajätteet tulisi säilyttää alkuperäisissä pakkauksissaan. Niitä ei pidä sekoittaa muiden jät-

Taulukko 5. Tallilla ja asumisessa syntyvät hyötykäyttöön kelpaavat jätteet.

Jäte	Kelpaa	Mitä tulee	Ei kelpaa
Biojäte	Hedelmien, juuresten ja kananmunien kuoret Ruoantähteet ja pilaantuneet elintarvikkeet Kalojen perkuujätteet Kahvin ja teen porot suodatinpapereineen Käytetyt talouspaperit Puutarhajätteet ja kukkamulta Pahviset kananmunakennot	Kompostimultaa	Tupakantumpit Tuhka Tekstiilit Imurien pölypussit
Keräyspaperi	Sanoma- ja aikakauslehdet Mainosposti Kirjekuoret (myös ikkunalliset) Piirustus- ja kopiopaperit nitteineen	Sanomalehtipaperia	Vaha- ja muovipintaiset paperit Märät ja likaantuneet paperit Pahvit ja ruskeat pahvit sekä ruskeat paperikassit Kääre- ja lahjapaperit Paperisäkit Pehmopaperi
Keräyspahvi	Aaltopahvit Ruskea kartonki Voimapaperi Paperisäkit	Hylsykartonkia	Märkä ja likainen pahvi Folio- ja kelmupahvi Styroksi
Keräyskartonki	Kartonkitölkit (mehu-, maito-, viini- ja pesuainetölkit) Kartonkipakkaukset (muro- ja keksipaketit, pizzalaatikat, kananmunakennot) Kartonkiset kertakäyttöastiat Paperikassit ja -säkit Paperipussit (sokeri- ja jauhopussit) Paperihylsy	Hylsykartonkia	Likaiset ja huuhtelemattomat pakkaukset Muovit Styroksi
Keräyslasi	Lasipurkit ja -pullot Lasiastiat	Lasivillaa, lasipakkauksia	Keramiikka ja posliini Ikkunalasi Autonlasi, lämpöläsi Duralex- talouslasi Kuumuuden kestävä lasi (uunivuoat) Lankavahvisteinen lasi

Jäte	Kelpaa	Mitä tulee	Ei kelpaa
Pienmetalli	Hevosenkengät Säilyke- ja juomatölkit Pienet metalliesineet Puhtaat alumiinivuoat Foliot, korkit ja metallikannet Tyhjät maalipurkit	Uutta metallia	Sähkö- ja elektroniikkalaitteet Maalipurkit Kaapelit Paristot ja muut ongelmajätteet
Keräysmetalli	Pienmetalli (ks. yllä) Metalliromu Kaapeliromu Emalipinnoitteiset astiat	Metalliteollisuuden raaka-ainetta	Maaliset tynnyrit Huonekalut
Energiajäte	Auma- ja paalimuovit ja suursäkit Muu muovi- ja pakkausmuovi (ei PVC) Likaiset paperit ja pahvit Puupakkaukset Styroksi Paperipyyhkeet	Kierrätyspoltoainetta, ja lopulta energiaa	Paalinarut Kyllästetty puu Kipsilevyt ja eristeet Biojäte PVC Hygieniatuotteet (vaipat, siteet) Ongelmajäte Kivi, hiekka ja maa-aines

teiden kanssa, ja ne tulisi varastoida lukitussa ja katetussa tilassa. Ongelmajätteitä ei pidä säilyttää tarpeettoman pitkään eikä suuria määriä, sillä niihin liittyy palo- ja turvallisuusriskejä. Paikalliset jätehuoltoyritykset järjestävät yleensä ongelmajätekeräytempauksia tai huolehtivat muutoin siitä, että jätteen toimittaminen asianmukaiseen käsittelyyn on mahdollisimman helppoa. Ongelmajätteen määrää voi pyrkiä vähentämään korvaamalla tuote vähemmän haitallisella tai tarkentamalla tuotteiden määrää. Lisätietoja ongelmajätteistä löytyy sivulta www.ongelmajate.fi.

Sähkö- ja elektroniikkaromua (SER) koskee tuottajavastuu, eli laitteiden valmistajat ja maahantuojat vastaavat romun vastaanottamisesta ja hyödyntämisestä. Uuden laitteen omistaja maksaa kierrätysmaksun laitteen hinnassa, joten romun voi jättää vastaanottopisteeseen ilmaiseksi. Sähkö- ja elektroniikkaromua ovat mm. televisiot, pesukoneet, kylmälaitteet, tietokoneet ja muut toimistokoneet.

Pistävät ja viiltävät jätteet kuten injektioneulat on kerättävä erikseen tiiviiseen, kestävään ja

kannelliseen astiaan. Viiltävät ja pistävät jätteet sekä vanhentuneet lääkkeet voi toimittaa apteekkiin ja ongelmajätekeräykseen.

KUOLLEEN HEVOSEN HÄVITTÄMINEN

Hevoson kuollessa murhetta saattavat menetyksen lisäksi aiheuttaa myös lopettamiseen ja ruhon hävittämiseen liittyvät käytännön ongelmat.

Hevoson ruhon hävityksestä vastaa omistaja tai tallinpitäjä itse. Suomessa hevosen saa haudata haja-asutusalueille tietyin edellytyksin. Hevosta ei saa haudata sellaisille alueille, jossa se voisi pilata pohja- tai pintavesiä. Hevosia ei saa haudata pohjavesialueelle, vedenottamon lähelle, alle 250 metrin päähän kaivosta eikä vesistöön viettävään rinteeseen. Lisäksi maan tulee olla tiivistä ja ruho on haudattava niin syväälle (1,7 m), että sen päällä on vähintään yksi metri maata. Kunnan eläinlääkäriltä kannattaa varmistaa, onko suunniteltu hautapaikka hyväksyttävä.

Ruho voidaan myös toimittaa eläinjätteen käsittelylaitokselle. Joissain kunnissa on myös mahdollista saada hevosille hautapaikka. Palveluun voi liittyä mahdollisuus tilata eläinlääkäri lopettamaan hevonen hautauspaikalle.

Lisää neuvoja ja ohjeita hevosen hautaamisesta saa kunnaneläinlääkäriltä tai kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselta.

Hevosia vastaanottavat teurastamot vuonna 2008:

Hahtolan kotiteurastamo, Seljantie 61, Orismala, p. 06-472 5132, 050 511 3519, 050 468 7278
 Hannu Vainio Oy, Hautjärventie 356, Hautjärvi, p. 019- 685 1110
 Heikkilän tilateurastamo (T:mi Kontiolahden Tukuturkis), Heikkiläntie 6, Katajaranta, p. 040- 700 6511
 Koivikon opetusteurastamo, Koivikontie 8, Puhos, p. 050- 431 4428
 Liha-Pouttu Oy (osa Atria-konsernia), Tehtaankatu 1, Kannus, p. 020 4728111
 Liha R. Hietanen Oy, Pääkkösentie 59, Vammala, p. 03- 514 1533
 Lihatuokku Penan Liha Oy, Vanhamikkola 224, Turenki, p. 03-6723 444
 Oulunseudun Teurastamopalvelut Oy, Krouvintie 6, Oulu, p. 0400- 171 611 ja 040- 748 2633
 Paijan Tilateurastamo, Saarikontie 141, Urjala, p. 03- 546 2462
 Paimion Teurastamo oy, Kotkojantie 83, Paimio, p. 02- 477 2000
 Polvijärven liha-aitta, Kinahmontie 31, Polvijärvi, p. 013- 633 121
 Veljekset Rönkä Oy, Mahlatie 7, Kemi, p. 016- 226 2200
 Sata-Hämeen Teurastamo Oy, Mäkelänkatu 1, Roismala, p. 03- 513 0121
 Tourun Tilateurastamo, Touruntie 27, Lavia, p. 02- 557 6163 ja 0500- 955 263
 Vuorenmaa Jarmo Tmi, Kullaantie 414, Harjunpää, p. 02- 539 0822

Teurastamoihin otetaan ainoastaan rekisteröityjä hevosia ja poneja. Osa teurastamoista ottaa hevosia vain siinä tapauksessa, että lihalle on vastaanottaja.

Eläinruhojen käsittelylaitokset:

Findest Protein Oy, Tarhatie 25, Kaustinen, p. 020- 198 1800
 Omistaja vastaa kuljetuksesta, eläinlääkäri lopettaa hevosen tehtaalla
 Honkajoki Oy, Santastentie 197, Honkajoki, p. 02- 550 1100
 Honkajoen kuljetukset hoitaa Kuljetusliike Lauhaluoma Ky, Kauhajoentie 941, Honkajoki, p. 010 834 6460

Muita hevosia vastaanottavia tahoja:

Mäntsälän Lemmikkilehto, Hevosten tuhkaus, p. 0400- 496 819
 Yliopistollinen eläinsairaala, Hevossairaala, Koetilakuja 1, Helsinki, p. 09- 1911 (yliopiston vaihde)

Arvioi alla olevan kysymyslistan avulla oman toimintasi nykytilanne:

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Yleistä: Oletteko hankkinut rakennusluvan tallitilojen rakentamiseen, olennaiseen muuttamiseen tai alkuperäisen käyttötarkoituksen olennaiseen muuttamiseen?	●			
Oletteko ilmoittanut kirjallisesti terveydensuojeluviranomaiselle tallitilojen sijoittamisesta tai käyttöönotosta asemakaava-alueelle viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista?	●			
Teetättekö, tai teettääkö joku toinen lannan hyödyntäjä, lannasta analyysejä kokonaistyypistä vähintään viiden vuoden välein?	●			
Mikäli tallissanne on lantala:				
Onko tallin lantavarasto nitraattiasetuksen mukainen?	●			
Varastoidaanko lantaa vesitiiviillä pohjalla (betoni K30-2, asfalttibetoni tai valuasfaltti)?	●			
Onko lantalan ulkopuolella vesitiivis kuormauslaatta?	●			
Varastoidaanko lantaa niin, ettei naapurustoon kulkeudu hajua?	●			
Mikäli tallillanne on avolantala lähellä taajaa asutusta tai naapurua, onko sille olemassa lupa?	●			
Onko avolantalassa olevan ajoluiskan nousu vähintään 0,5 metriä?	●			
Ovatko avolantalalan seinämät vähintään 0,5 m korkeat?	●			
Mikäli rakennuksen seinää ei ole avolantalalan kohdalla erityisesti suojattu, onko lantalan ja rakennuksen välinen etäisyys vähintään 1,2 m?	●			
Onko avolantalaan satava vesi ja lumi otettu mitoituksessa huomioon (ohjearvo 0,1 m ³ /m ²)?	●			
Onko avolantalalan tallinpuoleinen seinä vähintään 1 m korkea?	●			
Onko avolantala erotettu näkösuojalla naapureilta, esimerkiksi 1,5 metriä korkean seinämän tai tiheän kuusiaidan avulla?	●			
Varmistattekö säännöllisin väliajoin uusilta ja vanhoilta naapureilta, ettei lannan varastointi aiheuta hajua tai muuta haittaa?	✳			
Mikäli tallinne lantala on katettu:				
Tuulettuuko lantalanne hyvin (yksi seinä on avonainen, ulkovaippa harva tai aukollinen)?	●			
Onko lantalan kynnyks (ajoluiska) vähintään 0,2 metriä korkea?	●			
Ovatko katetun lantalan betoniseinät vähintään 1,5 m korkeat?	●			
Sopiiko lantalarakennus hyvin maisemaan ja muuhun rakennuskantaan?	✳			
Tallit ilman lantala:				
Teettekö vuosittain valvontailmoituksen ympäristönsuojeluviranomaiselle?	●			
Jos lantaa muodostuu yli 20 m ³ vuodessa, onko lanta varastoitu tiivispohjaisella varastointipaikalla, esimerkiksi vaihtolavalla?	●			
Mikäli lanta varastoidaan vaihtolavalla, onko veden pääsy lavalle estetty?	■			

	Kyllä	Ei	Ei kosketalliani	Huomioitavaa
Mikäli patteroitte lantaa:				
Patteroidaanko lantaa vain poikkeustapauksissa, ei vuodesta toiseen?	●			
Onko patteroinnista ilmoitettu etukäteen kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle?	●			
Onko lastauspaikan pohja tiivis?	●			
Mikäli patteri tehdään talvella, poistetaanko paikalta ensin lumi?	●			
Laitetaanko patterin pohjaksi 15 cm:n kerros turvetta tai 20 cm olkisilppua?	●			
Peitetäänkö patteri esimerkiksi turpeella (väh. 10 cm:n kerros)?	●			
Oletteko varmistaneet, että lantaa ei patteroita pohjavesialueella tai tulva-alueilla?	●			
Onko lantapatteri: <ul style="list-style-type: none"> • vähintään 100 metrin päässä vesistöstä tai valtaojasta? • vähintään 5 metrin päässä ojasta? • vähintään 100 metrin päässä talouskaivosta? 	●			
Onko lantapatteri tasaisen peltolohkon keskellä tai vaihtoehtoisesti kaltevan pellon yläreunassa?	●			
Mikäli patteroitte useampana vuotena, perustetaanko lantapatteri aina eri peltolohkelle?	●			
Pihaton kuivikepohja lantavarastona:				
Mikäli pihatostanne poistetaan lantaa levityskiellon (15.10. – 15.4.) aikana, onko tätä varten olemassa asianmukainen varasto?	●			
Onko tallilla varasto tarhoista kerättävää lantaa varten, mikäli sitä ei viedä kuivikepohjaan?	●			
Onko pihaton pohja tiivis, ei maapohjainen?	●			
Lannan hyödyntäminen lannoitteena omalla tilalla:				
Noudatatteko nitraattiasetuksen ehtoja lannan levityksessä?	●			
Levitetäänkö lantaa pelloille vain keväisin?	■			
Mullataanko pellolle levitetty lanta neljän tunnin sisällä levityksestä?	■			
Lannan luovutus ja hyödyntäminen:				
Jos luovutate lantaa toisten käyttöön, oletteko tehneet ympäristönsuojeluviranomaiselle valvontailmoituksen?	●			
Mikäli lannan vastaanottajalla ei ole nitraattiasetuksen edellyttämää lantavarastoa, eikä lanta mene välittömästi hyödynnettäväksi, onko hänellä ympäristösuojelun mukainen lupa lannan hyödyntämiseen?	●			
Mikäli myytte tai luovutate lantaa mullan valmistukseen, onko valmistaja rekisteröitynyt toiminnanharjoittajaksi Elintarviketurvallisuusvirasto Eviraan?	●			

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Mikäli myytte tai luovutate tallilta lantaa pakattuna, oletteko tehneet ilmoituksen elinkeinotoiminnan aloittamisesta Elintarviketurvallisuusvirasto Eviraan?	●			
Hyödynnetäänkö lanta ensisijaisesti ravinteena kasvintuotannossa?	■			
Onko lannan luovuttamisesta olemassa kirjallinen sopimus?	✱			
Pidättekö kirjaa luovuttamastanne lannasta, luovutusajankohdista ja käyttökohteista?	✱			
Lannan kompostointi Kompostoitteko lantaa hallituissa oloissa, kuten kompostointikentillä?	✱			
Tarhat: Onko hevosten ulkotarha perustettu vähintään 20 m etäisyydelle valtaojasta ja 100 m purosta ym. vesistöstä (suojaetäisyyden tulee kuitenkin olla olosuhteista riippuen vähintään 10 - 50 m)?	■			
Onko vesistöön ja valtaojaan viettävät rinteet jätetty kokonaan ulkotarhan ulkopuolelle, ellei rinteiden ja vesiuoman välillä ole mahdollista jättää riittävää suojavyöhykettä?	■			
Siivotaanko tarhat viikottain?	✱			
Onko varmistettu, ettei tarhoihin tule valumavesiä ulkopuolelta tai katoilta tulevia sadevesiä?	✱			
Vaihdetaanko tarhojen likaantuneet pintamaat vuosittain?	✱			
Onko tarhavesien puhdistamisesta tehty suunnitelma?	✱			
Onko tarhojen puusto suojattu?	✱			
Laitumet: Onko laidunjärjestelyissänne otettu huomioon, että laitumet tuottavat huomattavasti loppukesällä?	✱			
Annetaanko fosforipitoinen lannoite nurmen perustamisen yhteydessä?	✱			
Uusitaanko laitumia vähintään 3 – 4 vuoden välein?	✱			
Sopivatko aidat mahdollisimman hyvin maisemaan?	✱			
Tallin materiaalivirrat Vaikuttavatko ympäristönäkökohdat hankintoihinne (Käytättekö esim. ympäristömerkittyjä puhdistusaineita)?	✱			
Onko rehuntuottajanne sitoutunut maatalouden ympäristötukiohjelmaan tai toimii muuten hyvän maatalouskäytännön puitteissa?	✱			
Pyrittekö vähentämään rehunkulutusta mm. estämällä varastointihävikkejä?	✱			
Seuraatteko kuivikkeen kulutusta?	✱			
Säästetäänkö tallillanne vettä ja onko veden käyttöä ohjeistettu?	✱			
Energiankulutus Seuraatteko tallillanne energiankulutusta?	✱			
Käytättekö energiaa säästäviä lamppuja?	✱			

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Oletteko tehneet muuta ja/tai suunnitelleet sähkön tai muun energian säästämiseen liittyviä asioita (valaistus, ilmanvaihto, lämmitys)?	✱			
Käytättekö lämmitysenergiana uusiutuvia energialähteitä?	✱			
Ohjaatteko tallilla henkilökuntaa ja asiakkaita energian säästämiseen?	✱			
Jätehuolto				
Pidättekö tallin ja sen ympäristön siistinä ympäri vuoden?	●			
Oletteko tutustuneet kunnan jätehuoltomääräyksiin ja noudatatteko niitä?	●			
Lajitteletteko seuraavat jätejakeet tallillanne: <ul style="list-style-type: none"> • Sekajäte • Biojäte • Keräyspaperi • Metallijäte • Energiajäte 	■			
Viettekö talliltanne ongelmajätekeräykseen: <ul style="list-style-type: none"> • Vanhentuneet lääkkeet • Neulat ja ruiskut • Kemikaalit • Kyllästetty puu • Loisteputket • Vanhat akut • Öljyt, liimat yms. 	●			
Säilytättekö ongelmajätteitä lukitussa ja katetussa tilassa?	●			
Pidättekö ongelmajätteistä kirjaa?	✱			
Onko varmistettu, että tallikiinteistöille ei ole haudattu tai jätetty paikalleen seuraavia jätteitä: <ul style="list-style-type: none"> • sekajätteitä • autonromuja • työkoneita tai työkaluja • ongelmajätteitä (esim. akkuja, öljyjä, torjunta-aineita, sähkökaapeleita) • käytöstä poistettu öljysäiliö 	●			
Onko jätteiden säilyttäminen, kerääminen, kuljettaminen, käsittely ja hyödyntäminen sekä jäteveden johtaminen ja puhdistus hoidettu niin, että niistä ei aiheudu terveyshaittaa? (esimerkiksi lantaa ei varastoida kaivon tai vesistön vieressä)	●			
Seurataanko tallillanne jätemääriä?	✱			
Onko henkilökunta saanut koulutusta jäteasioiden kuten lajittelun hoitamisessa?	✱			
Käyttekö henkilökunnan kanssa säännöllisesti läpi jätehuoltoasioita ja siihen liittyviä mahdollisia ongelmakohtia ja parannustarpeita?	✱			
Onko jätteiden lajittelusta laadittu ohjeet?	✱			

Onko tallillanne valittu henkilöä, joka vastaa jätehuoltoasioista kuten jätehuoltosopimuksista, jäteastioiden tyhjennyksestä, henkilökunnan ohjeistamisesta jne.?	*			
Jätevedet Mikäli tallinne jätevedet käsitellään muutoin kuin johtamalla ne viemäriverkkoon, onko tallinne jätevesien käsittelymenetelmistä olemassa selvitys?	●			
Onko ko. jätevesijärjestelmästä olemassa käyttö- ja huolto-ohjeet?	●			
Mikäli tallillanne on jätevesille vain sakokaivokäsittely, käytetäänkö tallillanne vain biohajoavia pesu- ja puhdistusaineita?	*			
Kuollut hevonen Tiedätekö, mitä kunnan jätehuolto- ja ympäristönsuojelumääräyksissä määrätään hevosten ruhojen hautaamisesta?	●			
Oletteko varmistaneet, ettei hautauspaikka sijaitse: • pohjavesialueella tai vedenottamon suoja-alueella? • alle 250 metrin etäisyydellä kaivosta? • vesistöön viettävällä rinteellä?	●			
Onko hevosten ruhot haudattu niin syväälle, että ruhon päällä on vähintään metri maata?	●			
Onko hevosten ruhot haudattu sellaiseen paikkaan, jota ei tulla pian hautaamisen jälkeen kyntämään tai kaivamaan?	●			
Ilmoitatteko kunnan eläinlääkärille hevosen ruhon hautaamisesta?	●			
Pidättekö kirjaa hautaamistanne hevosista, hautausajoista ja -paikoista?	*			

● = lainsäädännön vaatimus ■ = lainsäädännön suositus * = yleinen suositus

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS:

Airaksinen, S. 2006. Bedding and Manure Management in Horse Stables. Its Effect on Stable Air Quality, Paddock Hygiene and the Compostability and Utilization of Manure. Kuopion yliopisto, Kuopio 2006.

Linatti, H., Okkonen, N., Jansson, H. 2005. Hevostilan ympäristön hallinta -tietopaketti. Saatavilla osoitteessa: <http://www.hevosyrittaja.fi/ep/tiedostot/yh.pdf>

Närvänen, A., Jansson, H. 2007. Ferrisulfaatti saostaa ojavesisistä liuonneet fosforit. Maaseudun Tiede 64, 2(22.10.2007): 13. Saatavilla osoitteessa: <http://www.mtt.fi/maaseuduntiede/pdf/mtt-mt-v64n02s13b.pdf>

Suomen Hippos. 2007. Hevosenomistajan opas. Saatavilla osoitteessa: <http://www.hippos.fi/hippos/Ajankohtaista2007/tototiedotteet/hevosenomistajapas2.pdf>

Uusi-Kämpä, J., Närvänen, A., Jansson, H., Jansson, H. 2007. Hevostarhojen fosforit ja mikrobit kuriin. Maaseudun Tiede 64, 2(22.10.2007): 10. Saatavilla osoitteessa: <http://www.mtt.fi/maaseuduntiede/pdf/mtt-mt-v64n02s10b.pdf>

YM 2001: Nitraattidirektiivin toimeenpanoa koskevan Valtioneuvoston Asetuksen nro 931/2000 selvennyksiä. Saatavilla osoitteessa: <http://www.kunnat.net/attachment.asp?path=1;29;145;30546;38442;23951;32234;99563;99564>

MMM-RMO C4. Maa- ja metsätalousministeriön rakentamismääräykset ja -ohjeet. Liite 12. Saatavilla osoitteessa: <http://www.mmm.fi/attachments/5g5VkwMop/5g7GBLiUF/Files/CurrentFile/L12-rmoC4-01.pdf>

www.equinelife.fi, www.evira.fi, www.finlex.fi, www.hevostietokeskus.fi, www.hevosyrittaja.fi, www.kestopuu.fi, www.ongelmajate.fi, www.vaihdavirtaa.net, www.ymparisto.fi

5 Turvallinen talli

Inkeri Pesonen
Hanna Virtanen
Charlotta Rosenberg
Kielo Kivilohkare
Menna Rantala

Turvallisuuden ja hevosen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää luoda suhde, jossa hevonen kunnioittaa, mutta ei pelkää ihmistä. Ammatillainen tai osaava harrastaja tuntee omat taitonsa, suhteuttaa ne hevosen koulutus- ja kehitysvaiheeseen ja tietää, millaisissa tilanteissa voi toimia turvallisesti ja hevosta pelottamatta. Kokemattomat tarvitsevat apua, ohjausta ja joskus rajoituksiakin esim. maastoretkillä ja liikenteessä liikkumiseen. Omilla säännöillään tallit voivat välttää monta onnettomuutta.

Turvallisuuden kannalta merkittävä riski ovat ihmiset, jotka eivät tunne hevosen käyttäytymistä, aisteja tai viestintää. He eivät ymmärrä aiheuttavansa itse vaaraa tilanteissa, joissa hevonen kohtaa koneita, liikennettä, melua tai muuta yllättävää häiriötä.

Hevosten kanssa sattuneista tapaturmista tai alan työstä johtuvista sairastumisista ei ole olemassa kattavia tilastoja. Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela on kuitenkin kerännyt tapaturmatilastoja onnettomuuksien syistä hevostaloudessa. Eniten onnettomuuksia tapahtuu hevosten kuljetuksen, talutuksen tai valjastuksen yhteydessä. Yleisempiä tapaturmia ovat potkut, puremat,

hevosen alle jääminen sekä riuhtaisun aiheuttamat vammat.

Henkilöriskien lisäksi keskeisen riskin muodostavat itse tallirakennukset. Paloturvallisuusriskejä eläinsuojissa aiheuttavat etenkin sähkö- ja lämmityslaitteet sekä huolimattomuus huolto- ja korjaustöissä. Lisäksi pöly ja ylimääräiset tavarat käytävillä lisäävät paitsi palokuormaa myös haittaavat sammutustöitä. Jokainen talli voikin omalla asenteellaan ja toiminnallaan ennaltaehkäistä vaaratilanteita. Hyvä käytäntö riskien kartoittamiseksi on pitää esimerkiksi vuosittainen turvallisuuspäivä koko tallihenkilökunnan kanssa.

Vuonna 2005 julkaistu *Työturvallisuuskeskuksen opas/Hevoset ja työturvallisuus/* sisältää runsaasti Equine-Life-hankkeessa esille nousseita asioita. Siksi kirjaa on hyödynnetty tässä luvussa monelta osin.

LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUUT SÄÄDÖKSET

Turvallinen työskentely perustuu ennakointiin ja työn tekemiseen harkiten ja suunnitelmallisesti. Jokaisen tulee tuntea työhönsä liittyvät vaarat ja

Hevostalleja koskeva keskeinen turvallisuuslainsäädäntö (muutoksineen):

Työturvallisuuslaki (738/2002): Lain tavoitteena on parantaa työympäristöä ja työoloja ja turvata työntekijöiden työkyky. Päämääränä on myös ehkäistä työtapaturmia ja muita työympäristöstä johtuvia haittoja työntekijän terveydelle. Laki sisältää työturvallisuutta koskevia yleisiä periaatteita ja velvollisuuksia (mm. työnantajan ja työntekijän velvollisuudet ja työolosuhteita koskevat tarkemmat säännökset).

Valtioneuvoston asetus työpaikkojen turvallisuus- ja terveysturvallisuudesta (577/2003): Asetus sisältää työpaikkojen turvallisuus- ja terveysturvallisuuteen liittyviä säännöksiä, mm. työnantajan yleiset velvollisuudet, vaadittavat tilat, työpaikan valaistus, työpaikan paloturvallisuus ja pelastautuminen hätätilanteissa, työntekijöille annettavat suojelu- ja pelastautumisohjeet.

Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006): Lain tarkoituksena on varmistaa, että työsuojelua koskevia säännöksiä noudatetaan. Lailla halutaan parantaa työympäristöä ja työoloja. Laki edellyttää viranomaisten, työnantajan ja työntekijöiden yhteistoimintaa. Laki sisältää säännöksiä mm. työsuojeluviranomaisen ja tarkastajan toimivaltuuksista ja velvollisuuksista, toimivallan käytöstä, tuotteiden turvallisuuden valvonnasta ja työsuojelun yhteistoiminnasta.

Tieliikennelaki (267/1981)- ja asetus (182/1982): Lain tavoitteena on pitää yllä liikenneturvallisuutta. Laki koskee kaikkea liikennettä tiellä. Ratsastajan ja hevosen kuljettajan on soveltuvin osin noudatettava ajoneuvon kuljettajaa koskevia säädöksiä. Asetus koskee liikennettä ja liikenteen ohjaamista teillä sekä sisältää liikennemerkkien määräykset.

Ajoneuvolaki (1090/2002): Laki koskee mm. ajoneuvojen yleisiä turvallisuusvaatimuksia, rekisteröintiä ja katsastusta, rakennetta, varusteita ja tyyppihyväksyntää.

Liikenne- ja viestintäministeriön asetus traktorien, moottorityökoneiden ja maastoajoneuvojen, niiden perävaunujen sekä hinattavien laitteiden rakenteesta ja varusteista (274/2006): Asetuksessa (luku 10) on määritelty vaatimuksia myös erilaisille hevosajoneuvoille.

Terveydensuojelulaki (765/1994): Lain tarkoituksena on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen. Lailla pyritään ehkäisemään, vähentämään ja poistamaan elinympäristössä esiintyviä, terveyttä haittaavia tekijöitä. Laki sisältää yleisiä terveyden suojelun periaatteita ja velvollisuuksia (mm. ilmoituksenvarainen toiminta, talousvesi, jätteet ja jätevesi, asunnon ja muun oleskelutilan sekä yleisten alueiden terveydelliset vaatimukset, yleinen elintarvikehygienia).

Työterveyshuoltolaki (1383/2001): Lain tarkoituksena on ehkäistä työhön liittyviä sairauksia ja tapaturmia ja edistää työn ja työympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Lailla halutaan myös edistää työntekijöiden terveyttä, työ- ja toimintakykyä sekä työyhteisön toimintaa. Laissa on säädöksiä työnantajan velvollisuudesta järjestää työterveyshuolto.

Laki nuorista työntekijöistä (998/1993): Lain tarkoituksena on turvata nuoren asema työelämässä ja taata ikään nähden riittävästi vapaa-aikaa ja lepoa. Lakia sovelletaan alle 18-vuotiaisiin, ja se sisältää säännöksiä mm. työajasta, työn turvallisuudesta ja terveellisyydestä.

Asetus nuorten työntekijäin suojelusta (508/1986): Asetus sisältää säännöksiä mm. kielletyistä töistä, vaarallisista töistä sekä säännöksiä opetuksesta ja työn ohjauksesta.

Tapaturmavakuutuslaki (608/1948): Lain tarkoituksena on taata hyvä sosiaaliturva työtapaturman ja ammattitaudin jälkeen. Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen tarkoituksena on korvata työssä sattuneista tapaturmista ja ammattitaudeista työntekijöille tai heidän omaisilleen aiheutuneet menetykset ja vahingot.

Ammattitautilaki (1343/1988): Lain tarkoituksena on korvata työntekijälle työstä aiheutuneen sairauden seuraukset. Ammattitautilain mukaan korvataan sairaus, joka on todennäköisesti ja pääasiallisesti aiheutunut työssä esiintyvistä fysikaalisista, kemiallisista ja biologisista altisteista.

Ammattitautiasetus (1347/1988): Ammattitautiasetuksessa määritellään biologiset altisteet, kuten bakteerit ja homeiden vapauttamat itiöt.

Pelastuslaki (468/2003): Lain tarkoituksena on ehkäistä tulipaloja ja muita onnettomuuksia, pelastaa ja suojata ihmisiä, omaisuutta ja ympäristöä, rajoittaa vahinkoja ja lieventää seurauksia. Laki kattaa myös väestönsuojelun. Laki sisältää pelastusasioita koskevia yleisiä periaatteita ja velvollisuuksia.

Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (787/2003): Asetus sisältää pelastustoimeen liittyviä säännöksiä (mm. alueen pelastustoimen tehtävät, muiden viranomaisten osallistuminen pelastustoimeen ja virka-apu, vapaaehtoisten osallistuminen pelastustoimeen, yhteistoiminta, velvollisuus laatia pelastussuunnitelma, vuosittain palotarkastettavat kohteet).

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999): Laki ohjaa alueiden käyttöä ja rakentamista. Laisa annetaan ohjeita myös rakennusten paloturvallisuuteen liittyen.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus tuettavaa rakentamista koskevista rakentamismääräyksistä ja ohjeista (4576/00/2001): Asetuksen liitteissä on sitovia määräyksiä sekä suosituksia, joiden tarkoituksena on edistää muun muassa työympäristön kannalta tarkoituksenmukaista tilasuunnittelua.

Ympäristöministeriön asetus rakennusten paloturvallisuudesta (2002): Määräyksiä ja ohjeita rakennusten paloturvallisuuteen, kuten palokuorman, rakennusten paloluokkaan, palo-osastointiin ja rakenteiden kantavuuteen liittyen.

Ympäristöministeriön asetus rakennuksen käyttöturvallisuudesta (2001): Määräyksiä ja ohjeita rakennusten käyttöturvallisuuteen, kuten putoamiseen, valaistukseen, turvarusteisiin ja huoltoon liittyen.

Jokamiehenoikeus: Takaa toisen alueella liikkumisen tilapäisesti ratsain. Jokamiehen oikeus ei koske hevonen ja rattaat- yhdistelmää, sillä se rinnastetaan hevosajoneuvo. Oikeus koskee vain yksityishenkilöitä.

Kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta annettu laki (75/2004): Laki koskee hevosyrittäjiä, jotka tuottavat erilaisia ratsastuspalveluita kuluttajille. Lain mukaan yrittäjän on varmistettava, että ohjelmapalvelu ei aiheuta vaaraa osallistujien terveydelle tai heidän omaisuudelleen.

Lisäksi hevosten kuljettamista koskevat

- Laki eläinten kuljetuksesta (1429/2006)
- Eläinsuojelulaki (247/1996)
- Eläinsuojeluasetus (396/1996) ja
- Eläinkuljetusasetus (EY 1/2005)

Edellä mainituista laeista ja asetuksista on enemmän tietoa luvussa 3 hyvinvoiva hevonen.

suojautumiskeinot. Työnantajan huolehtimisvelvollisuus on lainsäädännön mukaan hyvin laaja. Se käsittää kaikki työntekijöiden turvallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia vaarantavat tekijät. Työntekijöillä on puolestaan velvollisuus noudattaa työpaikan turvallisuusohjeita, ottaa huomioon mahdolliset vaaratekijät ja ilmoittaa huomaamistaan puutteista esimiehelle tai työnantajalle.

HEVONEN TALLISSA JA TALLIYMPÄRISTÖ

Tallin turvallisuutta parantavat merkittävästi varsin arkiset, työturvallisuus- ja rakennuslainkin edellyttämät asiat: turvalliset rakenteet, sopivat materiaalit, riittävä valaistus, järjestys, siisteys ja hyvä ilmanvaihto. Eläinsuojelulaki asettaa minimivaatimukset tallien ja karsinoiden mittoihin (luku 3). Niihin liittyvät uudet vaatimukset ovat

voimassa uusissa, rakennettavissa talleissa jo nyt, ja vanhoissa talleissa vuonna 2014.

Tallitilat

Tallitilojen turvallisuutta koskevia lakeja ovat mm. pelastuslaki, valtioneuvoston asetus pelastustoimesta, työturvallisuuslaki, Valtioneuvoston päätös työpaikkojen turvallisuus- ja terveysvaatimuksista sekä kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta annettu laki, mikä siis koskee vain osaa yrittäjistä.

Työturvallisuuslaki edellyttää, että työpaikan lattiat, portaat ja käytävät on pidettävä sellaisessa kunnossa, ettei liukastumis- tai kompastumisvaaraa ole. Myös eläinsuojelumääräyksissä on asetettu vaatimuksia edellä mainituista asioista. Väljät ja esteettömät kulkuväylät vähentävät tapaturmariskiä ja työkin sujuu helpommin. Suositus on, että karsinoiden välinen käytävä on ratsastustallissa vähintään 2,5 m ja ravitallissa 3,5 m. Vapaata aluetta tulisi olla ainakin 1 m. Leveät ovet

Kuva 26. Hyvässä pesupaikassa on riittävästi tilaa, kunnollinen valaistus ja ilmastointi. Hevonen on kiinnitetty molemmilta puolilta ja pystyy seuraamaan käytävän tapahtumia. Vesipiste olisi hyvä sijoittaa pesupaikan etuosaan.

Kuva 27. Turvallisesti sijoitetut siivousvälineet eivät pyöri hevosten eikä ihmisten jaloissa.

helpottavat pelastusmiehistön työskentelyä hätätilanteissa. Liukuovet säästävät tilaa ja jättävät käytävän vapaaksi. Hätätilanteissa turvallisuutta lisää myös mahdollisuus avata karsinan etuseinän koonaan, esimerkiksi silloin, kun hevonen ei pääse ilman apua ylös.

Karsinoiden materiaalien ja rakenteiden pitää olla tukevia ja helposti puhdistettavia. Lattiamateriaalien on oltava sellaisia, ettei hevonen liukastu niissä. Esimerkiksi kumimatto ja karkea betoni pitävät hyvin. Toisaalta karsinan seinien on oltava vahvarakenteisia, jotta ne kestävät hevosen potkuja. Kaikkien materiaalien tulisi olla palamat-

tomia tai vähintäänkin huonosti syttyviä. Työturvallisuuslaissa, rakennuslaissa ja Ympäristöministeriön asetuksessa rakennusten paloturvallisuudesta on asetettu vaatimuksia edellä mainituista asioista. Lisäksi hevosten turvallisuuden kannalta on kiinnitettävä huomiota karsinoiden kalteriväleihin, jotka MMM:n rakentamismääräysten mukaan eivät saa ylittää 7 cm normaalikokoisilla hevosilla.

Keskeistä on myös huomion kiinnittäminen käyttöturvallisuuteen. Työturvallisuuslaki edellyttää, että paikoissa, joissa työntekijät voivat pudota, on hankittava kaiteita, aitauksia, suojakatoksia tai muita turvallisuuslaitteita.

Tallin turvallisuutta lisää myös hevosen hoitoa varten oleva erillinen tila, jossa hevonen voidaan kiinnittää päästään kahdelta puolelta seinään. Näin hoitaja ei jää puristuksiin hevosen ja seinän väliin. Kunnollinen hoitotila tarjoaa hyvät puitteet niin kengitykseen, pesuun, lääkintään kuin muuhunkin hoitoon (Ks. kuva 26).

Varusteet ja muut tarvikkeet

Talleissa on hyvä olla erilliset tilat varusteille ja muille tarvikkeille. Ensiaputarvikkeet tulee säilyttää selvästi merkityssä paikassa, josta jokainen tarvittaessa löytää ne. Ensiapuun on osoitettava myös tila tallissa tai sen välittömässä läheisyydessä. Muut hevosten ja ihmisten lääkkeineet ja -tarvikkeet on säilytettävä erillisessä paikassa, johon ulkopuoliset eivät pääse. Alkuseräkalustot on sijoitettava paikkaan (esimerkiksi ovien läheisyyteen), josta ne on helppo löytää ja ottaa käyttöön. Nämä vaatimukset on asetettu työturvallisuuslaissa ja Valtioneuvoston asetuksessa työpaikkojen turvallisuus- ja terveysvaatimuksista.

Tapaturmien ja onnettomuuksien välttämiseksi hevosten varusteet on tarkistettava säännöllisesti. Tarkastuksen yhteydessä on jokainen solki ja liitos avattava, osat puhdistettava ja ennen kokoamista nahkaosat on tarvittaessa sivellettävä valjasrasvalla. Ohjien ja kuolainten kunto on tarkastettava päivittäin, sillä varusteiden kestävyys ja toimivuus ovat avainasioita hevosen hallitsemisessa. Myös muut varusteet, kuten ravikärryt on huollettava säännöllisesti. Myöskään sammutuskaluston ja ensiaputarvikkeiden kunnon tarkistusta ei pidä unohtaa.

Kuva 28. Opetettaessa varsaa ajolle on aluksi hyvä käyttää kahta taluttajaa, myöhemmin riittää yksi.

Tuhoeläimet (hiiret ja rotat) voivat tehdä talin sähköjohdoille, varusteille ja rehuille ikävää jälkeä. Siksi myös niiden torjuntaan on varauduttava.

Piha-alueet, tarhat ja suorituspaikat

Piha-alueilla, tarhoissa ja suorituspaikoilla turvallisuuden kannalta tärkeitä näkökohtia ovat hyvä valaistus, aitojen ja porttien kunto, hyvät opasteet, toimivat liikennejärjestelyt, erillinen paikoitusalue, hiekoitus ja auraus talvella sekä lemmikkieläinten kiinnittäminen. Hevosten kulkureitit on mahdollisuuksien mukaan pidettävä erillään tallialueen muusta liikenteestä.

Kuluttajaviraston ohjeiden mukaan ratsastusalueen on oltava aidattu ja sen pohjan on oltava tasainen ja joustava. Ratsastusalueella ei saa olla suuria kiviä tai muita kovia esineitä. Aitamateriaalien ja maneesien seinien on oltava turvallisia (ei teräviä kulmia ja piikkejä) ja hevoselle sopivista materiaaleista. Sähköistetyt aidat on varustettava varoituserkillä. Ratsastusalueiden seinien, aitojen ja pohjan kuntoa on tarkkailtava säännöllises-

ti ja huollettava tarvittaessa. Aitauksissa on myös tärkeää esittää kieltomerkein hevosten ruokintakiellosta. Mikäli alueella on katsomo, on yleisöä ohjeistettava toimimaan sääntöjen mukaisesti aitauksien läheisyydessä ja maneesissa (mm. huutaminen, tupakointi ja alkoholin käyttö kielletty jne.).

PALOTURVALLISUUS JA PELASTAUTUMINEN

Eläinsuojien palot saavat usein alkunsa niiden ulkopuolelta, kuten rehuvarastosta tai heinäparvelta. Aiheuttajaksi osoittautuvat yleensä sähkö- ja lämmityslaitteet sekä huolimattomuus huolto- ja korjaustöissä. Yli kolmannes maatilapaloista on sähkön aiheuttamia. Palojen taustalta löytyy usein samoja asioita: ylikuormitus, eristysvika, huonot liitokset, sähkölaitteiden ja asennusten ikääntyminen, virheellinen käyttö tai omatekoiset asennukset. Sähkötyöt tulee aina teettää alan ammattilaisella.

Tallit ovat usein kuivempia kuin monet muut kotieläinrakennukset. Palovaara on suuri erityisesti talvisin, varsinkin, jos tallissa käytetään lisälämmittimiä. Talli-ilmassa on myös huomattava määrä pölyä, joka voi kasaantua esimerkiksi sähkölämmittimien tai lämmityslaitteiden kanaviin ja aiheuttaa erityisesti pitkällä aikavälillä paloturvallisuusriskin. Mahdollisiin palotilanteisiin on syytä varautua huolella tarkastamalla säännöllisin väliajoin sähkölaitteiden kunto, kiinnittämällä huomiota tallien rakenteelliseen turvallisuuteen, pitämällä talli puhtaana pölyistä, kouluttamalla henkilökuntaa sekä hankkimalla asianmukaiset sammutusvarusteet. Pelastuslaki edellyttää, että pelastustiet on pidettävä ajokelpoisina ja esteettöminä. Niille ei siis saa pysäköidä ajoneuvoja eikä asettaa muitakaan esteitä.

Yksi tärkeä paloturvallisuustekijä on talleissa käytettävät materiaalit. Puu tunnetusti syttyy herkästi, kun taas kiviaines ei pala eikä johda paloa. Ruokintakupit ovat helppohoitoisuuden vuoksi usein muovisia. Muuten muovin käyttöä kannattaa harkita tarkkaan, koska siitä irtoaa palotilanteissa myrkyllisiä kaasuja.

Pelastuslaki edellyttää, että kaikki rakennukset on suunniteltava, rakennettava ja pidettävä kunnossa siten, että tulipalon syttymisen tai leviämisen vaara on vähäinen. Palotarkastuksia on tehtävä talleissakin säännöllisin väliajoin. Tarkastuksia tehdään eri aikaväleillä rakennuksista riippuen. Toisaalta myös eri kunnissa käytännöt palotarkastuksista vaihtelevat. Tarkastuksen tekee pelastusviranomaisena. Mikäli olet suunnittelemassa tallin rakentamista, ole pelastusviranomaisiin yhteydessä jo suunnitteluvaiheessa, jotta kaikki näkökohdat tulevat huomioiduksi etukäteen.

Tallien osastointi ja poistumistiet

Tallien osastoinnilla voidaan edistää paitsi paloturvallisuutta myös helpottaa ilmaston säätelyä ja vähentää melua ja pölyä. Rakentamismääräykset edellyttävät palo-osastointia eri toimintoille, kuten heinä- ja kuivikevarastolle. Eri kuntien viranomaiset tulkitsevat määräyksiä kuitenkin hieman eri tavoin, joten rakentamismääräysten soveltamisessa on alueellisia eroja.

Palo-osastointi koskee myös sähköjohtojen läpivientejä seinä- ja kattorakenteissa sekä il-

manvaihtokanavia. Tallissa on oltava paloturvallisuuden vuoksi vähintään kaksi sellaista uloskäyntiä, josta myös hevonen mahtuu (vapaa leveys vähintään 1,5 m) ja poistumisovien on sijaittava eri ilmansuuntiin. Maa- ja metsätalousministeriön rakennusohjeiden mukaan kulkureitti lähimpään uloskäyntiin saa olla enintään 30 metriä ja poistumisteiden on oltava esteettömät. Poistumistiet tulee merkitä selkeästi, jotta myös vieraat osaavat tarvittaessa käyttää reittiä. Ovien on avauduttava tallista ulospäin. Hätäteiden valaistuksen on toimittava aina ja kaikenlaisissa tilanteissa. Tämä voidaan taata esimerkiksi akkuratkaisulla.

Myös työturvallisuuslain mukaan työpaikoilla on oltava hätätilanteita varten riittävästi poistumisteitä ja ne on merkittävä selkeästi. Lisäksi hevoset on hyvä totuttaa eri kulkureitteihin, jotta ne on hätätilanteissa mahdollista saada ulos myös sivuovista.

Henkilökunnan kouluttaminen ja ensiapuvalmius

Vaikka tallilla olisi panostettu paloturvallisuuteen monin tavoin, ei siitä ole hyötyä, jos ohjeet eivät ole henkilökunnan tiedossa. Työntekijöitä on ohjeistettava tuuletuslaitteiden käyttämisessä, pääkatkaisijan sammuttamisessa, hätäilmoituksen tekemisessä, palo-ovien sulkemisessa, syttymishekkien tai räjähtävien aineiden käsittelemisessä ja säilyttämisessä sekä muissa tarpeellisissa asioissa. Myös henkilökunnan ensiaputaitojen on oltava kunnossa. Ratsastuspalveluita tuottavien yritysten on annettava työntekijöille peruskoulutusta ensiavun antamisesta ja jokaisessa työvuorossa on oltava vähintään yksi ensiapukoulutuksen ja alkusammutuskoulutuksen saanut henkilö.

Alkusammuttimet ja hälytysjärjestelmät

Maaseudulla palon varhainen havaitseminen ja alkusammutuskaluston merkitys korostuvat, sillä palokunta on usein pitkän matkan päässä. Suuriakin vahinkoja voidaan estää hankkimalla tallille riittävästi alkusammutuskalustoa. Ehtona on, että kaikki tallin työntekijät osaavat niitä käyttää ja ne sijaitsevat paikoissa, joista ne ovat helposti ja nopeasti saatavissa käyttöön. Alkusammu-

Toimivan palovaroitinjärjestelmän ominaisuudet – taulukko (Tapiola-ryhmä):

1. Laitteisto tarkkailee riittävän hyvin koko rakennusta sekä hälyttää kuuluvalla äänimerkillä (tietyissä tilanteissa vilkkuvalolla) sekä matkapuhelimeen tulevalla hälytyksellä.
2. Laitteiston vasteaika (aika savuhavainnosta hälytyksen antamiseen) saa olla enintään 60 sekuntia.
3. Laitteisto sietää kosteutta, pölyä ja lantakaasuja niin hyvin, että sen voidaan olettaa toimivan eläinsuojissa luotettavasti vuodesta toiseen.
4. Laitteisto kykenee toimimaan luotettavasti myös sähkökatkoksen aikana.

tusvälineiden tarpeen ja laadun määrittelee paikallinen pelastusviranomainen.

Toisin kuin sammutusvälineet, palovaroittimet eivät ole talleissa pakollisia. Kuitenkin varoitimen hankkimista kannattaa harkita, sillä se antaa arvokkaita lisäminuutteja palon alkuvaiheessa. Vakuutusyhtiöt antavat alennusta vakuutusmaksuista, jos eläinsuojaan on asennettu toimiva palovaroitinjärjestelmä ja siellä on riittävästi alkusammutuskalustoa. Markkinoilla on tarjolla maatilojen oloihin, myös eläinsuojoihin tarkoitettuja palovaroittimia, joissa on pyritty huomioimaan tilojen olot (ts. kosteuden, pölyn jne.). Varoittimia saa noin tuhannella eurolla varusteista ja ominaisuuksista riippuen.

Toimiminen hätätilanteissa

Hätätilanteessa ihmisten on voitava poistua tiloista mahdollisimman nopeasti ja turvallisesti. Koska vaaratilanteet ovat aina yllättäviä ja aiheutta-

Toimintaohje tulipalon sattuessa:

1. PELASTA ensin välittömässä vaarassa olevat IHMISET ja sitten eläimet!
  - Tulipalossa aika on ratkaiseva tekijä
2. VAROITA
  - vaarassa olevia
3. RAJOITA PALON LEVIÄMINEN
  - Sulje ovet, luukut ja ilmastointi. Näin estät hapen pääsyn palotilaan.
4. HÄLYTÄ PALOKUNTA
  - Hätänumero on 112
5. SAMMUTA lähimmällä alkusammuttimella
  - Sammuta vedellä tai sammutusjauheella, jos palo on sisustusmateriaaleissa (puu, paperi, kangas)
  - Käytä sammutusjauhetta, jos palo on sähkölaitteissa
  - Pyri katkaisemaan laitteeseen tuleva virta ennen sammutusta
  - Käytä sammutusjauhetta, jos kyseessä on palavat nesteet
  - Sammuta rasvapalo sammutuspeitteellä tai sammutusjauheella.

HUOM! ÄLÄ KOSKAAN SAMMUTA RASVAN TAI PALAVAN NESTEEN PALOA VEDELLÄ!!!
6. OPASTA tai järjestä opastus
  - Varmista pelastusyksikölle esteetön pääsy palokohteeseen, anna mahdollinen pohjapiirros tällista sekä kerro, miten karsinoiden ovet avataan
  - Siirry kokoontumispaikalle, joka on määritelty etukäteen ja myös kerrottu henkilökunnalle ja asiakkaille

Hätäilmoituksen tekeminen:

Soita numeroon 112

1. KERRO MITÄ ON TAPAHTUNUT
  - tulipalo ja sen laajuus
  - muu onnettomuus
2. KERRO MISSÄ ON TAPAHTUNUT
  - tarkka osoite
  - mahdolliset ajo-ohjeet
  - opastajan paikka
3. LISÄTIEDOT
  - kuka soittaa (paikka ja puhelinnumero)
  - onko ihmisiä vaarassa
  - onko erityisvaaraa
  - räjähdysvaara
  - vaaralliset aineet (palavat nesteet, kasvinsuojeluaineet, lannoitteet)
4. ÄLÄ SULJE PUHELINTA ENNEN KUIN SAAT LUVAN

TEE HÄTÄILMOITUS AINA, KUN

- epäilet tulipaloa
- et saa selville hajun tai palon alkuperää
- tulipalon vaara on ilmeinen
- on sattunut vaarallisen kemikaalin vuoto tai onnettomuus
- nopea apu on tarpeen ihmisen, eläimen tai omaisuuden pelastamiseksi

Palokunnalle on tärkeä ilmoittaa myös jo sammutetusta tulipalosta!

vat usein paniikkia, on niihin varauduttava. Säännölliset paloharjoitukset ovat tarpeen. Ne paljastavat etukäteen ongelmia, joiden poistaminen parantaa turvallisuutta merkittävästi. Hätätilanteita varten on hyvä käydä läpi kaikki mahdolliset tilanteet (kuten miten toimitaan, jos sähkön- tai vedentulo loppuu). Palo- ja pelastusviranomaiset opastavat mielellään, ja heiltä voi kysyä apua myös tallin henkilöstön ja asiakkaiden koulutukseen. Palolaitos kannattaa kutsua tutustumaan talliin, ja mahdollisesti myös järjestämään siellä omia harjoituksiaan.

Sekä toimintaohjeen että hätäilmoitusohjeen tulisi olla esillä tallin ilmoitustaululla tai muussa näkyvässä paikassa. Lisäksi on hyvä suunnitella etukäteen, kuka tiedottaa hätätilanteista ulkopuolisille, esimerkiksi lasten vanhemmille.

Pelastussuunnitelma

Pelastuslaki ja valtioneuvosten asetus pelastustoimesta määrittelevät kohteet, joihin pelastussuunnitelma on laadittava. Suunnitelma on pakollinen mm. silloin, kun tallin alueella on useampia asuntoja, leiritoimintaa tai suurempia tapahtumia. Suunnitelmaa edellytetään myös urheiluhalleilta, mutta yksiselitteistä sääntöjä esimerkiksi maneesien suhteen ei ole. Vakuutusyhtiöt ovat turvaohjeessaan määritelleet suurehkojen maatilojen kokorajan, jonka perusteella ne edellyttävät vakuutetulta kohteelta pelastussuunnitelman. Raja on vedetty ympäristösuojeluasetuksen mukaiselle maatilalle, jonka toiminta on luvanvaraista. Hevostallin osalta se siis tarkoittaa talleja, joissa on vähintään 60 hevosta tai ponia.

Pelastussuunnitelma kannattaa joka tapauksessa tehdä, vaikka sitä lain perusteella ei vaaditaikaan. Suunnitelma auttaa talleja käymään analyttisesti läpi työturvallisuuteen sekä asiakkaiden ja hevosten turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä. Suunnitelman yhteydessä on hyvä tehdä kysely turvallisuusasioista myös työntekijöille ja muille tallilla liikkuville. Analyysin avulla on helpompi tunnistaa tallin mahdolliset rakenteelliset ongelmat (väliovet, kulkuväylät ym.) ja vaaralliset materiaalit.

Pelastussuunnitelmalla pyritään erityisesti siihen, että tulipalo pystytään estämään tai ainakin havaitsemaan varhaisessa vaiheessa. Todellisessa vaaratilanteessa ratkaisee se, miten alkusammutus hoidetaan ja miten eläimet saadaan ulos eläinsuojasta. Hevostalleissa on evakointipaikkojen suunnittelu etukäteen on tarpeen (ts. mihin tarhoihin tammat ja mihin oriit), jotta hevoset eivät pyri takaisin talliin.

Pelastussuunnitelmassa on selvitettävä seuraavat asiat:

- ennakoitavat vaaratilanteet, niiden vaikutukset ja ehkäisy
- poistumis- ja suojautumismahdollisuudet sekä sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt
- turvallisuushenkilöstö, sen varaaminen ja kouluttaminen sekä muun henkilöstön tai asukkaiden perehdyttäminen suunnitelmaan
- tarvittava materiaali, kuten alkusammutus-, pelastus- ja raivauskalusto, henkilösuojaimet ja ensiaputarvikkeet
- ohjeet ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten
- tiedonkulku

Pelastussuunnitelman laatimiseen voi pyytää apua paikalliselta pelastusviranomaiselta.

Turvallisuusasiakirja ja -suunnitelma

Kuluttajavirasto edellyttää ratsastuskoulujen, täysihoitotallien ja ohjelmopalvelujen tarjoajien laativan turvallisuusasiakirjan. Verrattuna pelastussuunnitelmaan turvallisuusasiakirja kattaa myös asiakkaiden turvallisuuden jokapäiväisessä

toiminnassa. Lisäksi ohjelmopalveluiden tuottajilta edellytetään turvallisuussuunnitelmaa yleisötapahtumista. Turvallisuusasiakirjan sisältö pitää käydä läpi henkilökunnan ja vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa ja heidän tulee varmentaa nimikirjoituksellaan, että he ovat ymmärtäneet sen. Asiakirja on säilytettävä paikassa, josta sen löytää helposti.

Viranomaisten vaatima pelastussuunnitelma ja turvallisuusasiakirja on mahdollista yhdistää. Malli asiakirjan laatimiseksi löytyy Kuluttajaviraston ohjeista ratsastuspalvelujen turvallisuuden edistämiseksi osoitteessa www.kuluttajavirasto.fi.

TYÖNANTAJA, HENKILÖKUNTA JA ASIAKKAAT

Tallin työympäristöön ja -oloihin liittyy monenlaisia vaaratekijöitä. Ongelmia voi syntyä esimerkiksi painavien taakkojen nostamisesta, vetoisista ja pölyisistä tiloista tai kokemattomien ihmisten liikkumisesta tallilla. Talliyrittäjän on oltava perillä lainsäädännön vaatimuksista ja suosituksista sekä laadittava selkeät ohjeet tallille työntekijöitä ja asiakkaita varten.

Työnantajan oikeudet ja velvollisuudet

Työnantajalle säädetyt, turvallisuuteen liittyvät velvollisuudet on määritelty työturvallisuuslaisissa. Lain säädökset ulottuvat lähes kaikkiin työtilanteisiin. Soveltamiseen ei vaikuta, onko työntekijä vakituudessa, määräaikaisessa tai osa-aikaisessa työsuhteessa. Lakia sovelletaan myös esimerkiksi vuokratyöhön, oppilaan ja opiskelijan työhön koulutuksen yhteydessä sekä vapaaehtoistyöhön.

Työnantajan tulee lain mukaan olla oman alansa asiantuntija eli olla tietoinen kaikista kyseiseen toimintaan ja alaan liittyvistä riskeistä. Työnantajan on jatkuvasti tarkkailtava työympäristöä, työyhteisön tilaa, työtapojen turvallisuutta sekä sitä, onko turvallisuus parantunut. Työnantajan velvollisuus huolehtia työturvallisuudesta kattaa siis kaikki työntekijöiden turvallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia vaarantavat tekijät. Tätä velvollisuutta rajaavat ainoastaan jotkut täysin epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet tai

poikkeukselliset tapahtumat, joita ei olisi voitu välttää varotoimillakaan. Silloinkaan ne eivät poista kokonaan työnantajan velvollisuutta huolehtia työturvallisuudesta. Tietämättömyys, välinpitämättömyys tai yrityksen taloudelliset vaikeudet eivät oikeuta rikkomaan lakia.

Työnantaja on otettava huomioon työntekijöiden turvallisuuteen ja terveyteen liittyvät seikat, jotka koskevat

- työtä (esim. työn kuormittavuus, työvälineet, kemikaalit)
- työoloja (esim. ergonomia, työpaikan sosiaaliset suhteet)
- muuta työympäristöä (esim. työpaikan rakennukset) sekä
- työntekijän henkilökohtaisia edellytyksiä (esim. ikä, sukupuoli ja ammattitaito)

Työnantajalla on oltava työsuojelun toimintaohjelma, jossa on kuvattu työolojen kehittämistarpeet ja työympäristöön liittyvät turvallisuuteen, terveellisyteen ja työkykyyn vaikuttavat tekijät. Laki ei anna ohjeita siitä, millainen ohjelman

tulee olla, vaan se on muokattava työpaikan olosuhteiden ja tarpeiden mukaan.

Toimintaohjelmassa tulisi vastata ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- miten työsuojeluasioita työpaikalla hoidetaan ja ketkä työsuojeluasioista viime kädessä vastaavat eri organisaatiotasolla
- miten työsuojelu on kytketty toimintojen suunnittelusta aina toteuttamiseen saakka
- miten työoloja ja asetettuja tavoitteita sekä niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan
- miten mahdollisia puutteita korjataan
- miten koulutus ja tiedotus sekä yleinen perehdyttäminen on suunniteltu ottaen huomioon työsuojelutarpeet

Toimintaohjelman tavoitteet on käsiteltävä työntekijöiden tai heidän edustajiensa kanssa (esim. työsuojelutoimikunta) ja ohjelmaa on päivitettävä säännöllisin väliajoin.

Kuva 29. Työnantajan tulee huolehtia työntekijöiden asianmukaisista henkilösuojaimista.

Työturvallisuuslain tavoitteena on, että työpaikalla johdetaan turvallisuutta suunnitelmallisesti. Jokaisella työpaikalla - riippumatta työpaikan koosta ja työntekijämäärästä - on selvitettävä ja tunnistettava haitta- ja vaaratekijät, joita voi aiheutua työstä, työtilasta, muusta työympäristöstä ja työoloista. Selvityksen jälkeen vaarat ja uhat on pyrittävä poistamaan mahdollisimman pikaisesti.

Työsuojelun onnistumisen edellytys on toiminnan hyvä suunnittelu. Työantajan velvollisuus on ottaa huomioon työntekijöiden turvallisuuteen ja terveellisyteen vaikuttavat seikat jo suunnitelluissa työympäristön rakenteita ja tiloja, työ- tai tuotantomenetelmiä, työssä käytettäviä välineitä, terveydelle mahdollisesti vaarallisten aineiden käyttöönottoa sekä työtapoja ja niiden oikeaa mitoitus. Työnantajan on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei työntekijä kuormitu haitallisesti fyysisesti (kuten raskaat nostot) tai henkisesti (kuten yksipuolinen työ). Työssä jaksamisen perusedellytys on työn ja henkilöstömäärän oikea mitoitus.

Laki myös velvoittaa, että työantajan on annettava kaikille työntekijöille riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä riippumatta siitä, miten ammattitaitoinen tai kokenut työntekijä on kyseessä. Työnantajan on huolehdittava siitä, että työntekijä perehdytetään riittävästi työhön, olosuhteisiin, työ- ja tuotantomenetelmiin, työvälineisiin ja niiden oikeaan käyttöön sekä turvallisiin työtapoihin. Työntekijää on myös ohjattava estämään ja välttämään työn haittoja ja vaaroja. Lisäksi laki edellyttää ohjaamista tulipalon ja ensiavun varalta. Hevosalalla työntekijöiden hyvä perehdyttäminen vaikuttaa myös hevosten hyvinvointiin.

Työnantajan on hankittava ja annettava työntekijän käyttöön erikseen säädetty, vaatimukset täyttävät ja tarkoituksenmukaiset henkilösuojaimet, jollei tapaturman tai sairastumisen vaaraa voida riittävästi välttää tai rajoittaa muuttamalla työtä tai olosuhteita. Työnantajan on myös hankittava ja annettava työntekijän käyttöön apuväline tai muu varuste, silloin kun se on välttämätöntä tapaturman tai sairastumisen vaaran välttämiseksi.

Työterveyshuoltolaki puolestaan velvoittaa työnantajaa järjestämään työterveyshuollon työn-

tekijöille. Työnantajalla on oltava työterveyshuollosta kirjallinen toimintasuunnitelma, jonka tulee sisältää työterveyshuollon yleiset tavoitteet ja työpaikan olosuhteisiin perustuvat tarpeet sekä niistä johtuvat toimenpiteet. Lain mukaan työterveyshuolto on järjestettävä kaikille työntekijöille työsuhdemuodosta riippumatta. Etuudet voidaan kuitenkin suhteuttaa työajan ja työsuhteen pituuteen. Esimerkiksi nuorille työntekijöille on järjestettävä terveystarkastus työnantajan kustannuksella, jos työsuhde kestää yli kolme kuukautta. Terveystarkastusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos työ on kevyttä liike-, toimisto- tai muuta niihin verrattavaa kevyttä työtä tai jos nuorella työntekijällä on esittää vuotta nuorempi lääkärintodistus, joka riittävästi selvittää hänen soveltuvuutensa ko. työhön.

Työturvallisuuslain ja työterveyshuoltolain lisäksi työnantajan on perehdyttävä ammattitaitolakiin – ja asetukseen, tapaturmavakuutuslakiin sekä lakiin työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa.

Viranomaiset valvovat työsuojelulainsäädännön noudattamista kaikissa työsuhteissa kesto- ja muista ehdoista riippumatta. Työsuojeluviranomaisilla on oikeus tarkastaa työpaikkoja, eikä tarkastuksista tarvitse ilmoittaa etukäteen.

Työntekijän oikeudet ja velvollisuudet

Työturvallisuuslainsäädännön (738/2002) mukaan työntekijän on

- noudatettava työnantajan antamia työterveys- ja turvallisuuteen liittyviä määräyksiä ja ohjeita
- noudatettava tarvittavaa järjestystä, siisteyttä, huolellisuutta ja varovaisuutta
- huolehdittava kokemuksensa, työnantajalta saamansa ohjauksen sekä ammattitaitonsa mukaisesti ja käytettävissään olevin keinoin niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä
- vältettävä muihin työntekijöihin kohdistuvaa häirintää ja muuta epäasiallista kohtelua
- ilmoitettava viipymättä työnantajalle havaitsemistaan vioista ja puutteellisuuksista

Kuva 30. Karsinakohtainen lantaimuri ja -kuljetin nopeuttaa karsinan puhdistusta.

- poistettava mahdollisuksiensa mukaan havaitsemansa vaaraa aiheuttavat viat ja puutteellisuudet ja ilmoitettava niistä myös työnantajalle. Työnantajan tulee puolestaan kertoa ilmoituksen tehneelle työntekijälle, mihin toimenpiteisiin ongelmassa on ryhdytty tai aiotaan ryhtyä
- käytettävä ja hoidettava huolellisesti ja ohjeiden mukaan työnantajan hänelle antamia henkilösuojaimia ja muita varusteita. Työntekijän on työssään käytettävä asianmukaista vaatetusta, joka ei aiheuta tapaturman vaaraa
- käytettävä koneita, työvälineitä ja muita laitteita sekä niissä olevia turvallisuus- ja suojalaitteita oikein, ammattitaitonsa, kokemuksensa ja saamiensa käyttö- ja muiden ohjeiden mukaisesti
- käsiteltävä ja käytettävä vaarallisia aineita turvallisuusohjeita noudattaen

Työntekijällä on oikeus saada opastusta ja ohjausta työhön ja olosuhteisiin liittyvissä asioissa,

ja hänellä on oikeus tehdä työturvallisuuteen liittyviä parannus- ja korjausehdotuksia. Hänellä on myös oikeus pidättäytyä työstä, joka vaarantaa vakavasti henkeä tai terveyttä. Oikeus pidättäytyä työnteosta jatkuu, kunnes työnantaja on huolehtinut siitä, että työ voidaan tehdä turvallisesti.

Lisäksi työturvallisuuslainsäädäntö edellyttää työnantajalta työntekijän perehdyttämistä työhön, työoloihin, -menetelmiin, -välineisiin ja niiden oikeaan käyttöön. Hyvä perehdyttäminen on varmin tapa edistää työntekijän turvallisuutta.

Työnantajan ja työntekijöiden välinen yhteistoiminta

Työturvallisuuslain mukaan työnantajan ja työntekijöiden on yhteistyössä pidettävä yllä työturvallisuutta ja myös parannettava sitä. Työnantajan pitää antaa työntekijöille riittävän ajoissa tarpeelliset tiedot asioista, jotka vaikuttavat turvallisuuteen, terveellisyyteen ja muihin työoloihin. Työnantajan tulee antaa tarpeelliset tiedot myös niitä koskevista arvioinneista, selvityksistä ja suunnitelmista. Työnantajan on huolehdittava siitä, et-

Kuva 31. Vaellus- ja maastoretkille osallistuvien asiakkaiden tulee osata ratsastuksen perustaidot.

tä näitä käsitellään ajoissa työnantajan ja työntekijöiden tai heidän edustajansa kesken. Työntekijällä on oikeus tehdä työpaikan turvallisuutta ja terveellisyyttä koskevia ehdotuksia työnantajalle ja saada niistä palaute.

Tallin työolot

Tallin työoloihin vaikuttavat monet tekijät kuten tallin valaistus, siisteys, lämpötila ja materiaalit. Lain mukaan työpiste ja työvälineet on suunniteltava, valittava, mitoitettava ja sijoitettava niin, että työ voidaan suorittaa ergonomisesti oikein. Työntekijällä on oltava mahdollisuus vaihdella työasentoa, keventää työtä tarvittaessa apuvälinein ja hoitaa käsin tehtävät nostot mahdollisimman turvallisesti. Hänellä tulee olla myös mahdollisuus välttää toiston aiheuttamaa haitallista rasitusta. Ergonomian tarkastelussa pitää ottaa huomioon mahdolliset työntekijäkohtaiset rajoitukset. Tar-

koituksena on poistaa fyysistä rasitusta, toistotyötä, raskaita nostoja, yksipuolisia työliikkeitä, huonoista työasunnoista ja -liikkeistä johtuvaa tuki- ja liikuntaelinten epätervettä kuormitusta.

Työnantajalla on velvollisuus arvioida työn kuormitustekijöitä ja selvittää, ettei haitallista kuormitusta ilmene. Jokaisella työntekijällä on oikeus pyytää kuormitusselvitys.

Paikoissa, jossa työntekijät saattavat pudota tai esineet voivat pudotessaan tai kaatuessaan vahingoittaa heitä, pitää olla tarkoitukseen sopivia kaiteita, aitauksia, suojakatoksia tai muita turvalaitteita.

Työturvallisuuslain mukaan työntekijöillä on oltava työpaikalla tai sen välittömässä läheisyydessä riittävät peseytymis-, pukeutumis- ja vaatteiden säilytystilat, ruokailu-, lepo- ja käymälätilat sekä muut henkilöstötilat ottaen huomioon työn luonne, kesto ja työntekijöiden lukumäärä.

Tupakointi tallissa ja sen välittömässä lähei-

syydessä on aina kielletty. Tupakointitilan tai alueen on sijaittava erilleen tallista ja rehutiloista.

Opiskelijat, oppisopimus, vapaaehtoistyö ja nuoret työntekijät

Työturvallisuuslaissa on myös opiskelijoita, oppisopimusta, vapaaehtoistyötä ja nuoria työntekijöitä koskevia säädöksiä.

Mikäli opiskelija työskentelee, harjoittelee tai tutustuu työhön työpaikalla oppilaitoksen ulkopuolella, oppilaitoksen ja työn vastaanottajan veloitteisiin sovelletaan vuokratyötä koskevaa pykälää. Työn vastaanottajan on huolehdittava opiskelijan perehdyttämisestä työhön ja olosuhteisiin, työsuojeluun sekä tarvittaessa työsuojelun yhteistoimintaan, tiedottamiseen ja työterveyshuoltoon. Oppisopimusopiskelijaa koskevat samat pykälät kuin muitakin työntekijöitä.

Alle 18-vuotiaisiin sovelletaan lakia nuorista työntekijöistä (998/1993). Lain mukaan nuoren työntekijän työaika ei saa ylittää 9 tuntia vuorokaudessa eikä 48 tuntia viikossa. Työhön saa ottaa henkilön, joka on täyttänyt 15 vuotta ja joka on suorittanut oppivelvollisuutensa. 15-vuotiaan säännöllinen työaika saa olla enintään yhtä pitkä kuin aikuisen työaika samassa työssä. Ylityötunteja 15-vuotias saa omalla suostumuksellaan tehdä enintään 80 vuodessa.

Alle 15-vuotiaat saavat koulujen loma-aikana työskennellä enintään 7 tuntia päivässä ja 35 tuntia viikossa, eikä häntä saa pitää ylityössä eikä hätätyössä. 15 vuotta täyttäneen henkilön työaika on sijoitettava klo 6:n ja 22:n väliseen aikaan, alle 15-vuotiaan klo 8:n ja 20:n väliseen aikaan. Poikkeuksena voivat olla työn järjestämisestä johtuvat painavat syyt, jolloin alle 15-vuotiaan työaika voidaan sijoittaa klo 6:n ja 20:n väliseen aikaan.

Oppivelvollisen työaika koulupäivinä saa olla enintään 2 tuntia ja vapaapäivinä 7 tuntia päivässä. Koulupäivän ja työpäivän pituus yhteensä saa olla enintään 8 tuntia päivässä ja työaika enintään 12 tuntia viikossa.

Asetuksessa nuorten työntekijöiden suojelusta on määritelty työt, jotka on nuorilta työntekijöiltä kielletty.

Vapaaehtoistyö koskee tilanteita, jossa henkilöt suorittavat työtä työpaikalla olematta työ-

suhteessa ja saamatta siitä vastiketta. Vapaaehtoistyön kuuluminen työturvallisuuslain piiriin edellyttää sopimusta (kirjallinen tai suullinen) työnantajan ja vapaaehtoistyöntekijän kesken ja että hän tekee samaa tai samankaltaista työtä kuin työpaikan muut työntekijät. Tällöin työturvallisuuslakia sovelletaan kuitenkin rajoitetusti. Työantajan velvollisuutena on huolehtia siitä, että vapaaehtoistyöntekijän turvallisuudelle ja terveydelle ei aiheudu haittaa tai vaaraa. Vapaaehtoistyöntekijä on puolestaan velvollinen noudattamaan työpaikan turvallisuusohjeita ja käyttämään asianmukaisia henkilöstösuojaimia ja apuvälineitä.

Työhyvinvointi

Ihmisen hyvinvointi muodostuu työn ja vapaaajan tasapainosta. Työ, joka vastaa yksilön edellytyksiä ja johon liittyy aikaansaamisen tunne sekä oppimiskokemuksia, edistää hyvinvointia. Hevosten parissa työskentelevien työhön liittyy suuri vastuu sekä tallilla liikkuvista ihmisistä että hevosista. Tallit ovat myös usein pieniä, ja työskentely voi olla yksinäistä, sillä tukea ei aina ole saatavilla. Työntekijän onkin tärkeä tunnistaa, mitä tehtäviä ei voi suorittaa yksin. Hyvä työilmapiiri ja mielekäs työ vähentävät sairauspoissaoloja ja tehostavat työtä.

Hyvän työilmapiirin tunnusmerkkejä ovat:

- varmuus tulevaisuudesta
- yhteiset tavoitteet
- tehtävien ja vastuualueiden sekä pelisääntöjen ja toimintatapojen selkeys
- oppiva, kehittyvä työyhteisö
- henkilöstön aktiivisuutta ja kasvua korostava yhteisö
- sujuva yhteistyö
- mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen ja ongelmien ratkaisemiseen

Mikäli työssä esiintyy työntekijään kohdistuvaa häirintää, kiusaamista tai muuta epäasiallista kohtelua, joka haittaa tai vaarantaa hänen terveytensä, on työnantajan puuttettava asiaan heti tiedon saatuaan.

Ratsastuspalveluita ja täyshoitopaikkoja tuottavat tallit

Mikäli talli tarjoaa ratsastuspalveluita tai hevosien täyshoitopaikkoja kuluttajille, koskee yrittäjää laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta (75/2004). Lain mukaan palveluyrittäjän on varmistettava, että ohjelmapalvelu tai siihen osallistuminen ei aiheuta vaaraa osallistujien terveydelle tai heidän omaisuudelleen.

Palvelun tarjoajalla on vastuu sen turvallisuudesta koko suoritusketjun ajan. Toiminnan on oltava joka hetki turvallista ottaen huomioon mm. osallistujien lukumäärä, ryhmän erityispiirteet ja taitotaso, ohjaajien määrä ja vallitsevat maasto-, ympäristö- ja sääolosuhteet.

Tallyrittäjän on etukäteen määritettävä toimintaan tai sen osaan osallistuvien asiakkaiden määrä. Myös turvallisuuden kannalta tarpeelliset vaatimukset (esim. ikä-, kunto- tai taito vaatimukset) ja rajoitukset tulee määrittää etukäteen. Edellä mainitut asiat tulee kirjata turvallisuusasiakirjaan.

Tarkemmat tiedot lain vaatimuksista löytyvät kuluttajaviraston ohjeista ratsastuspalveluiden turvallisuuden edistämiseksi.

Asiakkaat

Kuluttajaviraston ohjeissa annetaan runsaasti neuvoja, miten ohjelmapalvelu yrityksessä voidaan taata asiakkaiden turvallisuus. Ohjeet perustuvat kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta annettuun lakiin. Ohjeissa määritellään vähimmäisvaatimukset, joilla pyritään varmistamaan ratsastuspalveluiden turvallisuus asiakkaille. Ohjeet on jaoteltu viiteen osa-alueeseen: asiakkaan varustautuminen ja opastaminen, vaellus- ja maastoratsastuksille sekä leireille osallistuvat asiakkaat, lapset ja nuoret asiakkaat sekä erityisryhmät.

HEVONEN LIIKENTEESSÄ

Vastuuntuntoinen ihminen tuo yleisille teille vain sellaisen hevosen, jonka kanssa itse tietää pärjävänsä. Ratsastajan on osattava hallita hevonen ennen maastoon lähtemistä. Tämä korostuu erityisesti muun liikenteen joukossa.

Asiakkaan varustautuminen

- Ratsastajan tulee käyttää CE-merkittyä kypärää ja sen tulee olla kooltaan sopiva
- Jalkineen on oltava sellainen, ettei se takerru jalustimeen eikä luista siitä läpi. Jalkineen pitää olla tukeva ja siinä pitää olla korko. Parhaiten soveltuvat ratsastussaappaat, -kengät tai kumisaappaat.
- Yrittäjän tulee tarkistaa ennen ratsastuspalvelun aloittamista, että osallistujilla on asiallinen, toiminnan edellyttämä vaateus. Asiakkaille tulee ennakoon kertoa tarvittavasta vaateuksesta ja varustuksesta. Hän on myös velvollinen antamaan asiakkaan käyttöön tarvittavat henkilönsuojaimet (kypärä, turvaliivit, heijastimet) sekä varmistettava, että ne on kiinnitetty oikein.

Asiakkaan opastaminen

- Henkilökunnan tulee perehdyttää asiakas käyttäytymiseen tallissa, hevosen käsittelyyn, muiden ratsastajien huomioimiseen sekä tarvittaviin välineisiin. Asiakkaan kanssa pitää käydä läpi myös tallisäännöt. Asiakkaalle on kerrottava ratsastuksen vaarat (esim. eri hevosten ominaispiirteet) sekä toimintatavat, miten onnettomuuksia voidaan ehkäistä (esim. tapa nousta satulaan, hevosen käsittely, hevosen etäisyys ratsastettaessa). Myös suojainten merkitystä pitää painottaa, ja asiakkaan kanssa pitää käydä läpi suojavarusteiden pukeminen, kiinnittäminen ja irrottaminen. Ohjaajan on varmistettava kypärän lisäksi satulan ja suitsien oikea kiinnittäminen.

Hevosten kuljettamiseen liittyviä säädöksiä löytyy muun muassa laista eläinten kuljetuksesta (1429/2006). Lisäksi EY-neuvoston asetuksessa on määräyksiä eläinten suojelusta kuljetuksessa, mutta nämä asetukset koskevat vain kaupallisen toiminnan piirissä olevia kuljetuksia. Tieliikenne-laissa ja -asetuksessa on määritelty säännökset toimittaessa hevosen kanssa liikenteessä. Ajoneuvo-

- Asiakkaalle tulee antaa ohjeet siitä, miten toimitaan mahdollisessa hätätilanteessa, miten hälytetään apua ja kuka on toiminnan vastuuhenkilö.
- Mikäli retkellä mennään maastoon tai liikenteeseen, asiakkaalle on kerrottava ratsastukseen liittyvät liikennesäännöt sekä liikenteessä ratsastamiseen liittyvät yleiset ohjeet ja turvallisuusseikat.
- Asiakkaalle on kerrottava mahdollisista ikärajoituksista sekä rajoituksista päihteen käytön suhteen. Hevosilla ratsastettaessa, ajettaessa tai hevosta hoidettaessa on päihteen käyttö tai päihteen vaikutuksen alaisena oleminen aina kiellettyä.
- Asiakkaiden tulisi välttää omien lemmikkieläinten tuontia eläinsuojiin tai tallialueille. Mikäli lemmikkejä kuitenkin on mukana, ne on pidettävä kytkettyinä.

Vaellus- ja maastoratsastuksille sekä leireille osallistuvat asiakkaat

- Vaellus- ja maastoretkille osallistuvien asiakkaiden tulee osata ratsastuksen perustaidot. Ne tulee selvittää esim. koeratsastuksella kentällä.
- Asiakkaiden terveydentila on hyvä kartoittaa etukäteen esim. terveystietolomakkeella, joka on avuksi ohjelman rakenteen ja ruokailun suunnittelussa
- Mikäli osallistujina on lapsia, erityisryhmiä, liikuntarajoitteisia jne., ohjelma pitää sopeuttaa ryhmän edellytysten mukaan
- Mikäli osallistujissa on ulkomaalaisia, leireillä tai vaelluksille on oltava riittävästi kielitaitoisia ohjaajia osallistujien määrään nähden

laissa on puolestaan muun muassa ajoneuvojen varustukseen liittyviä määräyksiä.

Tiellä ja kevyenliikenteenväylillä kulkeva hevonen

Tieliikennelain mukaan eläimet, joita kuljetaan tiellä, on pidettävä kytkettyinä tai niitä on vartioitava siten, etteivät ne aiheuta vaaraa tai

Lapset ja nuoret asiakkaat

- Henkilöstöä tulee olla enemmän työskennellessä lasten ja lapsiryhmien kanssa. Henkilöstön on myös oltava kokeneempaa kuin vanhempien ja pidemmälle edenneiden asiakkaiden kanssa
- Ohjaajan tulee olla aina läsnä, kun lapset käsittelevät hevosia (myös ennen ja jälkeen tapahtuman)
- Alle 18-vuotiailla vaelluksiin, ratsastusretkiin ja leireille osallistuvilla tulee olla huoltajan suostumus
- Ratsastuspalveluita tarjoavilla talleilla, vaelluksilla, leireillä ja ratsastuskouluilla sekä –kerhoilla tulee olla tiedossa lasten ja nuorten asiakkaiden huoltajien yhteystiedot, jotta heihin saadaan tarvittaessa yhteys

Erityisryhmät

- Erityisryhmien (kuten vammaisratsastuksessa) kanssa työskennellessä tulee ratsastusta ohjaavan henkilön lisäksi olla tarvittavia erityistaitoja omaavia työntekijöitä
- Erityisryhmien kanssa pitää kiinnittää erityisen suurta huomiota yhteistyöhön ja tiedonkulkuun ratsastuksen ohjauksesta vastaavien henkilöiden ja erityisryhmän omien ohjaajien välillä (mm. erityisriskien selvittäminen, etukäteissuunnittelu). Huomioon on otettava myös asiakasryhmän koko ja hevosten sopivuus tehtävään

Lähde: Kuluttajaviraston ohje ratsastuspalveluiden turvallisuuden edistämiseksi 2004.

kohtuutonta haittaa liikenteelle. Peruseriaate on, että aina kun hevosen kanssa kohdataan joku toinen (auto, kävelijä, pyöräilijä, toinen hevonen yms.), hevosella siirrytään käyntiin. Ratsastajan ja hevosen kuljettajan on soveltuvin osin noudatettava ajoneuvon kuljettajaa koskevia säännöksiä.

Ratsastaminen kevyenliikenteenväylillä on

sallittua ainoastaan silloin, kun kevyenliikenteenväylä on erikseen merkitty pyöreällä ratsastusmerkillä. Muissa tapauksissa ratsastajan tulee ratsastaa moottoriajoneuvojen väylällä. Ratsastamisen tulee tapahtua aina tien oikealla puolella. Kun ratsastaja taluttaa hevosta, rinnastetaan hänet jalankulkijaksi ja näin hänen tulee kävellä tien vasenta puolta. Ratsastuksen salliva liikennemerkki ei koske vossikkaa, vaunuja, harjoituskärryjä tai reen vetämää hevosta, sillä ne rinnastetaan kulkuneuvoon.

Hevosajoneuvolla tarkoitetaan liikenne- ja viestintäministeriön asetuksen (273/2006) mukaan hevosen vetämää vaunua tai rekeä. Koska hevosajoneuvo on tiellä yleensä hitaasti kulkeva, on kiinnitettävä huomiota sen näkyvyyteen erityisesti pimeällä. Hevosajoneuvoissa tulee olla kulkusuunnassa vasemmalla puolella edessä eteenpäin suunnattu valkoinen ja taaksepäin suunnattu punainen E-hyväksytyt heijastin. Pimeän tai hämärän aikaan tai näkyvyyden ollessa huono, vaaditaan lisäksi valkoinen valo eteenpäin ja punainen taaksepäin.

Myös itse hevonen on tärkeä varustaa heijastimilla. Heijastimet on ensisijaisesti kiinnitettävä hevosen jalkoihin, sillä ne näkyvät parhaiten auton valokeilassa.

Jokamiehen oikeus

Jokamiehen oikeus takaa hevosella liikkumisen ratsain periaatteessa melkein missä tahansa. Oikeus mahdollistaa tilapäisen liikkumisen ja oleskelun toisen maalla aiheuttamatta vahinkoa tai harmia maanomistajalle tai luonnolle. Jokamiehen oikeuden puitteissa on mahdollista ratsastaa metsäteillä ja muilla yksityisteillä, mutta täysin yksityisellä tiellä hevosliikennettä voidaan kuitenkin rajoittaa. Lisäksi ratsastajan ei tule liikkua pellolla tai niityllä, jos hän ei ole saanut siihen maanomistajan lupaa. Myöskään toisen pihamaalla ratsastaminen ei ole sallittua.

Ristiriitojen välttämiseksi tallinpitäjän kannattaa olla etukäteen yhteydessä naapureihin ja maanomistajiin. On myös muistettava, että jokamiehen oikeus koskee vain yksityishenkilöitä - ei yhdistyksiä, yrityksiä tai muita vastaavia.

Kuva 32. Ratsastus kielletty.

Kuva 33. Ratsastustie. Liikennemerkillä osoitetaan ratsastustie, jota ratsastajan on käytettävä asianomaiseen suuntaan kuljettaessa. Sitä eivät saa käyttää muut kuin ratsastajat.

Kuva 34. Yhdistetty ratsastustie ja kevyen liikenteen väylä osoitetaan allekkain asetetuilla merkeillä.

Kuva 35. Rinnakkainen ratsastustie ja kevyen liikenteen väylä osoitetaan rinnakkain asetetuilla merkeillä.

Kuva 36. Pimeällä liikuttaessa heijastimet lisäävät turvallisuutta.

Hevosten kuljettaminen

Hevosen hoidossa vaarallisia töitä ovat erityisesti siirrot ja kuljetukset. Tuttukin hevonen voi toimia hyvin arvaamattomasti uudenaikaisissa tilanteissa. Siksi hevosten lastaamista ja kuljetustilanteita on tärkeää harjoitella. Kouluttamalla hevonen saadaan lähtemään luottavaisesti myös näihin tilanteisiin. Tärkeää on myös hevosta kuljettavan henkilön oma asenne: rauhallinen ja kiireetön ihminen saa myös hevosen suhtautumaan tilanteeseen tyynemmin.

Hevosperävaunujen tai -autojen tulee muiden ajoneuvojen tapaan olla rakenteeltaan ja kunnoltaan turvallisia, rekisteröityjä ja asianmukaisesti katsastettuja. Jokaisen ajoneuvon omistavan henkilön on tärkeä perehtyä ajoneuvolaikiin, jossa on edellä mainittujen asioiden lisäksi määräyksiä muun muassa ajoneuvon hallintalaitteisiin ja varusteisiin liittyen.

Laissa eläinten kuljetuksesta on asetettu vaatimuksia kuljetusvälineiden olosuhteista ja materiaaleista. Näistä vaatimuksista löytyy tarkemmin tietoa luvusta 3.

Ennen kuljetukseen lähtöä tarkistettavat asiat:

- valot ja vilkut sekä kuljetuskopin sisävalot toimivat
- jarrut ja jarruvalot toimivat oikein
- vetokoukku on kytketty oikein
- kopissa ja vetoautossa on sama rengastus (molemmissa tavirenkaat tai kesärenkaat)
- kopin lattia, kiinnityskohdat, ovet ja lastaussilta ovat kunnossa
- autossa on varoituskolmio, taskulamppu, sammutin ja puukko
- ensiaputarvikkeet sekä ihmisille että hevosille
- kuivikkeet, juottoastia ja rehut ovat paikallaan ennen hevosen tuomista
- autossa on riittävästi heijastimin varustettua vaatetta siltä varalta, että on pysähdyttävä muun liikenteen joukkoon

Ajokorttiluokka	Vaatimukset
B-ajokortti	Mikäli hevosia kuljetetaan henkilö- tai pakettiautoon (B-luokka) kytkeytyssä perävaunussa, jossa vetoauton oma massa on suurempi tai yhtä suuri kuin perävaunun kokonaismassa ja yhdistelmä painaa maksimissaan 3500 kg.
BE-ajokortti	Mikäli hevosia kuljetetaan ajoneuvoyhdistelmällä, jossa vetoauto kuuluu B-luokkaan ja jossa perävaunun kokonaismassa on yli 750 kg ja yhdistelmän kokonaismassa yli 3500 kg B-yhdistelmät, jossa perävaunun massa on suurempi kuin auton massa.
C1-ajokortti	Mikäli hevosia kuljetetaan kuorma-autolla tai muulla 3 500-7500 kg painavalla ajoneuvolla.
C-ajokortti	Mikäli hevosia kuljetetaan yli 7500 kg painavilla ajoneuvoilla.

Muistisääntöjä lastaamis- ja purkamistilanteiden varalle:

- varaa tarpeeksi aikaa
- käytä apuna ainakin yhtä henkilöä (kolme ihmistä kuitenkin suositeltu määrä – yksi taluttaa hevosen, kaksi valvoo lastauspaikan molemmin puolin, ettei hevonen astu sillan ohi)
- mikäli hevonen ei ole tottunut kuljetukseen, käytä ammattilaisia
- käytä turvakengkiä ja hansikkaita
- älä koskaan kierrä riimun narua käden ympärille lastaus-/purkamistilanteissa (lastaustilanteessa myös suitsien käyttö on mahdollista, mutta ne on otettava pois kuljetuksen ajaksi)
- pysäköi auto mahdollisimman rauhalliseen paikkaan, jossa ei ole häiritseviä tekijöitä ja jossa sivulliset eivät voi loukkaantua
- etsi mahdollisimman tasainen paikka, jossa lastausilta pysy tukevasti paikallaan ja hevosen on helppo nousta autoon
- laita seisontajarru päälle
- huolehdi siitä, että juottoämpäri, rehut ja kaikki muut varusteet on pakattu niin, etteivät ne voi joutua hevosten jalkoihin
- avaa lastaussilta aina sivusta (älä koskaan asetu sillan alle ottamaan sitä vastaan)
- laita lastaussilta kokonaan auki ja tukevasti paikoilleen ennen kuin otat hevosen ulos autosta

Lastaussiltaan liittyviä suosituksia:

- hevosten kuormaamiseen käytettävä ramppi, silta ja lastaushissi tulisi tarvittaessa peittää matolla tai paksulla kuivikekerroksella
- rampin kaltevuuden tulisi olla alle 30°
- poikkipienat ovat noin 4,5 cm korkeita ja noin 25 cm päässä toisistaan
- rampissa tai lastaushississä tulisi tarvittaessa olla laidat, jotka ovat noin 1,3 m korkeat askelman korkeuden rampilta kuljetusvälineeseen tulisi olla alle 25 cm. Rampin yläosan ja kuljetusvälineen välisen raon leveyden tulisi olla alle 6 cm

Arvioi alla olevan kysymyslistan avulla oman toimintasi nykytilanne:

Hevonen tallissa ja talli ympäristönä	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Kartoitetaanko tallillanne riskejä säännöllisesti?	✱			
Ovatko kulutiet ja käytävät turvallisia ja esteettömiä?	●			
Ovatko tallin materiaalit tukevia ja helposti puhdistettavia?	●			
Ovatko tallin lattiamateriaalit sellaisia, etteivät hevonen ja ihminen liukastu niissä?	●			
Ovatko materiaalit palamattomia tai huonosti syttyviä?	■			
Onko hevosen hoitoon (ts. esimerkiksi pesuun, valjastukseen ja kengitykseen) varattu tallillanne rauhallinen ja turvallinen paikka?	✱			
Huolletaanko hevosten varusteita säännöllisesti?	✱			
Onko tallillanne ensiaputarvikkeita ja säilytetäänkö niitä selvästi merkityissä paikoissa?	●			
Onko tallissa tupakointi kielletty?	●			
Mikäli työntekijät joutuvat työskentelemään korkeissa paikoissa, ovatko näihin paikkoihin johtavat portaat/tikkaat turvalliset?	●			
Onko paikat, joista on vaara pudota, suojattu kaiteilla?	●			
Onko tuhoeläintorjunnasta huolehdittu?	✱			
Onko tallissanne esillä näkyvällä paikalla tallin säännöt (ts. esim. tallikäyttäytymiseen liittyvät toimintatavat, kuten hevosten ruokintaa, ovien kiinnipitämiseen ja tavaroiden säilyttämiseen liittyviä asioita)?	✱			
Jaatteko uusille asiakkaille ja alaikäisten vanhemmille tiedotteen tallin säännöistä?	✱			
Onko tallissa erillinen, lämmitettävä ja tuuletettava tila varusteille ja muille tarvikkeille?	■			
Onko rehu- ja kuivikevarasto osastoitu erikseen hevestilasta?	■			
Saadaanko karsinan ovet helposti hätätilanteessa auki?	●			
Huolletaanko ja tarkastetaanko tallin ovia (mukaan lukien karsinan ovet) ja lukkoja säännöllisesti?	■			
Onko tallialueella merkitty, erillinen tupakointipaikka?	✱			
Piha-alueet, tarhat ja suorituspaikat				
Onko ratsastuskenttä aidattu kiinteillä aidoilla?	✱			
Hoidetaanko ratsastuskentän- ja maneesin pohjaa riittävän usein?	✱			
Onko tallin ympäristö ja suorituspaikat valaistu riittävästi?	■			
Tarkastetaanko aitojen kunto säännöllisesti ja korjataanko viat säännöllisesti?	■			
Onko aitauksista poistettu kaikki piikkilangat?	●			
Onko parkkialue merkitty?	✱			
Huolehditaanko tallin ympäristön turvallisuudesta ympäri vuoden (esim. tallin pihan liukkauden estäminen, valaistus jne.)?	✱			
Onko alueella hyvät opasteet?	✱			
Pyritäänkö hevoset ja autoliikenne pitämään mahdollisuuksien mukaan erillään?	✱			
Paloturvallisuus ja pelastautuminen				
Onko tallissanne vähintään kaksi hevosille tarkoitettua uloskäyntiä, jotka on merkitty selvästi ja joiden ovat aukeavat ulospäin?	●			

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Onko tallissa palovaroittimia? *				
Onko tallissa alkusammutuskalustoa ja onko se helposti löydettävissä? ●				
Onko tiloissa, joissa ihmiset yöpyvät, toimivat palovaroittimet? ●				
Oletteko olleet yhteydessä pelastusviranomaisiin sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyissä? *				
Onko työntekijöille laadittu ohjeet tulipalon varalta ja ovatko ne työntekijöiden nähtävillä? ●				
Mikäli tallin etäisyys viereiseen rakennukseen on alle 8 metriä, onko mahdollisen tulipalon leviäminen estetty rakenteellisilla tai muilla keinoilla? ●				
Onko palo- ja pelastuskaluston mahdollista päästä riittävän lähelle rakennusta ja alueella olevia sammutusveden ottoaikkoja (pelastustie)? ●				
Onko tallin rakenteiden ja työtilojen suunnittelussa otettu huomioon vaikutukset työntekijöiden turvallisuuteen ja terveyteen? ■				
Tarkistetaanko sähkölaitteiden kunto säännöllisesti? ■				
Onko tallien työntekijät opastettu erilaisten hätä- ja poikkeustilanteiden varalta? ●				
Oletteko varmistaneet, että työntekijöillä on mahdollisuus avun hälyttämiseen tarvittaessa? (esim. kännykkä) ●				
Tietävätkö kaikki tallilla liikkuvat, miten apua hälytetään, mihin osoitteeseen apu ohjataan ja missä ovat ensiaputarvikkeet? ●				
Mikäli olette ratsastuspalveluita tarjoava yritys, oletteko huolehtineet siitä, että paikalla on aina ensiaputaitoinen henkilö ja että tallilla on ensiapuvälineet? ●				
Tarkastetaanko tallin ensiapuvälineiden kunto, riittävyys ja säilytyspaikka säännöllisesti? ●				
Onko tallillenne laadittu pelastussuunnitelma? ● tai * riippuen tallin koosta				
Mikäli tallinne tarjoaa ratsastuspalveluita tai on täysihoitotalli, onko tallillenne laadittu turvallisuusasiakirja? ●				
Järjestetäänkö tallillanne säännöllisesti paloharjoituksia? *				
Onko tallillanne ilmoitustaulu, josta ilmenevät mm. tallin osoite, säännöt ja paloturvaohjeet? ■				
Saadaanko hevoset hätätilanteissa (esim. tulipalo, hevosen sairauskohtaus) helposti ulos tallista? ●				
Onko kaikkien hätätilanteiden varalle hevosille mietitty/ suunniteltu evakointipaikat tallin ulkopuolella? *				
Oletteko suunnitelleet jatkosijoituspaikat hevosille, mikäli tallista tulee käyttökelvoton? *				
Onko tallinne hevoset totutettu käyttämään eri uloskäyntejä? *				
Tietävätkö kaikki tallilla liikkuvat, mistä sähköt saa tarvittaessa kytkettyä pois? *				

	Kyllä	Ei	Ei kosketalliani	Huomioitavaa
TYÖNANTAJA, TYÖNTEKIJÄ, ASIAKKAAT				
Työnantaja				
Oletteko perehtyneet tallinne toimintaa koskeviin turvallisuuslakeihin?	●			
Oletteko tietoinen tallinne toimintaan liittyvistä turvallisuusriskeistä?	●			
Kun arvioitte työntekijöiden turvallisuuteen ja terveellisyteen liittyviä asioita, oletteko ottaneet huomioon työhön, työoloihin, työympäristöön ja työntekijöiden henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat?	●			
Onko tallillanne työsuojelun toimintaohjelma?	●			
Onko tallillanne kartoitettu haitta- ja vaaratekijät, jotka voivat aiheutua työstä, työtilasta, työympäristöstä ja työolosuhteista?	●			
Onko haitta- ja vaaratekijöiden poistamiseksi laadittu suunnitelma?	●			
Oletteko opastaneet työntekijöitä työn haitoista ja vaaroista?	●			
Onko tallinne työntekijöille järjestetty työterveyspalveluja?	●			
Onko työterveyshuollosta kirjallinen toimintasuunnitelma ja onko työterveydenhuoltosopimus henkilöstön nähtävissä?	●			
Huolehditteko työnantajana työntekijöiden hyvinvoinnista ja tallinne työilmapiiristä?	★			
Oletteko huolehtineet vapaaehtoistyöntekijöiden turvallisuudesta?	●			
Työntekijät				
Oletteko varmistaneet, että työntekijät ovat tietoisia heitä koskevista turvallisuuteen liittyvistä määräyksistä ja ohjeista?	●			
Perehdytetäänkö työntekijät työhön, työoloihin, työvälineisiin sekä turvallisiin työtapoihin?	●			
Onko tallin työntekijöitä ohjattu ja opetettu työhön liittyvien haittojen ja vaarojen estämiseksi ja välttämiseksi?	●			
Käyttävätkö työntekijät asianmukaisia suojaimia ja varusteita työssään?	●			
Onko tallillanne valittu henkilö, joka vastaa työsuojeluasioista?	●			
Mikäli tallillanne työskentelee vähintään kymmenen työntekijää, onko tallissanne työsuojeluvaltuutettua ja kaksi varavaltuutettua?	●			
Mikäli yrityksessänne on yli 20 työntekijää, onko tallille perustettu työsuojelutoimikunta?	●			
Voivatko työntekijät vaikuttaa työnsä turvallisuus- ja terveysasioihin (esim. tekemällä ehdotuksia)?	●			
Keskustellaanko tallillanne työturvallisuusasioista työnantajan ja työntekijöiden välillä säännöllisin väliajoin?	●			
Onko työntekijöiden käytettävissä peseytymis-, pukeutumis- ja vaatteiden säilytystilat, ruokailu-, lepo- ja käymälätilat? ● tai ■ riippuen tallin koosta				
Onko tallissanne selvitetty tallin töiden kuormitustekijät ja onko niitä mahdollisuus välttää (kuten esimerkiksi selän kuormituksen vähentäminen käyttämällä pitkäkartaisia lapioita)?	●			

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Noudatatteko alle 18-vuotiaiden työntekijöiden suhteen määräyksiä ja ohjeita (kuten työaikoja), jotka on määrätty laissa nuorista työntekijöistä?	●			
Onko työntekijöillä mahdollisuus kouluttaa itseään? (esim. seminaarein, kurssein)	★			
Ratsastuspalveluita ja täyshoitopaikkoja tuottavat tallit				
Oletteko huolehtineet siitä, ettei tarjoamanne palvelu vaaranna osallistujien terveyttä tai omaisuutta?	●			
Oletteko perehtyneet lakiin kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta?	●			
<i>Asiakkaat</i>				
Ovatko tallinne asiakkaat asiallisesti varustautuneet (ts. asianmukainen kypärä, jalkineet ja vaatetus, pimeällä heijastimet)?	●			
Onko tallissanne esillä (esimerkiksi ilmoitustaululla) tallikäyttämiseen liittyviä ohjeita?	●			
Kertooko henkilökuntanne asiakkaille tallin säännöistä, hevosen käsittelystä, muiden ratsastajien huomioimisesta, ratsastuksen vaaroista sekä tarvittavista välineistä?	●			
Annattekko asiakkaille ohjeita siitä, miten toimitaan hätätilanteissa?	●			
Opastatteko asiakkaita liikennesäännöistä, mikäli ratsastatte maastossa tai liikenteessä?	●			
Varmistatteko aina vaellus- ja maastoretkille osallistuvilta asiakkailta, että he osaavat ratsastuksen perustaidot?	●			
Kartoitatteko vaellus- ja maastoratsastuksille osallistuvilta etukäteen heidän terveydentilaansa?	●			
Onko teillä tiedossa lasten/nuorten vanhempien yhteystiedot?	●			
Onko lasten kanssa työskentelevä henkilökunta kokenutta?	●			
Ovatko ohjaajat aina läsnä lasten käsitellessä hevosia?	●			
Vaaditteko alle 18-vuotiailta ratsastusretkille, -vaelluksille ja leireille osallistuvilta lapsilta ja nuorilta huoltajan suostumuksen?	●			
Mikäli tallillanne on asiakkaina erityisryhmiä:				
• onko tunneilla mukana ratsastusohjaajan lisäksi erityisryhmän oma ohjaaja?				
• kiinnitättekö huomiota asiakasryhmän kokoon ja käytettävien hevosten sopivuuteen?	●			
Hevonen liikenteessä				
Oletteko tietoinen tieliikennelain- ja asetuksen asettamista vaatimuksista liikuttaessa hevosella tiellä ja kevyenliikenteen väylällä?	●			
Onko hevosajoneuvossanne asianmukaiset heijastimet ja valot?	●			
Oletteko tietoinen, millaisia rajoituksia jokamiehenoikeus asettaa hevosilla liikkuville?	●			
Onko teillä vaatimusten mukainen ajokortti hevosten kuljettamista varten?	●			
Onko hevoskuljetusvaununne/ hevoskuljetusautonne katsastettu ja rekisteröity?	●			

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Tarkistetaanko ennen jokaista kuljetusta, että kuljetusväline on kunnossa? (lastausilta ja ovet toimivat, jarruvalot ja vilkut toimivat oikein ja vetokoukku on kytketty oikein)	✱			
Onko kuljetusautossa ensiaputarvikkeet sekä hevosille että ihmisille?	●			
Onko kuljetusautossa varoituskolmio?	●			
Onko trailerissa ja vetoautossa aina sama rengastus, eli molemmissa talvirenkaat tai molemmissa kesärenkaat?	●			
Onko autossanne varusteita ihmisiä ja hevosia varten siltä varalta, että joudutte pysähtymään muun liikenteen joukkoon (esim. huopia, heijastimia, vettä jne.)?	✱			
Käytättekö hevosten lastaus- ja purkamistilanteissa turvakengkiä ja –hanskoja?	✱			
Onko apunanne lastaus- ja purkutilanteissa aina vähintään yksi henkilö?	● vai ✱			

● = lainsäädännön vaatimus ■ = lainsäädännön suositus ✱ = yleinen suositus

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS:

Ensiapuvalmius työpaikoilla.

<http://www.tyosuojelu.fi/upload/tmiyh7.pdf>

Koskinen, T & Mironen, A. 2003. Turvallinen ja terveellinen työpaikka on jokaisen oikeus. Uusi työturvallisuuslaki.

Kuluttajaviraston ohje ratsastuspalveluiden turvallisuuden edistämiseksi.

<http://www.kuluttajavirasto.fi/File/25900060-d823-4a3a-9f13-7c372fef585d/8.+Ohjeet+ratsastuspalveluiden+turvallisuuden+edist%C3%A4miseksi+.pdf>

Liikenneturva 2007. Hevonen liikenteessä:

http://www.liikenneturva.fi/fi/turvatieta/saanto_pakki/hevonen_liikenteessa.php ja Hevosten ja ratsastajien liikenneturvallisuus:
http://www.liikenneturva.fi/fi/turvatieta/elaime_t/hevoset.php

Maatalousyrittäjien eläkelaitos 2003. Työturvallisuus – Hevosenhoito turvalliseksi. 12 s.

http://www.mela.fi/tt_pdf/hevonen.pdf

Maatilan riskienhallinta 2005. Tietoa tuottamaan. Jokipii, Teräväinen, Helin (toim.). 92 s.

Maatilojen palontorjunta.

<http://www.equinelife.fi/files/maatilojenpalontorjunta2005.pdf>

MMM-RMO C4. Maa- ja metsätalousministeriön rakentamismääräykset ja –ohjeet. Liite 12. Saatavilla osoitteessa:

<http://www.mmm.fi/attachments/5g5VkwMop/5g7GBLiUF/Files/CurrentFile/L12-rmoC4-01.pdf>

Rissa, K. Riskit hallintaan. Työturvallisuuskeskus 1999. 208 s.

Työturvallisuuskeskus 2005. Hevoset ja työturvallisuus – turvallinen työskentely hevosten kanssa. IS-Print. 64 s.

www.finlex.fi

www.equinelife.fi

www.mela.fi

6 Hevosalan toimijoiden vuorovaikutus ja yhteistyö

Heli Takamaa
Elina Vehmasto
Marja-Liisa Vieraankivi
Johanna Tanhuanpää

Hevostalouden kasvu asettaa paineita myös sosiaalisille suhteille. Jokapäiväisiä vuorovaikutussuhteita ovat perhesuhteiden lisäksi lähialuesuhteet. Yrittäjyyttä koskevat lisäksi monenlaiset muut vuorovaikutussuhteet kuten henkilöstö-, asiakas- ja naapuruussuhteet. Myös suhteet toisiin yrityksiin, viranomaisiin, teosakkaisiin ja erilaisiin yhteistyökumppaneihin ovat merkittäviä.

Yhteistyösuhteet voivat olla satunnaisia ja vapaamuotoisia, tai yritystoiminnan kannalta keskeisiä, strategisia suhteita. Vastuut ja velvoitteet on saatettu määritellä sopimuksilla. Hevosalan yrittäjät ja harrastajat tarvitsevat monenlaisten ammattilaisten palveluja oman perustoimintansa ylläpitämiseen. Varsinkin aloittelevat yrittäjät joutuvat etsimään palveluja ennen kuin toimiva yhteistyöverkosto syntyy.

LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUUT SÄÄDÖKSET

Lähiympäristön ja naapureiden huomioon ottamisen minimitason määrittelee lainsäädäntö. Ympäristön suojeluun liittyvien lakien lisäksi säädök-

siin kuuluvat lait eräistä naapuruussuhteista ja yksityisistä teistä sekä järjestys-, tieliikenne-, terveys- ja suojelu-, maankäyttö- ja rakennuslait. Myös jokamiehen oikeuksien sisältö on syytä tuntea.

ERI YHTEISTYÖMUOTOJA

Hevostaloudessa voidaan tehdä yhteistyötä monellakin eri tavalla. Naapuriapu on perinteinen, vapaa ja joustava yhteistyömuoto, jossa hyvät henkilösuhteet ovat tärkeitä. Työstä tai koneesta ei välttämättä makseta rahalla, vaan vastavuoroisuudella. Hankintayhteistyön tavoitteena ovat kustannussäästöt. Hankintayhteistyö voi onnistuessa luoda pohjaa syvemmällekin kumppanuudelle. Markkinointiyhteistyö sopii etenkin toisiaan täydentävien tuotteiden ja palvelujen tai yhdessä tuotettujen palvelukokonaisuuksien markkinointiin.

Yhteistyö vaatii työtä ja aikaa, ja tulokset saattavat näkyä viiveellä. Alihankinta tarkoittaa tuotteen osan tai osien antamista toisen yrityksen suorittavaksi. Alihankintasuhde voi ajan myötä kehittyä syvemmäksi kumppanuudeksi. Strateginen kumppanuus on pitkäaikaista ja voi onnis-

Jokamiehen oikeus: Jokamiehen oikeuden nojalla toisen alueella saa kulkea tilapäisesti ja häittää tuottamatta ratsain, jalan tai polkupyörällä. Hevonen ja rattaat –yhdistelmä on hevosajoneuvo, jota jokamiehen oikeus ei koske. Ratsastajalla on oikeus liikkuu luonnontilaisilla tai siihen verrattavilla alueilla, mikäli siitä ei koidu vahinkoa. Luonnonsuojelualueilla ja lintujen pesimä- ja oleskelualueilla kulkemista on rajoitettu. Pihamailla, pelloilla tai istutuksilla ei saa kulkea. Mikäli ratsastus on säännöllistä tai siihen liittyy kaupallista toimintaa, kuten ratsastustunnit, jokamiehen oikeus ei päde. Mikäli ratsastaja käyttää samaa reittiä useammin, on hyvin tapojen mukaista kysyä tähän lupa maanomistajalta.

Laki eräistä naapuruussuhteista (13.2.1920/26, 3-4 §, 17-18 §): Laki määrittelee yksityiskohtaisesti joitakin rakentamiseen ja varastointiin liittyviä asioita, jotka voivat aiheuttaa naapureille ilmeistä häittoa. Arvioitaessa rasituksen kohtuuttomuutta otetaan huomioon paikalliset olosuhteet, rasituksen tavanomaisuus, rasituksen voimakkuus ja kesä- ja talvi- sekä muut vastaavat seikat.

Järjestyslaki (27.6.2003/612, 14-15 §): Ratsastaminen ja hevos- tai muulla vastaavalla ajoneuvolla ajaminen on kielletty kuntopolulla tai muulla sen kaltaisella juoksuradalla, yleiseen käyttöön kunnostetulla ladulla ja urheilukentällä. Hevosta sekä muita kotija lemmikkieläimiä koskevat myös soveltuvin osin koirakurin säädökset.

Laki yksityisistä teistä (15.6.1962/358, 26 §, 80 §, 96 §): Jos ravi- tai ratsastustalli on yksityistien osakas, hevosliikenne otetaan huomioon tieyksikkömaksussa. Tieyksiköissä otetaan huomioon myös tallista ja hevosista välillisesti aiheutuva ajoneuvoliikenne (rehukuljetukset, asiakasliikenne jne.) Tilapäiseen tien käyttämiseen (lukuun ottamatta työhevosella tapahtuvia maa- ja metsätalouden kuljetuksia) tarvitaan tieosakkaiden tai tiekunnan kokouksen lupa, jos tietä käytetään muun kuin tieosakkaan järjestämään toimintaan ja käyttö selvästi lisää tien kunnossapitokustannuksia. Tilapäisestä tien käytöstä on suoritettava korvauksena käyttömaksu, josta osapuolet voivat sopia keskenään. Tieosakkaat taikka tiekunta voivat kieltää työkoneiden kuljettamisen tai tien käytön moottori- tai hevosajoneuvolla niiltä, joilla ei ole oikeutta tiehen. Jos valtio tai kunta avustaa tien kunnossapidossa, tien käyttämistä ei saa kieltää, mutta tällöinkin käytölle tarvitaan lupa.

Tieliikennelaki (3.4.1981/267, 46 §): Eläimet, joita kuljetetaan tiellä, on pidettävä kytettyinä tai niitä on vartioitava siten, etteivät ne aiheuta vaaraa tai kohtuutonta haittaa liikenteelle. Ratsastajan ja eläimen kuljettajan on soveltuvin osin noudatettava ajoneuvon kuljettajaa koskevia säännöksiä. Toisaalta myös ajoneuvon kuljettajan on lähestyessään tiellä olevaa hevosta noudatettava tarpeellista varovaisuutta ja käytettävä riittävän alhaista nopeutta.

Terveydensuojelulaki (19.8.1994/763, 13 §, 15 §, 51 §): Toiminnanharjoittajan on tehtävä viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista kirjallinen ilmoitus kunnan terveydensuojeluviranomaiselle eläinten pitoon tarkoitetun rakennuksen tai aitauksen sijoittamisesta tai käyttöönotosta asemakaava-alueelle. Viranomaisen tarkastaa ilmoituksen ja tekee siitä päätöksen. Hän voi päätöksessään toiminnanharjoittajaa kuultuaan antaa terveyshaittojen ehkäisemiseksi tarpeellisia määräyksiä. Hän voi myös kieltää toiminnan kyseisessä paikassa, jos terveyshaittaa ei voida muutoin estää. Jos toiminta on ympäristönsuojelulain nojalla luvan- tai ilmoituksenvaraista, määräyksen antaa ao. viranomainen.

Maankäyttö- ja rakennuslaki (5.2.1999/132, 16 §, 135-137 §): Tallin ja siihen liittyvien rakennelmien rakentaminen edellyttää rakennuslupaa. Lupa vaaditaan myös silloin, kun rakennukseen tehdään olennaisia muutoksia tai sen alkuperäistä käyttötarkoitusta muutetaan olennaisesti. Edellytyksenä on, että suunniteltu rakennus ja toiminta soveltuvat valitulle rakennuspaikalle. Rakennusluvan myöntäminen suunnittelutarvealueelle edellyttää, että rakentaminen: 1) ei haittaa kaavoitusta tai alueiden käytön muuta järjestämistä, 2) ei aiheuta haitallista yhdyskuntakehitystä ja 3) on maisemallisesti sopivaa eikä vaikeuta erityisten luonnon- tai kulttuuriympäristön arvojen säilyttämistä tai virkistysarvojen turvaamista. Rakentaminen suunnittelutarvealueella ei saa johtaa vaikutuksiltaan merkittävään rakentamiseen tai aiheuttaa merkittäviä haitallisia ympäristö- tai muita vaikutuksia.

Pilvenmäen valmennusalueen ravitallit Forssassa perustivat toimintansa tueksi yhdistyksen *Forssan Seudun Hevostyöstävät ry:n* alkuvuodesta 2006. Alueella toimii aktiivisesti 18 ravitallia, jotka hyödyntävät hevosten harjoittamisessa mm. yhteistä harjoitusrataa sekä Pilvenmäen ravirataa. Päätös yhdistyksen perustamisesta syntyi tallien yhteisen ideointiriihen tuloksena: yhteistoiminnalle ja yhteiselle äänenkäyttäjälle oli alueella selvä kysyntä. Maaliskuun järjestäytymiskokouksen jälkeen toiminta käynnistyiikin vireänä. Yhdistys on järjestänyt alueella mm. tutustumispäivän, pikkujoulut, ”karvalakki-curlingin” ja karaoke-illan. Ehkä merkittävimmäksi yksittäiseksi tekijäksi kuitenkin muodostui se, että yhdistys otti harjoitusalueiden hoidon omalle vastuulleen. Tämä edellytti paitsi omien työkoneiden hankkimista myös sitä, että tallit pysyivät keskenään sopimaan hoidon kulujen kattamisesta kaikille kohtuullisella tavalla. Yhdistyksen avulla hoidon organisointi oli mahdollista.

tuessaan parantaa kilpailukykyä ja tuotteiden laatua. Yritysten tie strategiseksi kumppaneiksi ei välttämättä ole nopea tai helppo mutta saattaa korvata vaivannäön. Yhteistyöverkosto voi olla nimenomaan erilaisille tavoille hyödyntää jäsenten osaaminen. Kukin tekee sitä, mitä parhaiten osaa. Jokaisen ei tarvitse olla asiantuntija kaikessa. Verkostomainen yritystoiminta eroaa yhteistyöverkostosta siten, että kukin yritys keskittyy vielä tiukemmin pelkkään ydinosaamiseensa ja hankkii kaiken muun osaamisen ja palvelut partnereilta. Osuustoiminta säilyttää yrittäjien itsenäisyyden, mutta mahdollistaa yhteisten taloudellisten etujen ajamisen. Välttämättömiä toimintoja voidaan jakaa eri henkilöiden tehtäviksi. Samalla asiakaspalve-

lua parantaa se, että palvelukokonaisuuden tilaukset ja laskut hoidetaan yhteen paikkaan.

Kehittämishankkeet ovat yhä yleisempiä hevosseudessakin. Niitä toteutetaan erilaisilla kehittämishankkeilla, ja niitä koordinoi yleensä jokin ulkopuolinen siihen erikoistunut taho. Hankkeissa voidaan keskittyä alueellisesti tai valtakunnallisesti vaikkapa markkinoinnin ja tuotteistamisen kehittämiseen, yrittäjien ammattitaidon parantamiseen tai yhteishankintajärjestelmien ja yhteisen sijais- ja lomitusjärjestelmän kehittämiseen. Yhdistystoiminta voi yhdistää erillisiä hevostoimijoita yhdeksi toimijaksi, jonka on helpompi sopia tai järjestää asioita ulkopuolisen instanssin kanssa. Yhdistys voi kerätä rahaa tai järjestää jäsenilleen yleishyödyllisiä tapahtumia kuten koulutusta tai yhteisten alueiden hoitoa. Yhdistys voi toimia äänen käyttäjänä tai edunvalvojana erilaisissa tilanteissa.

Verkostojen ja yhteistyön edellytyksiä ja etuja

Kumppaneiden välinen luottamus ja sovittujen pelisääntöjen noudattaminen luovat perustan yhteistoiminnalle. Avoimuus toiminnassa ja viestinnässä lisää yhteisymmärrystä, ja sopiminen hankalissakin tilanteissa helpottuu. Todellinen tarve on luonnollisesti yksi keskeinen tekijä pitkäaikaisen yhteistyön rakentamisessa.

Mikäli yhteistyön edellytykset ovat vakaalla pohjalla, on kumppaneiden mahdollista hyötyä monin eri tavoin:

- Yhteistyön merkittävimpiä perusteita on taloudellinen hyöty. Se on kustannussäästöä hankinnoissa ja markkinoinnissa. Tärkeä taloudellinen etu voi olla myös se, ettei henkilöstöresurssijakaan tarvitse hajottaa, kun osa toiminnoista hankitaan yhteistyökumppanilta.
- Asiakkaalle syntyy hyötyä, koska yhteistyö tarjoaa pienille yrityksille mahdollisuuden muodostaa monipuolisempia tuote- tai palvelukokonaisuuksia ja keskittää asiakaspalvelua yhteen paikkaan.
- Osaamisen hyödyntäminen ja parantaminen onnistuu verkostossa, jossa kunkin yrittäjä voi erikoistua ja kehittyä omalla vahvalla alueellaan.

- Sijaisavun saanti on erittäin merkittävä etu, joka helpottaa työmäärän ja työhuippujen tasaamista. Tunne, että on mahdollista saada apua tai jakaa työtaakkaa, vähentää stressiä ja auttaa jaksamaan paremmin.
- Vertaistuki tarkoittaa tiedonvaihtoon ja oppimiseen liittyviä asioita. Vuorovaikutuksen lisääntyessä myös ammatillisen tiedon ja kokemuksen vaihto lisääntyvät luontevasti. Vertaistukeen liittyvä vuorovaikutus lisää henkistä hyvinvointia.
- Sujuva ja elinvoimainen toiminta luo hyvää kuvaa koko hevosalasta. Hevoset eivät ole aina tervetulleita kaikille alueille, mutta myönteisyys ja avoin keskustelu sekä muualla saadut hyvät kokemukset hevosaloudesta voivat muuttaa kielteisiä mielipiteitä.

Yhteistyön haasteita

Hevostalouden kasvun voi ennustaa lisäävän esim. maankäyttöön ja rakentamiseen liittyviä konflikteja etenkin tiheästi asutuilla alueilla. On tärkeää sopia yhdessä naapurien kanssa selkeät pelisäännöt liikkumisesta alueella. Tallin on syytä ottaa huomioon paitsi hevosten ja ihmisten turvallisuus myös maanomistajuuskysymykset, teiden kuluminen sekä vastuut teiden hoidosta.

Toimittaessa yhteistyössä muiden yritysten kanssa, voi siihen liittyä mm. taloudellisia ja yrityskuvaan sekä maineeseen liittyviä riskejä. Taloudelliset riskit voivat liittyä kustannusten hallintaan, hinnoitteluun sekä virheinvestointeihin. Aineettomia riskejä, kuten esimerkiksi yrityskuvaan ja maineeseen liittyvät seuraamuksia, on vaikea suoraan laskea.

Verkostomaisesti toimivan hevosyrityksen arka kohta on palvelujen laatu. Jokaisen osallisen on ymmärrettävä, että laaturvirheet kustautuvat koko verkostolle ja heikentävät sen toimintakykyä. Jos joku tuottaa huomattavasti heikkolaatuisempaa palvelua, leimautuvat myös muut verkoston toimijat.

KONFLIKTITILANTEIDEN PURKAMINEN

Ihmisten välille voi syntyä konflikteja, joiden ylitse ei tunnuta pääsevän omin avuin. Konfliktit voivat johtaa juurensa pitkälle historiaan ja ne voivat kärjistyä yhä uudelleen uusissa muodoissa. Toisaalta ne voivat johtua vallitsevien olosuhteiden herättämästä tyytymättömyydestä. Osa konflikteista korjaantuu itsestään, mutta toiset vaativat aktiivisempaa otetta. Tällöin ulkopuolinen taho voi toimia kiistan välimiehenä.

Jos kyseessä ovat lakien tai säädöksiä tulkitaan liittyvät ongelmat (esim. kaavoitus ja rakennusluvut), on syytä turvautua viranomaisiin. Joissakin tapauksissa voidaan hyötyä neuvottelutyyppisestä sovittelusta, jossa osapuolet pyrkivät keskustelemaan näkemyksistään. Koollekutsujana tulisi olla puolueeton taho. Parhaat edellytykset positiiviselle muutokselle ovat silloin, kun henkilöt pystyvät yhdessä miettimään tavoitteita ja keinoja – aitoon sopimiseen ei voida pakottaa.

Puolueettomana koollekutsujana voi toimia

esimerkiksi kunta, toisen alan yhdistys tai vaikkapa kehittämishanke. Ulkopuolisella järjestäjällä on puolellaan se etu, että sen on helpompi kutsua erilaisiakin näkemyksiä edustavia toimijoita yhteen, tuoda esille huomioita uudenlaisista näkökulmista tai synnyttää luottamusta kaikkien osapuolien suuntaan. Eri toimijoiden yhteen saattaminen voi toimia alkuna kiistojen ratkaisemiselle, hedelmälliselle yhteistyölle tai vaikkapa uusien ideoiden syntymiselle. Tämä ei luonnollisesti ole aina helppoa. Esimerkiksi alueelle on voinut juurtua tietynlainen perinne suhtautua hevosskysymyksiin: vaikka juuri kenelläkään ei olisi henkilökohtaisesti ollut ongelmia hevostoiminnassa, voi alueella elää sitkeästi mielikuva, miten hevoset aiheuttavat ongelmia tai hevosryittäjien toimintaa pyritään systemaattisesti vaikeuttamaan. Toisaalta parhaimmatkaan ideat eivät konkretisoidu hevostoiminnan arkeen, jos niille ei ole aitoa kysyntää tai niiden toteuttamiseen ei löydy todellista tekijää. Tätä varten vaaditaan sitoutumista ja uskoa onnistumiseen niin ulkopuoliselta toimijalta kuin ennen kaikkea paikalliselta tasolta.

Arvioi alla olevan kysymyslistan avulla oman toimintasi nykytilanne:

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Oletteko varmistanut, että toiminnastanne ei aiheudu naapureille ilmeistä haittaa?	●			
Oletteko ohjeistanut tallinne henkilökunnan ja asiakkaat siihen, että he eivät ratsasta tai aja esim. kuntopolulla tai yleiseen käyttöön kunnostetulla ladulla?	●			
Oletteko sopinut yksityistien käytöstä?	●			
Kuljetteko ratsain toisen alueella, kysymättä lupaa ja jokamiehen oikeuden nojalla, vain tilapäisesti?	●			
Oletteko ottanut huomioon, että kärryillä ja reellä ajaminen ja ratsastukseen liittyvä kaupallinen toiminta ei kuulu jokamiehenoikeuden piiriin?	●			
Varmistatteko yhteistyökumppanneinne toiminnan laadun ja luotettavuuden?	✱			
Oletteko tehneet kirjalliset ja yksiselitteiset sopimukset yhteistyökumppaneittenne kanssa?	✱			
Oletteko sopineet yhteistyökumppaneittenne kanssa etukäteen, miten mahdollisissa konfliktitilanteissa menetellään?	✱			
Ylläpidättekö hyviä naapuruus- ja lähialuesuhteita viestimällä toiminnastanne avoimesti?	✱			

● = lainsäädännön vaatimus ■ = lainsäädännön suositus ✱ = yleinen suositus

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS:

Maaseutukeskusten liitto. 1999. Yhteistyöllä tuloksiin. Maaseutukeskuksen Liiton julkaisuja 935, Tieto tuottamaan 85. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 91 s.

Niemelä, S. 2002. Menestyvä yritysverkosto. Verkostonrakentajan ABC. Helsinki: Edita. 136 s.

Ollus, M., Ranta, J. & Ylä-Anttila, P. (toim.) 1998a. Yritysverkostot kilpailua tiedolla, nopeudella ja joustavuudella. Vantaa: Taloustieto Oy. 133 s.

Ollus, M., Ranta, J. & Ylä-Anttila, P. (toim.) 1998b. Verkostojen vallankumous Miten johtaa verkostoyritystä? Vantaa: Taloustieto Oy. 172 s.

Teollisuus ja työnantajat, TT. 2001. Kohti strategisia yritysverkostoja. Osaraportti I. Teollisuuden verkottumisen yleiskatsaus. 42 s. Saatavilla internetistä: <http://www.ek.fi/arkisto/ekarchive/2003905-101622-2360.pdf>.

7 Järjestelmän toteuttaminen

Hanna Virtanen
Inkeri Pesonen

Tämän oppaan edellä olevat luvut on kirjoitettu auttamaan talliyrittäjiä tunnistamaan oman toimintansa ympäristö-, turvallisuus- sekä hevosen hyvinvointiasioiden nykytila sekä tarkistamaan, toimitaanko tallissa lainsäädännön mukaisesti näillä osa-alueilla. Lisäksi luvussa 6 tuotiin esille erilaisia yhteistyö- ja vuorovaikutusmahdollisuuksia. Kysymyskehikoiden avulla tallinpitäjä on voinut tarkistaa, toimitaanko hänen tallillaan lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Kun tallin nykytila on arvioitu, tallinpitäjän on päätettävä, mitä asioita ensisijaisesti tulisi tallilla parantaa. Mikäli vastauksista käy ilmi, että talli ei täytä kaikkia vaatimuksia lainsäädännön osalta, tulisi kehittämistoimenpiteet luonnollisesti aloittaa niistä. Kun lainsäädännön vaatimukset on tavoitettu, asetetaan lainsäädännön vaatimuksia ylittäviä tavoitteita.

Päämäärät voi asettaa 1-3 vuodeksi eteenpäin ja niiden asettamisessa kannattaa keskittyä jokaisen osa-alueen osalta muutama tavoitteeseen, ja laatia niille realistiset suunnitelmat tarkkoine toimenpide-ehdotuksineen. Suunnitelmiin on aina sisällytettävä myös vastuuhenkilö, joka vastaa siitä, että tavoite saavutetaan. Tavoitteille on asetettava aikataulut ja mittarit (indikaattori). Kaikkien tavoitteiden ei tarvitse olla mitattavissa

kvantitatiivisesti, vaan ne voivat olla myös tehtäviä, jotka on vain mahdollista todentaa tehdyksi. Liitteessä 2 on malli tarkemman ympäristöohjelman tekemiseen.

Työntekijät tulee sitouttaa järjestelmän toteuttamiseen. Järjestelmä ei toimi, ellei jokainen työntekijä päivittäisissä rutiineissaan toimi järjestelmän mukaisesti. Tästä syystä tavoitteisiin liittyvistä toimenpiteistä on oltava kirjalliset ohjeet vähintäänkin tallin seinällä, mutta mielellään myös erillisessä ympäristökansiossa. Ympäristökansioon on hyvä kerätä mahdollisimman paljon ympäristöä koskevia tietoja ja dokumentteja. Selkeät ohjeet ovat hyödyllisiä myös uuden työntekijän kouluttamisessa tai sellaisissa tapauksissa, jossa yllättäen tallilla tarvitaan sijaista. Ajantasaiset harjoitukset ja ohjeet esimerkiksi hätätilanteissa toimimisesta ja hyvin laadittu pelastussuunnitelma voivat pelastaa hädässä tai vähintäänkin helpottaa vahinkotapauksessa vuoropuhelua vakuutusyhtiön kanssa.

Jos nähdään tarpeelliseksi, voidaan tallilla kirjata ylös myös erilliset ympäristöperiaatteet (ns. ympäristöpolitiikka). Kaikissa standardeihin perustuvissa järjestelmissä tämä on pakollinen elementti, joka tulee laatia ennen päämäärien ja tavoitteiden asettamista. Ympäristöperiaatteissaan organisaatio sitoutuu ympäristönsuojelun paranta-

Tässä vaiheessa olet

- tietoinen siitä, miten tallillasi noudatetaan lainsäädäntöä ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiasioiden kohdalla
- selvittänyt tallisi nykytilan kohdalla edellä olevien teemojen kohdalla
- selvillä tallisi merkittävistä ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointinäkökohdista
- selvillä erilaisista yhteistyö- ja vuorovaikutusmahdollisuuksista

Seuraavaksi sinun tulisi

- Laatia periaatteet tallille, jotka ohjaavat työtä ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiasioiden sekä vuorovaikutuksen edistämiseksi
- Laatia oman tallisi osalta tavoite- ja toimenpidetaulukko aikatauluineen ja vastuuhenkilöineen (malli liitteessä 2)
- Miettiä tavoitteille kehitystä kuvaavat mittarit
- Kirjoittaa tavoitteille toimintaohjeet, mikäli tarpeellista
- Varautua tallin hätätilanteisiin laatimalla turvallisuusasiakirja pelastussuunnitelmineen
- Kerätä kaikki tarpeelliset, järjestelmää koskevat dokumentit yhteen paikkaan
- Viestiä tavoitteista ja ohjeista tallin henkilökunnalle
- Viestiä järjestelmästä sidosryhmille

EquineLife- hankkeeseen osallistuneen pilot-tallin ympäristötavoitteet ja -toimenpiteet 2006-2008:

**Päämäärä 1:
Ympäristönsuojelun parantaminen**

Tavoite: Lantahuollon parantaminen

Toimenpiteet:

- Siirrytään turpeeseen kuivikkeena lanan jatkokäytön helpottamiseksi
- Siirretään vaihtolava katoksen alle
- Ryhdytään siivoamaan tarhat viikoittain

Tavoite: Jätteiden lajittelun parantaminen

Toimenpiteet:

- Pyritään eroon muovien poltosta viemällä maatalousmuovit energiajätekeräykseen
- Lajitellaan hevosenkengät metallijätteen
- Etsitään rehujätteelle polttoa parempi käsittelymenetelmä

**Päämäärä 2:
Hevosten hyvinvoinnin lisääminen**

Tavoite: Ruokinnan tasapainottaminen

Toimenpiteet:

- Näytteenotto ja analyysi tuoreheinästä
- Mahdollisten korjausten tekeminen ruokintaan tuoreheinäanalyysin ja rehu-suositusten perusteella, erityisesti E-vitamiinin tarpeen osalta
- Ruokintakertojen lisääminen neljään

Tavoite: Lajinmukaisen käyttäytymisen lisääminen

Toimenpiteet:

- Rakennetaan ainakin yksi uusi tarha, jossa hevosia voidaan tarhata yhdessä
- Rakennetaan isompi kasvipeitteinen tarha, joka mahdollistaa laiduntamisen
- Rakennetaan ponille karsina, josta se näkee ulos

Tavoite: Tallin ilmanlaadun parantaminen

Toimenpiteet:

- Siirtyminen turpeeseen kuivikkeena
- Hankitaan talliin kosteus- ja lämpömittari olosuhteiden seurantaan varten

**Päämäärä 3:
Turvallisuuden lisääminen tallissa**

Tavoite: Varautuminen hätätapauksiin tallilla

- Tehdään riskianalyysi
- Laaditaan pelastussuunnitelma valmiin kaavakkeen pohjalta
- Hankitaan alkusammutuskalustoa talliin (sammutuspeite/vaahtosammutin)
- Koulutetaan henkilökuntaa hätätapausten varalta

Tavoite: Työntekijöiden vakuutus- ja muun turvan tarkistaminen

Toimenpiteet:

- Varmistetaan, että tallilla käyvällä vapaaehtoistyöntekijällä on vakuutukset kunnossa
- Tuodaan talliin työturvallisuuslaki nähtäville

Tavoite: Lääkeaineturvallisuuden parantaminen

Toimenpiteet:

- Säilytetään lääkkeitä lukittavassa kaapissa
- Pidetään lääkekirjanpito ajan tasalla
- Viedään vanhentuneet lääkkeet apteekkiin

Esimerkkitaivoitteita ja niitä kuvaavia mittareita hevostaloudessa:

Pintavalumien (fosforikuormitus) vähentäminen hevosalueilta lähivesistöön
 Mittari: Tarha-alueet valumavesipuhdistuksen piirissä
 Yksikkö: hehtaari, tai % kokonaishehtaareista

Turpeen käytön vähentäminen kuivituksessa
 Mittari: Turpeen käyttömäärä
 Yksikkö: m³, tn, m³/hevostaloustalokausi, m³/hevon

Rehun pilaantumisen estäminen
 Mittari: Pilaantuneen rehun määrä
 Yksikkö: kg/hevon, kg/hevosmajoitusvuorokausi

Luomutuotetun rehun käyttö hevosten ruokinnassa
 Mittari: Luomutuotetun rehun määrän osuus ruokinnassa
 Yksikkö: % käytetystä rehusta
 Vedenkulutuksen vähentäminen tallissa
 Mittari: Kulutetun veden määrä
 Yksikkö: m³, m³/hevostaloustalokausi, m³/hevon

Sähkönkulutuksen pienentäminen
 Mittari: Kulutetun sähkön määrä
 Yksikkö: kWh, kWh/hevosmajoitusvuorokausi, kWh/hevon

Ympäristökoulutuksen järjestäminen tallissa (työntekijöille, oppilaille...)
 Mittari: Ympäristökoulutuksen määrä
 Yksikkö: tunti/hlö, koulutettujen henkilöiden määrä

miseen ja lainsäädännön noudattamiseen. Periaatteet luovat myös pohjan järjestelmän päämäärien asettamiselle, eli ne toimivat ympäristöohjelman, tai yhdistetyn ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiohjelman suunnannäyttäjänä. Internetissä voi käydä tutustumassa sekä MTT Hevostalouden että Ypäjän Hevosopiston ympäristöpolitiikkaan kyseisten organisaatioiden kotisivuilla.

Lisäksi talliyrittäjän on erikseen harkittava, onko jostakin aiheesta työntekijän pätevyyden varmistamiseksi järjestettävä erillistä koulutusta. Tällaista koulutusta voi olla esimerkiksi turvallisuuskoulutus, ensiapukurssit, tulityökoulutus tai muu vastaava koulutus. Myös ympäristöjärjestelmän varsinaiseen toteuttamiseen voi liittyä koulutusta, kuten esimerkiksi jätteiden lajitteluun tai kemikaalien käsittelyyn liittyvä opastus. Koulutus on työntekijän työssä kehittymisen ja motivaationkin kannalta yleensä positiivinen asia. Työntekijöiden koulutuksesta tulisi pitää kirjaa, jotta tiedetään, milloin esimerkiksi ensiapukoulutus on uusittava.

Erilaiset hallintajärjestelmät, kuten ympäristöjärjestelmä, edellyttävät yleensä vuoropuhelua sidosryhmien kanssa. Hevosyrityksen tärkein sidosryhmä on asiakkaat, joille on hyvä kertoa ympäristöjärjestelmästä. Naapureille ja viranomaisille tieto systemaattisesta ympäristöasioiden paran-

tamisesta tallilla voi olla myös tervetullut uutinen. Järjestelmän mukanaan tuoma imagonkohotus kannattaa aina hyödyntää.

SEURANTA JA ARVIOINTI SEKÄ JATKUVA PARANTAMINEN

Kehittämisessä on olennaista tarkastella ja arvioida toimintoja säännöllisesti. Vain näin voidaan todeta, miten tavoitteissa on onnistuttu ja ollaanko menossa haluttuun suuntaan. Tämä on arvioinnin ensisijainen tarkoitus. Toinen arvioinnin tehtävä on löytää järjestelmän kehittämis- ja parantamiskohteet. Mikäli asetettua tavoitetta ei ole saavutettu, on siihen löydettävä syy, ja ratkaisu syyn poistamiseksi. Näin poistetaan myös toiminnan kehittämisen esteet, tai ainakin kierretään ne.

Edellisessä luvussa kuvatut mittarit kertovat sen, miten eri tavoitteissa on edetty. Oikeiden mittareiden löytäminen oikeille tavoitteille on olennaista. Tavoitteiden toteutumista tarkastellessa voi esimerkiksi huomata, että hevosmäärän noustessa vedenkulutus on noussut roimasti. Samaan aikaan kuitenkin hevosta kohti laskettu vedenkulutus on voinut laskea. Siksi mittareiden on oltava sellaisia, että erilaiset muutokset eivät vaikuta niihin.

Järjestelmän seurannan ja arvioinnin on oltava säännönmukaista. Se voidaan tehdä jonkun muun säännöllisen toiminnan ohessa, esimerkiksi veroilmoituksen täytön ohessa. Tehtävää helpottaa ja uusia näkökulmia saa silloin, jos arviointiin osallistuu useampi kuin yksi henkilö. Kun arviointi on tehty ja tavoitteiden toteutuminen arviointi, voidaan asettaa uudet tavoitteet ja ryhtyä toteuttamaan niitä. Näin toteutuu jatkuvan parantamisen periaate.

Asioiden systemaattinen tarkastelu vaatii aina työtä ja aikaa sekä innostusta tallinpitäjältä ja työntekijöiltä. Aina kun tallin toiminta muuttuu tai laajenee, myös ympäristö-, turvallisuus- ja hyvinvointiasioissa tilanne tuo uusia haasteita ja voi tarkoittaa myös lainsäädännöllisten vaatimusten muuttumista koskien tallin toimintaa. Järjestelmän säännöllinen tarkastelu on siis tärkeää.

YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄN HYÖDYT

Ympäristöjärjestelmän toteuttaminen vaatii aluksi töitä ja paneutumista talliyrittäjältä. Päivittäisen normaalityön lisäksi aikaa kuluu asioihin perehtymiseen ja pohtimiseen, tietojen etsimiseen sekä kirjallisiin töihin. Myöhemmin tulevaisuudessa kuitenkin tämä panos maksaa itsensä takaisin erilaisina hyötyinä tallin toiminnassa.

Ympäristöjärjestelmän ensisijainen tarkoitus ja toivottu tulos on ympäristönsuojelun tason parantuminen. Järjestelmän ytimessä on myös ympäristövahinkojen ennalta ehkäiseminen, eli riskienhallinnan parantuminen. Mikäli energia- ja materiaalivirtoja onnistutaan vähentämään, tuloksena ovat myös kustannussäästöt tehostuneen toiminnan ansiosta (vähentynyt raaka-aineiden tarve, energian kulutus tai jätemäärä). Erilaisia energia- ja materiaalivirtoja seurattaessa kerätään samalla myös tilastotietoa tallin toiminnasta ja tunnistetaan epäkohtia, joita muuten ei ehkä olisi huomattu. EquineLife- hankkeen pilot-talleissa kehittämisskohteita löytyi erityisesti turvallisuusasioissa ja työnantajan velvollisuuksissa. Yksi yleisesti tunnettuja ympäristöjärjestelmien hyötyjä on myös ns. harmaiden alueiden haltuunotto, eli sellaisten osaluokkien, jotka eivät varsinaisesti kuulu kenenkään

vastuulle, perin pohjoinen selvittäminen ja vastuuttaminen.

Ympäristöjärjestelmää ylläpidettäessä organisaatio ennakoit tulevia säädöksiä, tai järjestelmää rakennettaessa tuo esiin puutteita lainsäädännön noudattamisessa. Lainsäädännön ennakointi lisää varmuutta liiketoiminnassa ja vähentää taloudellisia riskejä.

Työntekijöiden työmotivaatio voi koulutuksen, uusien vastuualueiden ja sitouttamisen myötä parhaassa tapauksessa kasvaa. Uudistunut työnkuva virkistää toisia ihmisiä, mutta tulos saattaa olla päinvastainenkin.

Ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiasioiden systemaattinen parantaminen tuo kiistatta imagohyötyjä. Järjestelmän tuoma avoimuus ja luotettavuus sekä todennettavuus viestinnässä ja markkinoinnissa tuovat uskottavuutta yritykselle. Avoimuuden myötä myös suhteet paikalliseen väestöön voivat parantua. Parhaimmillaan vihreä imago voi olla kilpailutekijä ja tuoda uusia asiakkaita.

Rekisteröidyt järjestelmät

Yrityksissä, jotka tulevat ympäristöluvan alaisiksi, rekisteröity ympäristöjärjestelmä helpottaa lupa- ja valvontamenettelyjä. Mikäli yrityksellä on esimerkiksi rekisteröity EMAS- ympäristöjärjestelmä ja vahvistettu EMAS- selonteko, ympäristöluvan käsittelymaksuista saa 35 % alennuksen. EMAS ei kuitenkaan korvaa viranomaisten vaatimuksia, vaan täydentää niitä.

LOPUKSI

Tässä vaiheessa opasta lukijalla on työkalut hevosen hyvinvointi-, ympäristö- ja turvallisuusjärjestelmän rakentamiseen. Seuraavien kysymysten avulla voi tarkistaa, ovatko järjestelmän perusasiat kunnossa.

Järjestelmää ylläpidettäessä on muistettava, että järjestelmä ei ole koskaan valmis, vaan aina on löydettävissä uusia kehittämiskohteita. Tätä ei tule nähdä taakkana, vaan haasteena. Tallinpitäjä itse, työntekijät, asiakkaat, hevoset ja ympäristö ansaitsevat parhaan mahdollisen kohtelun.

Tarkista seuraavien kysymysten avulla, ovatko hevosten hyvinvointi-, ympäristö- ja turvallisuusasiat osa tallinne jokapäiväistä toimintaa:

	Kyllä	Ei	Ei koske talliani	Huomioitavaa
Nykytila-analyysi				
Onko tallin lakisäätteiset ja muut vaatimukset tunnistettu? *				
Pysyykö talli lakisäätteisten muutoksissa ajan tasalla? *				
Pysyykö talli muiden vaatimusten (keskusjärjestöjen vaatimukset, kilpailusäännöt...) muutoksissa ajan tasalla? *				
Onko tallin ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointinäkökohdat tunnistettu? *				
Onko aikaisemmat poikkeus- ja hätätilanteet tutkittu ja kirjattu ylös? *				
Näkökohdat ja vaikutukset				
Onko tallin merkittävät ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointinäkökohdat määritetty? *				
Onko varmistettu, että toimintoihin ja palveluihin aiottu muutokset päivityvät myös ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointinäkökohtiin? *				
Onko hätätilanteissa syntyviä mahdollisia ympäristö-vaikutuksia tunnistettu? *				
Toimintaperiaatteet				
Onko tallille laadittu toimintaperiaatteet (vertaa ns. ympäristöpolitiikka)? *				
Onko toimintaperiaateissa sitouduttu jatkuvaan parantamiseen ja ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseen sekä lakisäätteisten vaatimusten noudattamiseen? *				
Ovatko toimintaperiaatteet julkisesti saatavilla? *				
Ohjaako politiikka ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointipäämäärien ja –tavoitteiden asettamista? *				
Hätätilanteet				
Onko yrityksen mahdolliset hätätilanteet tunnistettu? *				
Onko yrityksen hätätilanteita varten suunniteltu korjaavia ja ehkäiseviä toimenpiteitä? *				
Onko hätätilanteita varten harjoiteltu? *				
Onko tallille laadittu pelastussuunnitelma ja turvallisuusasiakirja? *				
Päämäärien ja –tavoitteiden asettaminen				
Onko ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointipäämäärät valittu merkittävien näkökohtien mukaisesti? *				
Onko jokaisesta päämäärästä johdettu tarkat tavoitteet? *				
Onko tallin merkittäviin ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointinäkökohtiin ja niihin liittyviin päämääriin ja –tavoitteisiin liittyvät mittarit määritetty? *				
Tarkastellaanko ja päivitetäänkö päämääriä ja tavoitteita säännöllisesti? *				

	Kyllä	Ei	Ei kosketalliani	Huomioitavaa
Onko lainsäädännön ja sidosryhmien näkökohdat on otettu päämäärien ja tavoitteiden päivityksessä huomioon? *				
Tietoisuus, motivaatio ja koulutus Tiedotetaanko lakisäätöihin ja muihin vaatimuksiin liittyvistä asioista tallin työntekijöille? *				
Tuntevatko kaikki työntekijät yrityksen toimintaperiaatteet, toimintaohjeet hätätilanteissa sekä omien työtehtäviensä ympäristövaikutukset? *				
Onko niille työntekijöille järjestetty koulutusta, joiden työllä voi olla merkittäviä ympäristövaikutuksia? *				
Onko yrityksessä tehty koulutustarvekartoitus? *				
Onko järjestetystä koulutuksesta olemassa koulutusrekisteri? *				
Tiedonkulun varmistaminen				
Tiedotetaanko tallin ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiasioista sisäisesti? *				
Onko merkittäviin ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointinäkökohtiin liittyville toiminnoille tehty kirjalliset toimintaohjeet? *				
Onko yrityksen ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiasioista tiedotettu ulkopuolisille sidosryhmille? *				
Miten yrityksen työntekijöiden ja ulkoisten sidosryhmien huolenilmaisut otetaan vastaan ja kuka on vastuussa niihin vastaamisesta? *				
Ovatko tallin toimintaperiaatteet julkisesti saatavilla? *				
Järjestelmän dokumentointi				
Löytyvätkö ympäristökäsikirjasta viittaukset kaikkiin ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiasiakirjoihin ja -tallenteisiin? *				
Pidetäänkö toimintakansiota ajan tasalla? *				
Löytyykö tiedostoista todisteita ympäristö-, turvallisuus- ja hevosen hyvinvointiohjelmien toteuttamisesta, kuten tallenteita arvioinneista, koulutuksista, tavoitteiden toteuttamisesta? *				
Ovatko kaikki toimintaohjeet työntekijöiden saatavilla? *				
Arviointi				
Onko tallillanne valittu vastuuhenkilö, joka vastaa tavoitteiden toteuttamisesta? *				
Arvioidaanko järjestelmää säännöllisesti, esimerkiksi kerran vuodessa? *				
Saavutetaanko tavoitteet aikataulun mukaisesti ja mikäli ei, selvitetäänkö syyt siihen ja korjataan asia? *				
Kirjoitetaanko arvioinnin tulokset ylös? *				

● = lainsäädännön vaatimus ■ = lainsäädännön suositus * = yleinen suositus

VALVONTAILMOITUS

Liite 1

_____ kunnan/kaupungin ympäristönsuojeluviranomaiselle

- 1) poikkeamisesta karjanlannan varastoinnille edellytetystä varastointitilavuudesta
(Nitraattiasetuksen (931/2000) 4 §:n 2 mom. mukainen ilmoitus)
- 2) muusta lannan kaukovarastoinnista patterissa, viranomaisen pyytäessä ilmoitusta
(Nitraattiasetuksen 3 §:n ja liitteen 1 mukainen lannan varastointi patterissa)

Tällä lomakkeella ilmoitetaan kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle

- 1) **Maataloudesta peräisin olevien nitraattien vesiin pääsyn rajoittamisesta annetun valtioneuvoston asetuksen (931/2000) (nitraattiasetus) 4 §:n 3 momentissa tarkoitetusta poikkeamisesta karjanlannan varastointitilalle 4 §:n 1 momentissa edellytetystä varastointitilavuudesta**
(Lomakkeesta täytetään ilmoittajaa koskevat tiedot sekä tiedot tilan eläinmäärästä ja lannan varastointiin vaikuttavista seikoista. Poikkeamistavan osalta täytetään joku/jotkut tarvittavista kohdista A, B, C tai D. Mikäli A – C kohtien mukaisia vastaanottajia on useita, annetaan jokaisesta vastaavat tiedot liitteellä.)
- 2) **Muusta kuin 1) kohdassa tarkoitetusta lannan kaukovarastoinnista patterissa nitraattiasetuksen 3 §:ssä ja liitteessä 1 annettujen määräysten mukaisesti**
(Lomakkeesta täytetään ilmoittajaa koskevat tiedot sekä tiedot tilan eläinmäärästä ja lannan kaukovarastointiin patterissa vaikuttavista seikoista. Patteroinnin osalta täytetään kohta D.)

Ilmoitus tulee antaa vähintään kuukautta ennen, kuin on tarkoitus ryhtyä 1) kohdassa tarkoitettuun poikkeamiseen tähtääviin toimenpiteisiin tai 2) kohdassa tarkoitettuun muuhun lannan varastointiin patterissa.

Ilmoitus tulee uusia aina silloin, kun suunnitellut toimenpiteet poikkeaisivat aiemmin tehdyssä ilmoituksessa esitetyistä toimenpiteistä.

Ilmoituksen tekee se maataloustoiminnan harjoittaja, jonka on tarkoitus poiketa nitraattiasetuksessa edellytetystä lannan varastointitilavuudesta (kohta 1) tai jonka on tarkoitus ryhtyä muuhun lannan varastointiin patterissa (kohta 2).

Ilmoitus toimitetaan kyseessä olevan eläinsuojan sijaintikunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle osoitteella:

(kunnan/kaupungin) ympäristönsuojeluviranomainen
osoite
posti

Lisäselvityksiä voidaan tarvittaessa antaa erillisillä liitteillä.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen vastaanotto- ja asian käsittelymerkinnät

Ilmoituksen saapumispaiva / diaarinumero	Tarkastuspäivämäärä
Ilmoitusta on pyydetty täydentämään, pvm	Ilmoitukseen saatu lisäselvityksiä, pvm
Ilmoitus merkitty tiedoksi, pvm	Ilmoituksen käsittelystä annettu tieto ilmoittajalle, pvm

ILMOITTAJAA KOSKEVAT TIEDOT

Nimi	Tilatunnus
Jakeluosoite, postinumero ja –toimipaikka	Puhelinnumero

TIEDOT TILAN ELÄINMÄÄRÄSTÄ JA LANNAN VARASTOINTIIN VAIKUTTAVISTA SEIKOISTA

Tilan nykyinen ja karjasuojan maksimi eläinmäärä			
	<u>nyt kpl / max kpl</u>		<u>nyt kpl / max kpl</u>
lypsylehmät	_____	hevokset	_____
emolehmät	_____	ponit	_____
hiehot, lihanaudat, siitossonnit	_____	lampaat, uuhet karitsoineen	_____
nuorkarja alle 6 kk	_____	vuohet, kutut kileineen	_____
emakot porsaineen	_____	lattiakanat, broileremot	_____
sateliittiemakot porsaineen	_____	häkkikanat	_____
lihasiat, siitossiat	_____	kalkkunat	_____
joutilaat emakot	_____	broilerit, kananuorikot	_____
vieroitetut porsaot	_____	ankat, hanhet	_____
muut, mitkä _____	_____	sorsat	_____
		muu siipikarja, mikä _____	_____
Tila vastaanottaa karjanlantaa tai vastaavaa, mitä _____ , määrä _____ m ³ vuodessa, keneltä _____			
Lantajärjestelmä: (rastita käytössä oleva(t) järjestelmä(t))			
☐ lietelanta ☐ kuivalanta + virtsa ☐ kuivikelanta ☐ kuivikepohja, joka tyhjenetään _____ kk:n välein ☐ käytetty kuivike _____			
Olemassa oleva(t) lantavarasto(t):			
Kuivalantalan tilavuus _____ m ³	Lietesäiliöiden ja –kuilujen yht. tilavuus _____ m ³		
Virtsaäiliön tilavuus _____ m ³	Kuivikepohjien kokonaistilavuus _____ m ³		
Muu säiliötilavuus _____ m ³	Kompostointialustan varastointitilavuus _____ m ³		
Asianmukainen suppea jaloittelualue, pinta-ala _____ m ² ja varastotilavuus _____ m ³			
Muu, mikä _____	_____ m ³		
Viljelijöiden yhteinen varasto			
Tyyppi _____, tilavuus _____ m ³			
Käyttäjät (nimi ja tila) _____			
Selostus, minkä verran eri eläinryhmät ovat olleet sisällä ja ulkona laidunkauden aikana:			
_____			
_____			
_____			
Perustelut poikkeamiselle ja mahdollinen suunnitelma siitä, milloin lantavarastot on tarkoitus rakentaa vastaamaan nitraattiasetuksen mukaista varastointitilavuutta ?			
_____			
_____			
_____			
_____			
_____			
_____			

POIKKEAMISTAPA (Ilmoittaja valitsee jonkun/jotkut kohdista **A, B, C tai D**)

(mikäli A - C kohtien mukaisia vastaanottajia on useita, annetaan jokaisesta vastaavat tiedot liitteellä)

A Lanta luovutetaan sellaiselle hyödyntäjälle/hyödyntäjille, joka voi vastaanottaa sitä ympäristönsuojelulain 28 §:n mukaan myönnetyn luvan perusteella	
Hyödyntäjän/hyödyntäjien nimi/nimet	Tilatiedot
Osoitetiedot	Puhelinnumero
Ympäristönsuojelulain 28 :n mukaisen luvan myöntänyt lupaviranomainen, lupapäätöstiedot ja luvan voimassaoloaika	
Hyödynnettäväksi vietävä lantamäärä, m ³	

B Lantaa luovutetaan yhdelle tai useammalle viljelijälle valtioneuvoston asetuksen (931/2000) mukaisella tavalla varastoitavaksi	
Varastoivan viljelijän/viljelijöiden nimi/nimet	Tilatiedot
Osoitetiedot	Puhelinnumero
Selvitys varastointimäärästä ja –tavasta	
Päiväys ja varastoivan viljelijän/viljelijöiden allekirjoitus	

C Lanta luovutetaan välittömästi hyötykäyttöön	
Hyödyntäjän/hyödyntäjien nimi/nimet	Tilatiedot
Osoitetiedot	Puhelinnumero
Hyödynnettäväksi vietävä määrä ja hyödyntämispaikka	
Päiväys ja hyödyntäjän/hyödyntäjien allekirjoitus	

D Lanta varastoidaan valtioneuvoston asetuksen (931/2000) mukaisesti asianmukaisesti tehdyssä ja peitetyssä lantapatterissa (Mahdollisesti eri tiloille tai eri peruslohkoille sijoitettavat lantapatterit tulee ilmoituksessa eritellä)	
Patterin suunniteltu sijaintipaikka/paikat (Tilan rekisteri- ja osoitetiedot)	
Peruslohkon/lohkojen nimi ja tunnus	Pinta-ala
<u>Patterin perustamistapa ja peittäminen</u> _____ _____ _____ _____	
Arvio patteroitavan lannan määrästä _____ m ³	Patterien lukumäärä _____ kpl
Etäisyys lähimpään talousvesikaivoon	
Etäisyys lähimpään valtaojaan	
Etäisyys lähimpään vesistöön	
Patterin suunniteltu levitysaika	

LIITTEET

- ( ) Patterin sijaintia osoittava karttaliite (esim. lohkokartan kopio tai vastaava) on **aina oltava ilmoituksen liitteenä**
 ( ) Muu liite, mikä _____

LISÄTIETOJA (erillisellä liitteellä _____ kpl)

--

--

TIETOJEN ANTAMISEN PERUSTE

Valtioneuvoston asetus maataloudesta peräisin olevien nitraattien vesiin pääsyn rajoittamisesta (931/2000) (nitraattiasetus) tuli voimaan 15.11.2000 ja samalla kumottiin aiemmin samasta asiasta annetut valtioneuvoston päätökset 219/1998 ja 907/1999. Asetus koskee koko maata (2 §).

ASETUS LOMAKKEEN LIITTEENÄ**Ympäristönsuojelulaki (86/2000) 83 §**

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella tai sen määräämällä viranhaltijalla on oikeus saada viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä valvontaa varten tarpeellisia tietoja viranomaisilta ja toiminnanharjoittajilta.

<p>Ympäristöohjelma 2008–2009</p> <p>Turvallinen talli Oy</p>	<p>Päämäärä: Ympäristönsuojelun parantaminen</p> <p>Tavoite: Sähkönkulutuksen pienentäminen 5 %</p>		
<p>Mittari: kWh / vuosi / hevonen</p> <p>Referenssi vuosi: 2007</p>	<p>Aikataulu: 3% vuoden 2008 loppuun mennessä</p> <p>2% vuoden 2009 loppuun mennessä</p>	<p>Vastuuhenkilö: Heikki</p>	<p>Informaatiolähde: Sähkøyhtiön lasku</p>
<p>Toimenpiteet: Säännöllinen sähkölaitteiden säätäminen, puhdistus ja huolto (väh. kerran vuodessa)</p>	<p>Vuosittain keväällä</p>	<p>Kalle</p>	<p>Huoltolistat toimipisteissä</p>
<p>Lamppujen vaihto energiaa säästäviin</p>	<p>Vuoden 2008 alussa</p>	<p>Kalle</p>	<p>Huoltolistat toimipisteissä</p>
<p>Maneesin ilmastointitarpeen vähentämiseksi pohjan kastelu vedenkulutusta vähentävällä liuoksella</p>	<p>Vuoden 2008 alussa</p>	<p>Ari</p>	<p>Vesilaitoksen lasku</p>
<p>Toimintaohjeet toimipisteisiin sähkönkulutuksen pienentämiseksi</p>	<p>Vuoden 2008 alussa</p>	<p>Heikki</p>	<p>Ohjeet toimintapisteissä</p>
<p>Resurssit Ihmisesurssit Taloudelliset resurssit (huollon osto, lamput, kemikaali arvioitu summa EUR)</p>	<p>Huomautettavaa: Sähkömittarien toimivuus tarkastettava säännöllisesti.</p>		

Hyvinvoiva, turvallinen ja ympäristöystävällinen talli -opas vastuulliseen tallitoimintaan sisältää ohjeet systemaattiseen tallitoiminnan kehittämiseen. Kirjaan on koottu kaikki keskeinen hevosalaa koskeva ympäristö-, hevosten hyvinvointi ja turvallisuuslainsäädäntö. Oppaan avulla talliyritys voi rakentaa itselleen ympäristöjärjestelmän, johon on sisällytetty myös turvallisuuteen ja hevosen hyvinvointiin liittyvät näkökohdat. Kirjassa esitetyt kysymykset ja esimerkit helpottavat asioiden omaksumista ja toimivat itsearviointityökaluna. Opas soveltuu kaiken kokoisten tallien käyttöön.

